

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Diplomová práce

Bc. Magdaléna Nováková

Překlady české literatury v Argentině ve 20. století

Translations of Czech Literature in 20th-century Argentina

Praha 2015

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Špirk, Ph.D.

Zadání diplomové práce

Ústav: Ústav translatologie

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Špírk, Ph.D.

Řešitel práce: Bc. Magdaléna Nováková

Název práce v češtině: Překlady české literatury v Argentině ve 20. století

Název práce v angličtině: Translations of Czech Literature in 20th-century Argentina

Jazyk práce: čeština

Akademický rok vypsání: 2012/2013

Datum zadání: 19. 4. 2013

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především PhDr. Jaroslavu Špírkovi, Ph.D., za odborné a podnětné vedení této diplomové práce. Zároveň děkuji Prof. Lic. Heleně Voldanové a všem osloveným za ochotu, čas a poskytnuté materiály. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům za podporu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 23. 8. 2015

.....

Magdaléna Nováková

ABSTRAKT

Abstrakt

Cílem této práce je zmapovat překlady české literatury do španělštiny vydané v knižní podobě v Argentině v průběhu 20. a na začátku 21. století. Teoretická část se zabývá otázkou nepřímých překladů se zapojením vnitrojazykového překladu (překlad mezi evropskou a argentinskou španělštinou), produkcí překladu pro hispanofonní země a osobou překladatele v translatologii. Metodologicky je práce založena na historiografickém bádání, kritické analýze diskurzu vybraných paratextů a orální historii. Empirická část nastiňuje cenzuru české literatury, přináší kompletní informace o překladech vydaných v Argentině včetně medailonků překladatelů, podrobněji se věnuje Heleně Voldanové a popisuje recepci Fučíkovy *Reportáže psané na oprátce* v Argentině. V závěru jsou nashromážděná data vyhodnocena a analyzována z několika hledisek (žánru, jazyka předlohy, distribuce ze Španělska, roku vydání originálu a překladu).

Klíčová slova: Argentina, česká literatura, nepřímý překlad, 20. století, Voldanová, cenzura, Fučík

Abstract

The present thesis investigates book translations of Czech literature into Spanish published in Argentina in the 20th and early 21st centuries. The theoretical part addresses indirect translation in combination with intralingual translation (translation between Peninsular Spanish and Argentinian Spanish), book translation for the Spanish-speaking market and Translator studies. The methodology draws upon historiographic research, critical discourse analysis of paratexts and oral history. The empirical part outlines the censorship of Czech literature, provides comprehensive information on the translations published in Argentina including information on translators, describes the life and work of Helena Voldan and delineates the reception of *Notes from the Gallows* by Julius Fučík in Argentina. The collected data is then analysed from various points of view (e.g. genre, source text language, distribution from Spain, year of publication of the original and translation).

Key words: Argentina, Czech literature, indirect translation, 20th century, Voldan, censorship, Fučík

Obsah

Úvod.....	8
1 Teoretická východiska	10
1.1 Nepřímý překlad.....	10
1.1.1 Nepřímý a vnitrojazykový překlad	10
1.1.2 Originál	13
1.1.3 Produkce překladu pro hispanofonní země.....	14
1.2 Překladatel v translatologii	20
1.2.1 Translator Studies	20
1.2.2 Překladatel v české a slovenské translatologii	21
1.2.3 Dobrovolnický překlad/překladatel	23
2 Materiál a metodologie	25
2.1 Materiál.....	25
2.2 Metodologie.....	29
2.2.1 Paratexty a kritická analýza diskurzu	29
2.2.2 Orální historie	31
3 Kulturně-historický kontext	33
3.1 Kulturní vztahy mezi Československem/Českou republikou a Argentinou ve 20. a na začátku 21. století	33
3.2 Knižní cenzura v Argentině.....	40
3.2.1 Marxismus a subverze	41
3.2.2 Organizační struktura.....	41
3.2.3 Legislativní základ	42
3.2.4 Mechanismus cenzury.....	43
4 Česká literatura v Argentině.....	46
4.1 Cenzura české literatury	46
4.2 Přímé a nepřímé překlady.....	50
4.2.1 Umělecká literatura	50
4.2.2 Věcná literatura a literatura faktu	59
4.2.3 Literatura týkající se Československa/České republiky	60
4.3 Helena Voldanová	63
4.3.1 Životopis	63
4.3.2 Překládání české literatury	64
4.3.3 Překládání Jana Ámose Komenského	65

4.3.4 „Vlastenecký“ překlad	66
4.3.5 Paratexty	67
4.3.6 Bibliografie překladů české literatury od Heleny Voldanové	69
4.4 Julius Fučík.....	72
4.4.1 Bibliografie překladů Reportáže psané na oprátce	72
4.4.2 Recepce Julia Fučíka v Argentině	74
5 Výsledky a diskuze	78
6 Závěr	84
7 Bibliografie	86
7.1 Archivy, knihovny, instituce	86
7.2 Zprávy Ministerstva zahraničních věcí České republiky	87
7.3 Rozhovory, osobní komunikace	88
7.4 Primární literatura.....	88
7.5 Sekundární literatura	91
7.6 Seznam obrázků a tabulek	99
8 Přílohy	100
8.1 Prezidenti Argentiny dle politické příslušnosti	100
8.2 Materiály k cenzuře z archivu DIPBA	101
8.3 Obálky překladů Heleny Voldanové	108
8.4 Obrazové přílohy ke kapitole Julius Fučík.....	113
8.5 Přepisy rozhovorů.....	114

Úvod

Cílem předkládané diplomové práce je zmapovat zastoupení české literatury na argentinském knižním trhu v průběhu 20. století a na začátku 21. století. Tomuto tématu byla doposud věnována pouze minimální pozornost – dostupné materiály se zabývají překlady české literatury do španělštiny, jež byly vydány výhradně ve Španělsku¹, nebo převody opačným směrem, tedy českými překlady argentinské literatury². Práce zároveň navazuje na výzkum české literatury v Portugalsku³ a další vznikající práce zkoumající překlady a recepci české literatury v zahraničí.

Vzhledem k absenci informací o překládaných dílech a jejich překladatelích je jedním z hlavních cílů práce vytvořit ucelený přehled překladů české literatury do španělštiny vydaných v Argentině. Bibliografická data, informace o překladatelích a paratexty k těmto překladům byly shromažďovány zejména během pobytu v Buenos Aires od října 2012 do srpna 2013. Dále byly zrealizovány rozhovory s relevantními osobami v překladatelském a nakladatelském procesu a jejich výpovědi zpracovány metodou orální historie.

Hlavní výzkumná otázka byla stanovena následovně: *Jak byla česká literatura zastoupena na argentinském knižním trhu v průběhu 20. a na začátku 21. století?* Hypotéza zní: *Zastoupení české literatury na argentinském knižním trhu v průběhu 20. a na začátku 21. století bylo výrazně ovlivněno překladateli a dalšími osobami v překladatelském a nakladatelském procesu.*

Teoretická část se zabývá dvěma translatologickými tématy, která jsou příznačná pro překlady české literatury v Argentině. Prvním je nepřímý překlad, který byl dosud studován především jako proces, jehož se účastní tři rozdílné jazyky. V této práci bude prozkoumán v souvislosti s vnitrojazykovým překladem, v našem případě převodem mezi evropskou a argentinskou španělštinou, a dalšími možnostmi využívanými při produkci překladů pro

---

¹ BLAS, Alejandro Hermida de – JESUS, Patricia Gonzalo de. 2007. “Translations of Czech and Slovak Literature in Spain: an Approach”. In *Iberian and Slavonic Cultures: Contact and Comparison*. CIESZYŃSKA, Beata E. (ed.). Lisbon: CompaRes, s. 187–204. URL: <http://www.iberianslavonic.org/iberianandslavoniccultures.pdf> [cit. 2015-08-05].

² ULICHNÝ, Miloslav. 2005. *Historia de las traducciones checas de literaturas de España e Hispanoamérica*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

³ ŠPIRK, Jaroslav. 2011. “Ideology, Censorship, Indirect Translations and Non-Translation: Czech Literature in 20th-century Portugal”. Dizertační práce. Praha: Karlova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav translatologie. Vedoucí práce: prof. PhDr. Jana Králová, CSc.

hispanofonní země. Druhým tématem je postava překladatele v translatologii, kde bude zmíněna i otázka motivace překladatele a dobrovolnický překlad.

Druhá kapitola přesně vymezuje zkoumanou oblast a kritéria při sestavování korpusu překladů a nastiňuje hlavní typy využitých zdrojů. Dále se věnuje použité metodologii, a to v obecné rovině, při analýze paratextů a při zpracování rozhovorů.

Následující kapitola pokrývá kulturně-historický kontext diplomové práce. Nejprve přibližuje kulturní vztahy mezi Československem a Argentinou od počátku 20. století do současnosti a v druhé části objasňuje, jak byla v Argentině během vojenských diktatur prováděna knižní cenzura.

Čtvrtá kapitola s názvem *Česká literatura v Argentině* tvoří stěžejní část předkládané práce. Zabývá se cenzurou českých děl v Argentině a podrobně se věnuje přímým i nepřímým překladům české literatury do španělštiny vydaným v Argentině. Kromě překladů české literatury se rovněž zmiňuje o knihách týkajících se Československa. Jedna z podkapitol přináší profil a bibliografii významné překladatelky české literatury v Argentině Heleny Voldanové a druhá se věnuje recepci Fučíkovy *Reportáže psané na oprátce* v Argentině. Součástí obou podkapitol je analýza paratextů.

Následující část vyhodnocuje a analyzuje nashromážděná data o překladech z několika hledisek (žánru, jazyka předlohy, distribuce ze Španělska, roku vydání originálu a překladu). Závěr shrnuje výsledky, odpovídá na výzkumnou otázku a komentuje, do jaké míry je platná původní hypotéza. Zároveň nastiňuje další možné směry výzkumu. Součástí diplomové práce je obrazový materiál, cenzorské zprávy a přepisy rozhovorů.

1 Teoretická východiska

1.1 Nepřímý překlad

[...] žádný *historicky* orientovaný výzkum kultury, v níž se s jakoukoli pravidelností uplatňoval nepřímý překlad, si nemůže dovolit ignorovat tento jev a neprozkoumat, co znamená.

(Toury 1995: 30)⁴

1.1.1 Nepřímý a vnitrojazykový překlad

Na téma nepřímých překladů existuje minimum teoretické literatury, jež by toto téma komplexně pojímala. Nepřímý překlad bývá nejčastěji zmiňován pro úplnost ve výčtu druhů překladu a případné články a studie se zaměřují spíše na rozbor konkrétního případu. Toto „opomíjení“ nepřímého překladu může být způsobeno i jeho nepříliš příznivým statusem. St André v heslu „relay“ (2008: 230)⁵ poznamenává:

Nepřímý překlad je tak v nejlepším případě vnímán jako nutné zlo a předpokládá se, že je vždy vhodnější překládat z originálu stejně jako je vždy vhodnější číst originál než překlad. Představa je taková, že výzkum nepřímého překladu nijak nepřispěje k lidskému poznání.

V posledních letech však tomuto tématu začíná být věnována větší pozornost. Pięta a Assis Rosa (2012) uvádějí, že od vydání výše zmíněného příspěvku St Andrého do roku 2011 bylo publikováno nejméně 13 prací či monografií o nepřímém překladu.

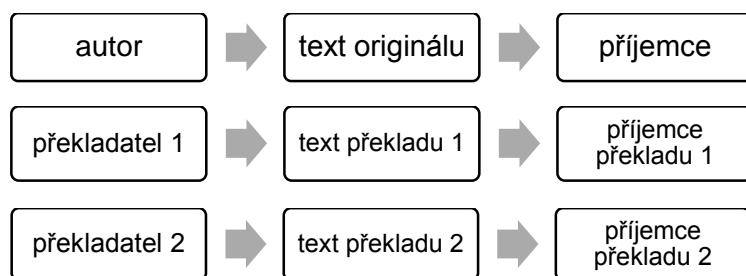
Stále však napanuje jednotnost v používání jednotlivých ekvivalentů pro označení nepřímého překladu a v tom, co vše tyto pojmy zahrnují (srov. např. Vavroušová 2013, Pym 2011, Knechtlová 2013). Tato práce v souladu s Pymem (2011: 80) používá označení nepřímý překlad jako zastřešující termín a vyhýbá se ostatním označením jako „překlad z druhé ruky“, „pivotní překlad“ apod.

Za nepřímý překlad považujeme takový překlad, kdy překladatel používá jako předlohu k překladu již hotový překlad namísto originálu. Pro znázornění využijeme upravené schéma Antona Popoviče (1983: 230, viz níže), které zachycuje pouze nejtypičtější případ. Mohou existovat i různé odchylky, např. kompilační překlad (Popovič 1983: 224) či autorský kompilační překlad (Vavroušová 2013: 10).

---

⁴ '[...] no *historically* oriented study of a culture where indirect translation was practiced with any regularity can afford to ignore this phenomenon and fail to examine what it stands for.' (kurzíva v originále) (Toury 1995: 30) Pokud není vyznačeno jinak, všechny překlady v textu jsou autorky.

⁵ 'Relay translation is thus seen, at best, as a necessary evil, and the assumption is that it is always preferable to translate from the original, just as it is always preferable to read the original rather than a translation. The perception is that studying it will add nothing to the total sum of human knowledge.' (St André 2008: 230)

U nepřímých překladů se obvykle uvažuje situace, kdy do hry vstupují tři jazyky: autor píšící dílo v jazyce A, překladatel 1 překládající z jazyka originálu (A) do jazyka B a překladatel 2 překládající z jazyka překladu (B) do jazyka C. Tato práce však nepojímá kritérium tří jazyků za zásadní pro vymezení nepřímého překladu. Také Bauer (1999) ve svém článku o nepřímých překladech z čínštiny do němčiny uznává, že za určitých okolností nemusí být zprostředkující jazyk třetím jazykem, a to v případě, že „výchozí či cílový jazyk v sobě vlastně zahrnuje dva různé jazyky“⁶.

Zde lze připomenout Jakobsonovo klasické rozdělení překladu na tři typy (1959: 233):

- intralingvální (vnitrojazykový)
- interlingvální (mezijazykový)
- intersémiotický (meziznakový)

Nadále se budeme soustředit především na vnitrojazykový překlad a jeho roli v nepřímých překladech. Ač bývá intralingvální překlad hojně zmiňován při klasifikacích překladu, toto téma je v translatologickém výzkumu víceméně opomíjeno. V úvodu k *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* na to také upozorňuje Mona Bakerová (1998/2001: xvii)⁷:

[...] intralingvální překlad není až tak nevýznamná záležitost, jak by se ze současné literatury o překladu mohlo zdát [...] Máme klasifikace, jako je Jakobsonova, které nás upozorňují na možnost takových jevů, jako je intersémiotický a intralingvální překlad, ale tyto klasifikace nijak více nevyužíváme v našem výzkumu.

Dle Zethsenové (2009: 800) lze za vnitrojazykový překlad označit komunikaci mezi odborníky a laiky, zjednodušenou četbu pro děti, titulkování pro neslyšící, některé druhy zpravodajství, nové překlady klasiků aj. V tomto případě by nepřímý překlad znamenal např. překlad cizojazyčné klasiky, který je následně upraven pro děti. Intralingvální překlad je dle Zethsenové (2009: 809) „obvykle motivován jedním či více klíčovými parametry: znalostmi, časem,

⁶ ‘[...] when the source or the target language actually implies two or more different languages.’ (Bauer 1999)

⁷ ‘[...] intralingual translation is not such a minor issue as the existing literature on translation might suggest [...] We do have classifications such as Jakobson’s, which alert us to the possibility of such things as intersemiotic and intralingual translation, but we do not make any genuine use of such classifications in our research.’ (Baker – Malmkjar 1998/2001: xvii)

kulturou a místem“⁸. Pod kulturu spadá i oblast zkoumaná v této práci, tedy překlady mezi evropskou a argentinskou španělštinou. Zethsenová (2009: 810–811) rovněž připouští, že mezi vnitrojazykovým a mezijazykovým překladem není ostrá hranice a může docházet k propojení obou typů i v rámci jednoho textu či překladu. Stejně to vnímá Toury (1986: 1113), který zmiňuje mezidialektový překlad jako hraniční případ, jež je obvykle považován za intralingvální, ale někdy též interlingvální překlad. Podobně Shuttleworth a Cowieová (1997: 88) pod heslem intralingvální překlad uvádí⁹:

[...] může být obtížné určit, zda reformulace, jež překlenují velké časové období či dialekty, by měly být považovány za intralingvální či interlingvální, jelikož, jak poukazuje Pym, neexistuje „žádný striktní hraniční bod, ve kterém můžeme říct, že zcela intralingvální převod se stává zcela interlingválním“ (1992a: 25).

Jak je z výše uvedeného patrné, Jakobsonovo rozdělení není ternární, ale jedná se spíše o propojené jevy, jelikož je obtížné stanovit přesné hranice mezi např. jazyky a dialekty. V této práci však považujeme překlad mezi evropskou a argentinskou španělštinou za příklad spíše intralingválního překladu.

Nepřímý překlad může vznikat z několika důvodů. Popovič (1983: 230) uvádí, že nepřímý překlad (v jeho terminologii „překlad z druhé ruky“) vzniká tehdy, když „překladatel nezná jazyk originálu a namísto přímého kontaktu s jazykově nepřístupným originálem použije již hotový překlad do jazyka známého“¹⁰. Dále zmiňuje, že tyto překlady mají především informativní účel a jsou zpravidla vázané na malé a na etnický či jazykově vzdálené literatury, kdy je cesta přes zprostředkující literaturu snazší (*ibid.*). Jak ale uvidíme dále, v našem případě vznikaly nepřímé překlady i jiných důvodů. Ringmar (2007: 6) uvádí, že nepřímé překlady mohou převládat i v dnešní době navzdory znalosti výchozího jazyka, protože nakladatelé „dávají přednost např. kvalitě cílového textu, včasnému dodání a minimalizaci nákladů“¹¹. Toury (1995: 145) rovněž uvádí, že „nepřímý překlad není automatickou funkcí nedostatečné znalosti zdrojového jazyka a naopak“¹². Vavroušová (2013: 13–14) vymezuje následující

---

⁸ ‘[...] intralingual translation is generally motivated by one or more of the key parameters; knowledge, time, culture, and space.’ (Zethsen 2009: 809)

⁹ ‘[...] it can be difficult to determine whether reformulations which span great distances of time or dialect should be considered intralingual or interlingual, for as Pym points out there is „no strict cut-off point at which wholly intralingual rewriting can be said to have become wholly interlingual“ (1992a:25).’ (Shuttleworth – Cowie 1997: 88)

¹⁰ ‘[...] ak prekladateľ nepozná jazyk originálu a miesto priameho kontaktu s jazykovo neprístupným originálom použije už hotový preklad do jazyka známeho.’ (Popovič 1983: 230)

¹¹ ‘[...] gives priority to e.g. the quality of the TT, delivery on time and minimising costs[...].’ (Ringmar 2007: 6)

¹² ‘[...] indirect translation is not an automated function of the lack of mastery of the source language, and vice versa.’ (Toury 1995: 145)

důvody nepřímých překladů: neznalost jazyka originálu, problematický přístup k originálu, ekonomická motivace, prestiž zprostředkující kultury a jazyka a cenzura. Zde lze doplnit, že v některých případech může být významné i časové hledisko, kdy například knižní bestsellery je třeba přeložit co nejdříve.

V případě kombinace evropská španělština – argentinská španělština je právě ekonomická motivace častým faktorem. Argentinská literární kritička a badatelka Marietta Gargatagliová uvádí, že španělská nakladatelství si najímají argentinské překladatele, protože jejich práce je levnější, a následně si text upraví ve Španělsku (Vera: 2009).

1.1.2 Originál

Jedním z jevů úzce spojených s otázkou nepřímého překladu (a jeho definicí) je to, že v některých případech se stírá hranice mezi textem, který lze označit za originál, a textem, který lze označit za překlad. V tomto případě nebudeme brát v úvahu situaci, kdy neexistuje žádný originál a jedná se tzv. pseudopřeklad (Popovič 1983: 134).

Jako příklad si vezmeme knihy Milana Kundery. Kundera v letech 1985–1987 revidoval všechny francouzské překlady svých románů psaných v češtině a prohlásil je za definitivní a autentické verze těchto děl (Woods 2006: 2). „Jinými slovy, z překladů se staly originály.“ (*ibid.*, ix)¹³ Kundera tak chtěl vytvořit nové „originály“, z nichž mohly být pořizovány překlady do dalších jazyků (*ibid.*, 2). V případě, že Kundera vydal novou českou verzi svého díla, tato verze neodpovídá „definitivní“ francouzské verzi, která sloužila pouze jako jedna z tří předloh spolu s českým rukopisem a první publikovanou českou verzí (v Torontu). Například *Žert* (1967) přepsal Kundera v češtině celkem třikrát – v roce 1968, 1969 a 1991 (*ibid.*, 5). Kundera tím zavádí kategorii „definitivní“ verze, což není originál, ale specifická autorizovaná verze, která se může lišit od definitivních verzí v jiných jazycích (*ibid.*, 18). Kundera tak u několika knih záměrně odlišil českou a francouzskou verzi, co se týče obsahu (*ibid.*, 3), proto se otázka originálu, překladu a definitivní verze stává velice komplexní. Fernando de Valenzuela, který překládá Kunderova díla z češtiny do španělštiny, revidoval všechny překlady a doplňoval tam veškeré nuance z různých francouzských verzí (Altares 2014). Valenzuela uvádí, že jedním z privilegií, na něž má autor nárok, je chtít mít definitivní verzi svých knih (*ibid.*).

Dalším jevem, který komplikuje otázku originálu a překladu, je autorský překlad. Při tomto typu překladu, kdy autor díla a jeho překladatel je tatáž osoba, se překladatel nemusí

---

¹³ ‘The translations in other words became the originals.’ (Woods 2006: ix)

věrně držet originálu, může přepracovat dílo i po obsahové stránce a výsledný „překlad“ může spíše připomínat nový originál.

Specifickou možností je situace, kdy je text napsán v jednom jazyce a autor/překladatel jej sám přeloží do cizího jazyka, aniž by byla publikována původní verze. Jako příklad uvedeme argentinskou překladatelku, spisovatelku a nakladatelku Victorii Ocampovou. Ocampová vyrůstala v aristokratické rodině a od dětství pro ni byla francouzština nejbližší jazyk, v němž dokázala lépe vyjádřit své myšlenky (López Seoane 2010). Svá díla psala původně ve francouzštině a sama, případně s pomocí blízkých spolupracovníků, pracovala na jejich překladech do španělštiny (*ibid.*), aby si překlady našly své čtenáře i za hranicemi její společenské vrstvy. Neustálé „sebepřekládání“ však také nepovažovala za ideální řešení (Lojo 2012: 50). Zahraniční verze knih Ocampové (včetně překladu do francouzštiny) jsou přeloženy z publikované španělské verze. Zůstává tedy otázkou, zda považovat francouzský rukopis (u španělských verzí není uvedeno, že se jedná o překlad z francouzštiny) za originál a všechny překlady ze španělštiny tedy za nepřímé překlady.

1.1.3 Produkce překladu pro hispanofonní země

Produkce překladu pro hispanofonní země úzce souvisí s nepřímým překladem, avšak v translatologické literatuře je zohledňována jen zřídka. V následujícím textu se budeme zabývat konkrétně dvojicí evropská a argentinská španělština. Argentinská španělština je spolu s uruguayskou španělštinou (a případně dialekty příhraničních oblastí) označována jako laplatská španělština (*español rioplatense*). Vzhledem k tématu práce a výzkumnému pobytu pouze v Argentině se budeme nadále zabývat pouze argentinskou španělštinou, ač i v rámci Argentiny existuje řada dialektů. Evropská a argentinská španělština se liší nejen foneticky a lexikálně, ale i gramaticky a syntakticky.

Zde narážíme na hranice mezi překladem a adaptací, tedy zda je překlad v evropské španělštině v Argentině „překládán“, „adaptován“, „revidován“ nebo například „lokalizován“ do argentinské španělštiny. Gambier (2003: 50) se táže v souvislosti s rozdílem mezi „retranslation“, „revision“ a „adaption“: „Jsou potenciální rozdíly mezi těmito procesy pouze dány mírou transformací překládaného textu?“¹⁴ V zájmu jednotné terminologie (a rovněž v souvislosti s výše zmíněným vnitrojazykovým překladem) budeme v následujícím textu označení „překlad“ pro převod mezi evropskou a argentinskou španělštinou, ačkoli je míra

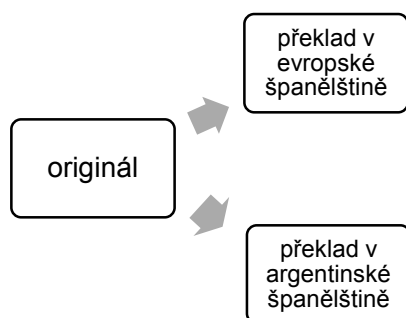
---

¹⁴ ‘Are the potential differences between the processes only a question of degree in the transformations of the translated text?’ (Gambier 2003: 50)

transformací v konkrétních situacích variabilní. Zároveň se zde může výrazněji projevit role nakladatele, protože to může být on, kdo provádí tento vnitrojazykový překlad.

Uvedeme si několik možných situací, které vznikají při překladu zahraniční literatury do španělštiny, a doplníme je o konkrétní případy překladů z české literatury i ze zahraničí¹⁵.

A. Dílo je nezávisle na sobě přeloženo do evropské i argentinské španělštiny

Jako příklad můžeme uvést Čapkovu *Válku s mloky* (1935), která byla ve Španělsku nejprve vydána jako nepřímý překlad z angličtiny v roce 1945¹⁶ (s několika reedicemi) a později v roce 1972 jako přímý překlad z češtiny¹⁷. Po několika edicích překladu z češtiny je dílo opět vydáno v nepřímém překladu z angličtiny (od jiného překladatele) v roce 2008 (reedice 2012)¹⁸. V Argentině byla kniha poprvé vydána v roce 2010 v překladu Heleny Voldanové (bez konzultace dříve přeložených verzí, viz kapitola 4.3). Podrobnou bibliografii všech vydaných překladů *Války s mloky* do španělštiny včetně schématu vztahů mezi jednotlivými překlady vydanými ve Španělsku uvádí Cuenca Drouhard (2014)¹⁹.

Naopak *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* (1921–1923) byly vydány výrazně dříve v Argentině (v roce 1946, viz 4.2.1), zatímco Španělsko si muselo na překlad počkat až do roku 1980 (nepřímý překlad přes němčinu)²⁰.

¹⁵ Uvedené kategorie představují jen základní možnosti, které mají spíše nastínit obecné tendence při překladu literatury do španělštiny. Samozřejmě se mohou vyskytnout další modifikace jako kompilační překlad, autorský překlad aj.

¹⁶ ČAPEK, Karel. 1945. *Guerra con las salamandras*. Překlad z angličtiny: Carmen Díez Oñate, Mildred Forrester. Madrid: Rev. de Occidente.

¹⁷ ČAPEK, Karel. 1972. *Guerra con las salamandras*. Překlad z češtiny: José Diéguez. Madrid: Doncel.

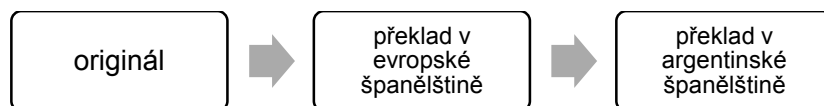
¹⁸ ČAPEK, Karel. 2008. *Guerra con las salamandras*. Překlad z angličtiny: Luz Monteagudo. Barcelona: Books4pocket.

¹⁹ CUENCA DROUHARD, Miguel José. 2014. "Vliv španělského cílového polysystému v česko-španělském překladu ve druhé polovině 20. století". Dizertační práce. Praha: Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav translatologie. Vedoucí práce: doc. PhDr. Miloslav Uličný.

²⁰ HAŠEK, Jaroslav. 1980/2011. *Las aventuras del valeroso soldado Schwejk*. Barcelona: Destino. Překlad z němčiny: Alfonsina Janés.

B. Dílo je nejprve přeloženo do evropské španělštiny a z té je přeloženo do argentinské španělštiny

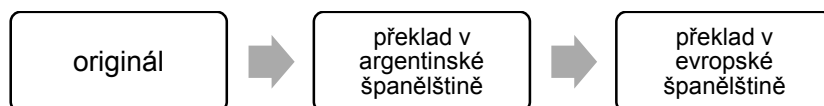
V tomto případě se jedná o nepřímý překlad, kdy schéma překladatelského procesu vypadá následovně:

Jako příklad můžeme uvést překlad 3 divadelních her českých dramatiků *Teatro contemporáneo checo* (2009)²¹, kdy překlady Moniky Zgustové, Ivory Rodrigueze a Ivána Gutiérreze do evropské španělštiny byly převedeny do argentinské španělštiny (viz 4.2.1). Sundell (2010: 25) uvádí, že v Argentině probíhají diskuze o tom, zda by se měly překlady pořízené ve Španělsku převádět do argentinské španělštiny, pokud se používají z ekonomických důvodů, což již některá nakladatelství v Buenos Aires činí. Podotýká však (2010: 26), že v současnosti to probíhá častěji obráceně (viz dále).

C. Dílo je nejprve přeloženo do argentinské španělštiny a z té je přeloženo do evropské španělštiny

V tomto případě se rovněž jedná o nepřímý překlad s následujícím schématem:

Falcónová (2012) uvádí, že v edici *Novela Negra* v tehdejším barcelonském nakladatelství Bruguera vyšlo v letech 1977–1981 přibližně 30 překladů, jejichž první vydání byla publikována argentinskými nakladatelstvími v Buenos Aires mezi lety 1940–1975. Knihy byly následně ve Španělsku upraveny, byly odstraněny všechny argentinismy a amerikanismy a jazyk byl přizpůsoben evropské španělštině. Zajímavé bezesporu je to, že tyto nepřímé překlady, jak je sama Falcónová označuje, protože se při úpravách nepracovalo s originálem, prováděli často emigranti z Argentiny a Katalánci, kteří tak upravovali jazyk podle toho, co oni považovali za evropskou španělštinu (Falcón 2012).

²¹ HAVEL, Václav – ZELENKA, Petr – DRÁBEK, David. 2009. *Teatro checo contemporáneo*. Buenos Aires: Emergentes.

Někteří překladatelé však tento postup výrazně kritizují. Španělský překladatel Carlos Fortea v rozhovoru uvádí (Marcos 2012)²²:

Upravování překladů nelze tolerovat. Porušuje to osobnostní práva latinskoamerických kolegů a uráží to jejich profesionalitu. Integrita literárního díla by měla být respektována a navíc to vzdělanému čtenáři nezpůsobuje žádný problém.

D. Dílo je přeloženo do jedné z forem španělštiny a bez úprav se distribuuje i v druhé zemi

Zde můžeme jako příklad zmínit *Bílou knihu o kauze Adam Juráček* (1970) od Pavla Kohouta, která byla přes němčinu přeložena do evropské španělštiny a vydána v Barceloně v roce 1974²³ a následně byla publikována v Buenos Aires v roce 1977 bez jakýchkoli úprav (viz 4.2.1). Do podobné kategorie bychom mohli zařadit i překlady do španělštiny pořízené v Praze, které se bez úprav distribuovaly do několika hispanofonních zemí, např. překlady dramát vydávané agenturou *Dilia*.

Zatímco dříve se více knih překládalo v Hispanoamerice, především v Argentině, dnes mají největší moc španělská nakladatelství, k čemuž přispěla krize nakladatelského sektoru v Argentině v 80. letech, konec diktatury ve Španělsku a vstup Španělska do Evropské unie (Balaguer 2012). Z tohoto důvodu v současnosti v Argentině koluje mnoho překladů v evropské španělštině vyhotovených ve Španělsku, které argentinskí čtenáři vnímají jako cizí. Argentinská nakladatelství se však také snaží prodat překlady i v zahraničí, proto je zvykem nevyužívat v překladech příliš lokální jazyk, např. *voseo* (Sundell 2010: 25) (srov. E. Využití „neutrální španělštiny“). Situaci komplikuje i skutečnost, že španělská nakladatelství obvykle získají práva na překlad autora do daného jazyka, jak uvádí Marietta Gargatagliová (2010)²⁴ :

[...] kdybych chtěla přeložit Pereca pro argentinské nakladatelství, nemohla bych, protože většinu práv získala *en bloc* španělská nakladatelství, která si osobují autorská práva „pro daný jazyk“, jako by ho některá z našich zemí mohla reprezentovat kompletně.

²² 'Es intolerable retocar traducciones. Eso viola los derechos morales de los compañeros latinoamericanos, y ofende a su profesionalidad. La integridad de la obra literaria debe ser respetada, y además no causa ningún problema a ningún lector formado.' (Marcos 2012)

²³ KOHOUT, Pavel. 1974. *Cabeza abajo*. Barcelona: Pomaire. Překlad z němčiny: Gregorio Vlastelica.

²⁴ '[...] si yo quisiera traducir a Perea para una editorial argentina no podría hacerlo porque la mayoría de sus derechos fueron adquiridos en bloque por editoriales españolas que se arrogan los derechos de autor "para la lengua", como si alguno de nuestros países pudiera representarla toda.' (Gargatagli 2010)

Tento trend, kdy si španělská nakladatelství kupují práva na překlad pro všechny španělsky mluvící země a není možné si pořídit práva na překlad do španělštiny pro Argentinu, potvrzuje i argentinský nakladatel Miguel Balaguer (2012)²⁵:

Pokud si například někdo chce přečíst současného polského autora nebo autora z východní Evropy, abychom uvedli příklad literatur, které jsou v posledních dekáдах hojně vydávány ve španělštině, tak ho určitě bude muset číst v překladu do evropské španělštiny, která je pro nás dost cizí.

Balaguer se domnívá, že z tohoto důvodu se takových knih prodá v Argentině výrazně méně, než kdyby se vydávaly v místní edici v „překladu příjemnějším pro naše oči i uši“²⁶(*ibid.*). Zároveň dodává, že se nejednou ocitl v situaci, kdy zahraniční literární agenti tvrdili, že překlad není kvalitní, protože není vyhotoven do evropské španělštiny (*ibid.*).

E. Využití „neutrální španělštiny“ (*español neutro*)

Guevara (2006: 259) definuje neutrální španělštinu (*español neutro*) jako dialekt španělštiny, jehož pole působnosti zahrnuje 21 států a více než 400 milionů obyvatel a který by měl být perfektně srozumitelný pro všechny mluvčí. Podrobný popis této varianty, jejích morfosyntaktických, lexikálních a sémantických prvků a funkcí lze nalézt např. v Petrellové (1998)²⁷.

Neexistuje však jediná varianta neutrální španělštiny, protože v každé zemi je neutrální španělština poznamenána lokálním dialektem. Proto například argentinská neutrální španělština se liší od chilské neutrální španělštiny (Sundell 2010). V roce 1986 byl v Argentině vydán zákon 23.316 o neutrální španělštině zaměřený na dabing (InfoLEG 1986). V článku 1 uvádí, že dabing filmů, seriálů aj. by měl být prováděn „v neutrální španělštině dle jejího aktuálního užívání v naší zemi, ale tak, aby byla srozumitelná pro celou hispanofonní Ameriku“²⁸. Petrellová (1998) uvádí, že neutrální španělština má především komerční cíl. Díky ní je totiž možné snáze exportovat produkty na širší trh. Dodává, že při přípravě tohoto zákona neproběhla žádná konzultace s odborníky ohledně jazykových otázek (*ibid.*). O dva roky později je definice neutrální španělštiny rozšířena a uvádí, že by měla být přijatelná pro všechny španělské mluvčí a neměla by obsahovat lokální idiomatické výrazy (*ibid.*). Ač se zákon týká audiovizuálních

²⁵ ‘Por ejemplo, que si alguien quiere leer a un autor polaco contemporáneo o de Europa del Este –por poner un ejemplo de literaturas muy publicadas en castellano en las últimas décadas–, seguramente deberá hacerlo traducido al castellano de España, una lengua bastante extranjera para nosotros.’ (Balaguer 2012)

²⁶ ‘[...] una traducción más amigable a nuestros ojos y oídos.’ (Balaguer 2012)

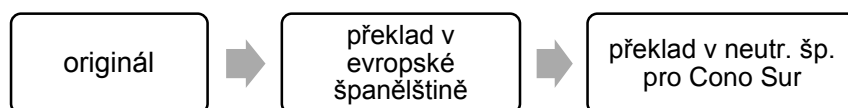
²⁷ PETRELLA, Lilla. 1998. “El español neutro de los doblajes: intenciones y realidades en Hispanoamérica“. In *La lengua española y los medios de comunicación*. México: Siglo XXI, s. 1095–1099.

²⁸ ‘[...] deberá ser realizado en idioma castellano neutro, según su uso corriente en nuestro país, pero comprensible para todo el público de la América hispano hablante.’ (InfoLEG 1986)

překladů, v praxi se podobná strategie doporučuje i při překladu literatury, aby se snížily výdaje nakladatelů.

Zde si můžeme klást otázku, zda využívání neutrální španělštiny v překladech nevede k neutralizaci a zploštění jazyka. Nadto se jedná o umělý dialekt bez unifikované verze, proto každý překladatel může mít mírně odlišné představy o jeho rysech (v zákoně např. není stanoveno, co je přesně míněno „lokálními idiomatickými výrazy“). Kromě neutralizace může používání neutrální španělštiny vést i ke generalizaci. Guevara (2006: 266) doporučuje v neutrální španělštině používat nejobecnější termíny, např. namísto „nafta“, „bencina“ či „gasolina“ použít „combustible“ (palivo, pohonná látka).

Ve zkratce můžeme uvést příklad, který se sice netýká české literatury, ale podkrývá nakladatelské a editorské postupy. Jeho schéma by vypadalo následovně:

Sundell (2010: 8) ve své diplomové práci analyzuje překlad knihy *Harry Potter a Fénixův řád* z evropské španělštiny do dvou verzí neutrální španělštiny, z nichž jedna je pro země tzv. Cono Sur (Argentina, Uruguay, Chile) a druhá pro zbylé země Hispanoameriky (vč. USA). Jedná se tedy o dva vnitrojazykové nepřímé překlady (bez konzultace originálu). Sundell (*ibid.*, 9) také komentuje rozdělení zemí do dvou jazykových verzí podle geografických, nikoli jazykových kritérií, jelikož chilská španělština se poměrně výrazně liší od argentinské a uruguayské španělštiny. Adaptace byly vytvořeny v Mexiku a Argentině, ale všechny tři verze byly publikované ve Španělsku španělským nakladatelstvím (*ibid.*, 16). V knize pak není žádná zmínka o tom, že se jedná o nepřímý překlad z evropské španělštiny a nejsou uvedena ani jména „adaptorek“ (*ibid.*, 17). Při intralingválních překladech nebyly prováděny změny pouze lexikální, ale i syntaktické a stylistické – zatímco mexická „adaptorka“ se snažila zvýšit styl (používala širší slovní zásobu a více literární jazyk), argentinská „adaptorka“ se naopak snažila zjednodušit jazyk a zpřístupnit knihu čtenáři (*ibid.*, 18–19).

Gómez-Pablosová (2001) porovnává argentinské a španělské překlady *Ameriky* Franze Kafky (1927). Snaží se mimo jiné ukázat, že neexistuje neutrální španělština a že kategorie

neutrální / semineutrální / regionální španělština jsou komerční kritéria nakladatelství, která jsou z filologického hlediska příliš abstraktní (2001: 300–301). V závěru dodává (2001: 301)²⁹:

Ani Borges, ani Vargas Llosa, ani Octavio Paz nepíší neutrálním jazykem. Ze stejného důvodu pochybuji, že je možné usilovat v překladu o neutrální španělštinu. To však samozřejmě neznamená, že necháme Kafku mluvit jako gaucho.

1.2 Překladatel v translatologii

Pouze prostřednictvím překladatelů a jejich společenského okruhu (klientů, patronů, čtenářů) se můžeme pokusit pochopit, proč byly překlady vytvořeny v určitém historickém období a na určitém místě (Pym 1998: ix)³⁰

1.2.1 Translator Studies

V souvislosti s diskutovaným sociologickým obratem³¹ v západní translatologii roste počet studií, které staví do popředí zájmu překladatele jakožto lidské činitele ve srovnání s dřívější větší pozorností kladenou na texty či kulturu.

Pym (1998: 2–4) porovnává klasickou Holmesovu mapu translatologie s mapou Lawrence Humphreyho z 16. století, jež činí základní rozdělení na překlady (proces a produkt) a překladatele. Pym tak konstatuje, že Holmesova mapa „si klidně rozděluje produkty (překlady), aniž by nabízela alespoň letmý pohled na jakéhokoli překladatele, živého či mrtvého. Kam se všichni ti lidé podělí?“³²

Jedním z vědců, který explicitně obrací pozornost směrem k překladateli, je Andrew Chesterman. Ve svém článku *Questions in the sociology of translation* (2006: 12) navrhuje rozdělit sociologicky zaměřenou translatologii na tři součásti a zároveň mapuje teoretické modely a přístupy, z nichž jednotlivé oblasti vyrůstají:

- sociologie překladu jako produktu
- sociologie překladatelů

---

²⁹ ‘Ni Borges, ni Vargas Llosa, ni Octavio Paz escriben en un idioma neutro. Por la misma razón, dudo que se pueda aspirar al español neutro en la traducción. Por supuesto, eso no significa que hagamos hablar a Kafka como a un gaucho.’ (Gómez-Pablos 2001: 301)

³⁰ ‘Only through translators and their social entourage (clients, patrons, readers) can we try to understand why translations were produced in a particular historical time and place.’ (Pym 1998: ix)

³¹ Viz např. ANGELELLI, C. V. 2012. “The Sociological Turn in Translation and Interpreting Studies”. *Special issue of TIS Translation and Interpreting Studies (a publication of the American Translation and Interpreting Studies Association)*. Amsterdam: John Benjamins. Volume 7:2.

³² ‘[...] calmly divides up the products – translations – without offering so much as a glance at any translator, living or dead. Where did all the people go?’ (Pym 1998: 4)

- sociologie překládání (překladatelského procesu)

Zatímco například polysystémová teorie dle Chestermana souvisí spíše s kulturním zaměřením translatologie, ač její přesah do sociologie může být modelem pro sociologii překladu, sociologie překladatelů může čerpat například z prací Bourdieho (*ibid.*, 13). Rovněž rostoucí zájem o historiografii v translatologii v poslední době „zdůrazňuje roli jednotlivých překladatelů jakožto skutečných lidí žijících v konkrétních podmínkách“ (*ibid.*, 14)³³. Jako zástupce tohoto proudu můžeme jmenovat Jeana Delisla a Judith Woodsworthovou, kteří editovali *Translators through History* (1995), nebo výše zmíněného Anthonyho Pyma a jeho *Method in Translation History* (1998), o něž se opírá i tato práce.

Ve svém článku *The Name and Nature of Translator Studies* (2009) Chesterman v návaznosti na zmíněnou mapu translatologie vychází z Holmesova článku *The Name and Nature of Translation Studies* (1972) vymezuje nové odvětví translatologie nazvané „translator studies“, které „zahrnuje výzkum, jež se primárně a explicitně zaměřuje na aktéry překladu, například na jejich činnost, postoje, interakci se společenským a technickým prostředím nebo na jejich historii a vliv“ (2009: 20)³⁴.

Helena Damová (2013: 17) navrhuje používat termín „translator approach“, jelikož tento zájem o překladatele vnímá spíše jako přístup v rámci translatologie než samostatné odvětví. V závěru své studie věnované výzkumu weblogů překladatelů však upozorňuje i na možné nevýhody tohoto pohledu (*ibid.*, 33)³⁵:

Disciplína, jež zkoumá své vlastní aktéry, však není velmi častá ani neproblematická. Odborníci na právo se například nevěnují výzkumu právníků, ale drží se studia práva. [...] Neměli by translatologové činit totéž a zkoumat překlad [...] namísto překladatelů?

1.2.2 Překladatel v české a slovenské translatologii

Překladatel má již delší dobu své místo v české a slovenské vědě o překladu³⁶. Již v roce 1963 Jiří Levý poznamenává (1963/1998: 32):

³³ ‘[...] has stressed the roles of individual translators, as real people living in specific circumstances.’ (Chesterman 2006: 14)

³⁴ ‘[...] covers research which focuses primarily and explicitly on the agents involved in translation, for instance on their activities or attitudes, their interaction with their social and technical environment, or their history and influence.’ (Chesterman 2009: 20)

³⁵ ‘A discipline that studies its own practitioners is, however, neither very common nor unproblematic. Law scholars, for example, do not study lawyers but stick to studying the law. [...] Should translation scholars not be doing the same, studying translation [...] rather than translators?’ (Dam 2013: 33)

³⁶ viz např. Jettmarová (2008)

Skoro všechny lingvistické teorie mají jeden rys společný, že totiž nechávají stranou účast překladatele na procesu překládání a na struktuře překládaných děl; že – řečeno slovy Uriela Weinreicha – redukuje překlad na „kontakt mezi dvěma jazyky“.

Pro Jiřího Levého i Antona Popoviče je překladatel aktivní účastník komunikačního procesu:

PŘEKLADATEL – účastník komunikace zprostředkující jazykově nepřipravenému příjemci text originálu. Komunikátor, příjemce cizojazyčné zprávy (textu), dekodovatel, zároveň kódovatel, vysílatel zprávy (textu) v jiném jazyce. (Popovič 1983: 163)³⁷

Popovič také poukazuje na to, že subjekt překladatele se v textu realizuje jako výrazový idiolekt překladatele v příslušném systému výrazových posunů, který tvoří poetiku překladatele (*ibid.*). Zde jasně vidíme, že překladatel není pasivním účastníkem ani v textu neviditelným subjektem.

Československá tradice se zabývá nejen překladateli v rámci komunikačního procesu, ale i sociologickými aspekty. Popovič v rámci praxeologie vymezuje sociologii překladu, redakční a nakladatelskou praxi a metodologii kritiky překladu (1983: 265).

[...] překladatelské sociologie, resp. praxeologie, směřující k výzkumu otázek, jako např. **co je motivací činnosti překladatele** (výdělek, hobby, individuální vztah k literatuře, ideová a kulturně-politická orientace apod.), co si žádá konzument, jaký vliv má vydavatel na překladatelský program jednotlivce, skupin, generací, co si žádá knižní trh, jak vystupuje překladatel jako sociální jednotka v kulturně-politickém kontextu apod. (Popovič 1971: 33, zdůraznění přidáno)³⁸.

Zde si povšimněme, jak Popovič předjímá Chestermanovo „telos“ (viz dále). Pro tuto práci je rovněž relevantní pojem překladatelský program, tedy překladatelův výběr textů na překlad, který se řídí nejen kulturně-společenskou situací a potřebami, ale závisí i na subjektivních faktorech, např. komerčních a individuálních zájmech překladatele (Popovič 1983: 164). V tomto výběru textu na překlad a v překladatelské metodě hraje významnou roli i ideologický postoj překladatele (*ibid.*, 167). Kromě osoby překladatele se Popovič důkladně věnuje i dalším účastníkům překladatelského procesu, jakými jsou např. čtenář, vydavatel, kritik či editor, a tomu, jaký mají vliv na podobu překladu (viz např. 1983: 126).

Tradici má i zkoumání dějin literárního překladu, kde musíme především zmínit *České teorie překladu* Jiřího Levého, které se také zaměřují na osoby překladatelů.

---

³⁷ 'PŘEKLADATEL – účastník komunikácie sprostredkujúci jazykovo nepripravenému príjemcovi text originálu. Komunikátor, príjemca cudzojazyčnej správy (textu), dekodovateľ, zároveň kódovateľ, vysielateľ správy (textu) v inom jazyku.' (Popovič 1983: 163)

³⁸ '[...] prekladateľskej sociológie, resp. praxeológie, smerujúce k výskumu otázok, ako napr. čo je motiváciou činnosti prekladateľa (zárobok, hobby, individuálny vzťah k literatúre, ideová a kultúrno-politická orientácia a pod.), čo si žiada konzument, aký vplyv má vydavateľ na prekladateľský program jednotlivca, skupín, generácií, čo si žiada knižný trh, ako vystupuje prekladateľ ako sociálna jednotka v kultúrno-politickom kontexte a pod.' (Popovič 1971: 33).

1.2.3 Dobrovolnický překlad/překladatel

Dle Chestermana (2009: 17) by do sociologie překladatelů mohlo patřit i zkoumání „dobrovolnických, aktivistických překladatelů“³⁹. Zde ponecháme stranou aktivistický překlad, jemuž se věnuje např. Mona Bakerová, který bývá spojen s politicko-společenskou situací a obvykle se netýká literárních textů⁴⁰. Dobrovolnický překlad úzce souvisí s otázkou motivace překladatele. Chesterman (*ibid.*) navrhuje užití nového termínu „telos“ k označení osobní motivace překladatelů, která zahrnuje jak obecné důvody, proč překladatelé pracují v tomto odvětví, tak důvody, proč překládají konkrétní text. Dále uvádí, že dobrovolníci, např. aktivističtí překladatelé, mohou mít obzvláště zajímavé teloi (*ibid.*)⁴¹:

Sociologické zkoumání teloi překladatelů (a samozřejmě i tlumočnicků) může přispět k lepšímu pochopení jejich postojů, osobních cílů, etiky a toho, jak se toto projevuje v tom, co a jak překládají.

Pym (2011: 97) uvádí, že termín „dobrovolnický překlad“ (*volunteer translation*) by měl být používán v případě, že překladatel nedostává za překlad žádnou peněžitou odměnu, a upřednostňuje toto označení před blízkými termíny, jako je „community translation“, „crowdsourcing“ apod. Dále však uvádí (*ibid.*)⁴²: „Pokud je profesionální překladatel ten, kdo dostává peněžitou odměnu, pak protikladným termínem by mělo být „dobrovolnický“ (kvalifikující osobu, nikoli činnost).“ Tato definice však poněkud pokulhává v tom ohledu, že ten samý profesionální překladatel může zároveň překládat za finanční odměnu i dobrovolně. Dosavadní práce se soustředily především na motivaci v případě amatérských překladatelů – např. Švelch (2011)⁴³ vykládá motivaci u amatérského titulkování pomocí Bourdieuvých konceptů kulturního a sociálního kapitálu. V tomto ohledu by bylo jistě zajímavé studovat motivace (telos) profesionálních překladatelů, kteří se zároveň věnují dobrovolnickému

---

³⁹ ‘voluntary, activist translators’ (Chesterman 2009: 17)

⁴⁰ viz např. BAKER, Mona. 2010. “Translation and Activism: Emerging Patterns of Narrative Community”. In Maria Tymoczko (ed.) *Translation, Resistance, Activism*, Amherst and Boston: University of Massachusetts Press, s. 23-41 nebo WOLF, Michaela. 2010. “Translation ‘Going Social’? Challenges to the (Ivory) Tower of Babel”. *MonTi 2*: 29–46. In *Applied Sociology in Translation Studies*, ed. Oscar Diaz Fouces, Esther Monzó. URL: http://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/16434/1/MonTi_2_03.pdf [cit. 2015-08-09].

⁴¹ ‘Sociological work on the teloi of translators (and of course interpreters) might make worthwhile contributions to a better understanding of their attitudes and personal goals and ethics, and how these are realized in what and how they translate.’ (Chesterman 2009: 17)

⁴² ‘If a professional translator is one who receives monetary reward, then the opposite term should be “volunteer” (qualifying the person, not the action).’ (Pym 2011: 97)

⁴³ ŠVELCH, Jaroslav. 2011. “Amatérský překlad televizních seriálů v sociálním kontextu”. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav translatologie. Vedoucí práce: PhDr. Zuzana Jettmarová, M.Sc., Ph.D.

překladu. Na tuto otázku nabízí pohled kapitola o překladatelce a nakladatelce Heleně Voldanové (viz 4.3).

2 Materiál a metodologie

2.1 Materiál

Jak bylo zmíněno v Úvodu, základní otázku výzkumu jsme si stanovili následovně: *Jak byla česká literatura zastoupena na argentinském knižním trhu v průběhu 20. a na začátku 21. století?* Zdůvodněním pro volbu této otázky byla skutečnost, že se (na základě dostupných informací) doposud nikdo touto otázkou nezabýval a k jejímu zodpovězení neexistovala ucelená data, která by bylo možné okamžitě začít studovat. Dosavadní výzkum se soustředil především na česko-španělské literární vztahy⁴⁴, překlady argentinské literatury do češtiny⁴⁵, česko-argentinské vztahy během studené války⁴⁶ nebo československou krajanskou komunitu v Argentině⁴⁷ bez zaměření na překlady české literatury v Argentině. V Argentině lze jen velmi omezeně studovat český jazyk (MZV vysílá jednoho učitele češtiny do krajanské komunity v Buenos Aires a jednoho do provincie Chaco). Neexistuje jediné akademické pracoviště, které by se zabývalo studiem a překlady české literatury (výjimkou jsou pouze nepravidelné přednášky Heleny Voldanové, případně semestrální kurz *Aproximaciones a la lengua, la cultura y la historia checa* pořádaný Filosofickou fakultou Univerzity Buenos Aires v roce 2012/2013 (Píšová 2014: 68), který však nebyl zaměřen vysloveně literárně či překladatelsky). Zároveň v Argentině nepůsobí ani jeden oficiální překladatel mezi španělštinou a češtinou. Kromě významu pro česko-argentinské kulturní vztahy umožňuje materiál shromážděný v této práci studium nepřímých překladů, různých variant španělštiny užívaných při překladu zahraniční literatury v Argentině a také výzkum role a motivace překladatele v česko-argentinských literárních vztazích.

Cílem studijního a výzkumného pobytu v Buenos Aires bylo shromáždit údaje o tom, jaká česká literatura je v Argentině publikována, kdo ji překládá a vydává a jaká je její recepce. Tento výzkum tedy spadá pod Pymovu „překladatelskou archeologii“ (*translation*

---

⁴⁴ BLAS, Alejandro Hermida de – JESUS, Patricia Gonzalo de. 2007. “Translations of Czech and Slovak Literature in Spain: an Approach”. In *Iberian and Slavonic Cultures: Contact and Comparison*. CIESZYŃSKA, Beata E. (ed.). Lisbon: CompaRes, s. 187-204. URL: <http://www.iberianslavonic.org/iberianandslavoniccultures.pdf> [cit. 2015-08-05].

⁴⁵ ULÍČNÝ, Miloslav. 2005. *Historia de las traducciones checas de literaturas de España e Hispanoamérica*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

⁴⁶ ZOUREK, Michal. *Čechoslovaquia y el Cono Sur 1945-1989. Relaciones políticas, económicas y culturales durante la Guerra Fría*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2014. 338 s. ISBN 978-80-246-2730-4.

⁴⁷ PÍŠOVÁ, Markéta. 2014. “Československá komunita v Argentině: počátky a současnost”. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Středisko ibero-amerických studií. Vedoucí práce: PhDr. Vendula V. Hingarová, Ph.D.

archaeology) (1998: 5). Prvním zásadním krokem bylo vytvořit pokud možno kompletní soupis české literatury vydané v Argentině.

V úvodní fázi výzkumu byly konzultovány následující instituce a zdroje:

- ♠ Biblioteca Nacional Mariano Moreno de la República Argentina (Národní knihovna Argentinské republiky)
- ♠ Národní knihovna České republiky
- ♠ *Index Translationum*

Elektronická verze *Index Translationum*⁴⁸ obsahuje pouze sedm knih odpovídajících našim kritériím, z čehož jedna se opakuje ve dvou vydáních. Dvě knihy mají z neznámého důvodu uvedený český název originálu *Kongresová turistika na jižní Moravě* a dvě knihy jsou o gymnastických cvičeních. Tištěná verze *Index Translationum* obsahuje oddíl Argentina až od roku 1948. Mezi lety 1948–1980 v něm je zařazeno pouze pět knih, z toho dvě krátké knihy pro děti.

Národní knihovna ČR obsahuje několik titulů vyhovujících našim kritériím, obvykle však jen v podobě archivních exemplářů v Národním konzervačním fondu, které jsou obtížně přístupné. Největší počet titulů byl nalezen v argentinské národní knihovně, kde byly všechny knihy osobně konzultovány pro ověření správnosti a zjištění dalších údajů.

V této fázi bylo nutné stanovit si kritéria pro zařazení titulů do korpusu týkající se místa vydání. Protože české překlady vydané ve Španělsku již byly dříve zkoumány, byly ponechány stranou takové případy, kdy jsou v Argentině dostupné např. knihy vydané v Barceloně. Ač se na zastoupení české literatury v Argentině rovněž podílejí, byly vyřazeny tituly vydané v jiných zemích (Kuba, Mexiko, Uruguay, Chile aj.), které mohou být dostupné v argentinské národní knihovně či antikvariátech. Podobně byla vyřazena i díla vydaná v Československu (nejčastěji nakladatelstvím *Orbis*), kdy byl překlad do španělštiny pořízen v Praze a tyto tituly byly pravděpodobně určeny k distribuci v mnoha hispanofonních zemích. Například v argentinské národní knihovně nalezneme 17 monografií vydaných *Orbisem* tematicky sahajících od české hudby, přes zemědělství až po československou ústavu z roku 1960.

Dále byly v Argentině konzultovány následující instituce a zdroje pro získání co možná nejkompletnějšího souboru dat:

- ♠ Biblioteca del Congreso de la Nación Argentina (Knihovna argentinského Národního kongresu)
- ♠ Centro de Documentación e Investigación de la Cultura de Izquierdas en la Argentina, CeDInCI (Centrum dokumentace a výzkumu kultury levice v Argentině)

---

⁴⁸ Elektronická verze je dostupná na: <http://www.unesco.org/xtrans/> [cit. 2015-08-05].

- ♠ Biblioteca teatral de Argentores (Divadelní knihovna Argentores)
- ♠ Centro de Documentación de Teatro y Danza del CTBA (Centrum dokumentace divadla a tance CTBA)
- ♠ Biblioteca Nacional de Maestros (Národní pedagogická knihovna)
- ♠ Biblioteca y Centro de Documentación "Obispo Angelelli" (Knihovna a centrum dokumentace „Obispo Angelelli“)
- ♠ Dirección de Inteligencia de la Policía de la Provincia de Buenos Aires, DIPBA (Ředitelství zpravodajské služby policie v provincii Buenos Aires)

S ohledem na historický a politický vývoj v obou zemích v průběhu 20. století bylo předpokládáno, že překládání české literatury bylo rovněž ovlivněno cenzurou, a to především v období poslední vojenské diktatury v Argentině v letech 1976–1983. Dalším krokem tedy byla snaha zjistit, jaké české knihy byly cenzurovány. V Argentině bohužel neexistuje archiv, který by sdružoval dokumenty týkající se cenzury na jednom místě. Byly kontaktovány archivy uvedené v knize o cenzuře za vojenské diktatury *Un golpe a los libros* (2002)⁴⁹, avšak ve zmíněných institucích o žádných dokumentech nevěděli. Jedině archiv DIPBA poskytl několik měsíců po podání žádosti o zpřístupnění materiálů týkajících se cenzury českých knih 49 listů a DVD se souborem čítajícím 3379 oskenovaných stran, které se však až na drobné výjimky netýkaly české literatury (viz 4.1). Archiv neumožňuje samostatný přístup veřejnosti, není proto vyloučeno, že existují další materiály, jež doposud nejsou dostupné.

Aby ze soupisu literatury vznikl pokud možno ucelený korpus, bylo kromě užití kritéria místa publikace nutné ohraničit korpus také časově a obsahově. Časové rozpětí bylo původně vymezeno jako 20. století. Vzhledem k dostupným datům a práci překladatelky Heleny Voldanové bylo nakonec rozšířeno i do 21. století, tedy konkrétně do roku 2013, kdy byl ukončen výzkumný pobyt v Argentině. Obsahově je korpus ohraničen jako knižní překlady české literatury (v širším slova smyslu). V souladu s doporučením UNESCO (1985)⁵⁰ považujeme za knihu „neperiodickou publikaci o alespoň 49 stranách vyjma přebalu publikovanou v dané zemi a zpřístupněnou veřejnosti“^{51,52}. V této práci definici rozšíříme

⁴⁹ GOCIOLO, Judith. 2002. *Un Golpe A Los Libros*. Buenos Aires: Eudeba.

⁵⁰ UNESCO. 1985. “Recommendation concerning the International Standardization of Statistics on the Production and Distribution of Books, Newspapers and Periodicals.” [URL:http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13146&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html](http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13146&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html) [cit. 2015-08-05].

⁵¹ ‘[...] non-periodic publication of at least 49 pages exclusive of the cover pages, published in the country and made available to the public.’ (UNESCO: 1985)

⁵² Proto do korpusu nelze zařadit např. překlad Kohoutovy hry *Kyanid o páté*, jež nebyla publikována (jen inscenována) nebo většinu knih pro děti, které mívají kratší rozsah.

o možnost e-knihy. Korpus není omezen žánrovým kritériem, v samostatných kapitolách bude pojednáno nejprve o překladech umělecké literatury, poté o překladech věcné literatury a literatury faktu⁵³ (vyjma *Reportáže psané na oprátce*, již je věnována samostatná podkapitola 4.4), ačkoli některé případy mohou být hraniční – např. Peter Steiner označuje Fučíkovu *Reportáž* za romanci ve smyslu sentimentálního žánru se šťastným koncem (Steiner 2000: 40). Rovněž stručně zmíníme knihy týkající se Československa vydané v Argentině.

Českou literaturu chápeme v souladu se Špírkem (2011: 108) jako literaturu psanou v českém jazyce. Z tohoto důvodu musíme z korpusu vyřadit díla Jana Ámose Komenského psaná v latině, tvorbu Milana Kundery psanou ve francouzštině nebo knihy Franze Kafky v němčině, přestože tato díla jsou na argentinském trhu mnohdy významně zastoupena. V elektronické verzi *Index Translationum* nalezneme u Franze Kafky 16 argentinských vydání včetně reedicí a argentinská národní knihovna uvádí dokonce 116 španělských překladů Kafky vydaných v Argentině (včetně reedic). V této souvislosti můžeme připomenout příspěvek překladatelky Heleny Voldanové na knižním veletrhu v Buenos Aires v roce 2011 s názvem *¿Franz Kafka: incluido o excluido?* (Franz Kafka: začleněn či vyloučen?) o tom, zda je možné F. Kafku zařadit do české kultury či nikoli (Voldanová, 2013a). Tento příspěvek byl posléze knižně otištěn ve Voldan (2012: 205–210). Voldanová argumentuje, že Kafka není příslušníkem české literatury nejen z důvodu svého jazyka, ale také kvůli svým tehdejšími hodnotám (*ibid.*). U Kundery zařazujeme do korpusu pouze díla psaná původně v češtině. V případě Komenského, jemuž se soustavně věnuje Helena Voldanová, začleníme do korpusu pouze *Labyrint světa a ráj srdce*, zatímco ostatní přeložené knihy psané původně v latině zmíníme jen v kapitole o Heleně Voldanové (4.3).

Tato práce se mimo literatury soustředí i na překladatele a další účastníky překladatelského a nakladatelského procesu. Cílem bylo kontaktovat co nejvíce osob spojených s českou literaturou v Argentině, metodou orální historie zachytit a zpracovat jejich výpovědi, a získat tak informace o tom, jak a proč překládali a vydávali českou literaturu. Vzhledem k tomu, že v posledních několika dekádách vychází v Argentině česká literatura téměř výhradně díky překladatelce Heleně Voldanové a vydávání překladů distribuovaných ze Španělska, se nepodařilo kontaktovat jiného překladatele. Proto jsme se alespoň snažili o překladatelích shromáždit maximum relevantních informací a vytvořit jejich medailonky. Podobná situace je i v případě nakladatelství, jelikož Voldanová si své překlady vydává sama a překlady ze

---

⁵³ Pojmy „umělecká literatura“, „věcná literatura“ a „literatura faktu“ užívámé v souladu s definicemi Pavery a Všečty (2002: 208–211).

Španělska vydává místní pobočka španělského nakladatelství. Výjimkou je pouze Fučíkova *Reportáž psaná na oprátce*, jejíž vydávání je popsáno v kapitole 4.4. V tomto případě se podařilo kontaktovat za účelem rozhovoru jednoho nakladatele a jednoho herce a režiséra. S ostatními oslovenými osobami se bohužel nepodařilo navázat kontakt, případně poskytl určité informace e-mailovou korespondencí. Protože skupina oslovených osob byla velmi heterogenní, nebyl vytvořen standardizovaný rozhovor a pro každého osloveného byly připraveny samostatné otázky.

2.2 Metodologie

Z metodologického hlediska tato práce do značné míry čerpala z *The Map: A Beginner's Guide to Doing Research in Translation Studies* (2002)⁵⁴ obsahující základní zásady výzkumu v translatologii, a to především v úvodní fázi plánování výzkumu, vytváření celkové koncepce práce a sběru dat. Druhou zásadní publikací pro tento výzkum, která se přímo věnuje metodám historiografického bádání v translatologii, je *Method in Translation History* (1998)⁵⁵. Pym (1998: ix–xi) formuluje čtyři základní principy takového výzkumu: důraz na příčinné souvislosti, zaměření se na osobu překladatele, mezikulturní postavení překladatelů a prioritizace současnosti. Tato práce dále využívá poznatků Antona Popoviče, který jak podrobně dokazuje Špírk (2011), poskytuje mnoho užitečných nástrojů pro podobný typ výzkumu včetně návrhu komplexního modelu výzkumu dějin překladu (1975: 36–37), jenž zahrnuje i praxeologii překladu a nezapomíná ani na překladatele.

2.2.1 Paratexty a kritická analýza diskurzu

Paratexty nebyly popsány v teoretické části, neboť z teoretického hlediska se paratexty a obdobným konceptem metatextů v Popovičově terminologii (1975: 227) vyčerpávajícím způsobem zabývá např. Špírk (2011)⁵⁶, Vavroušová (2013)⁵⁷ či Müllerová (2009)⁵⁸. Z tohoto důvodu se zde omezíme na definici toho, jak chápeme paratexty. Mezi paratexty řadí Genette

---

⁵⁴ WILLIAMS, Jenny – CHESTERMAN, Andrew. 2002. *The Map: A Beginner's Guide to Doing Research in Translation Studies*. Manchester, Northampton: St. Jerome.

⁵⁵ PYM, Anthony. 1998. *Method in Translation History*. Manchester, Northampton: St. Jerome.

⁵⁶ ŠPIRK, Jaroslav. 2011. "Ideology, Censorship, Indirect Translations and Non-Translation: Czech Literature in 20th-century Portugal." Dizertační práce. Praha: Karlova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav translatologie. Vedoucí práce: prof. PhDr. Jana Králová, CSc.

⁵⁷ VAVROUŠOVÁ, Petra. 2013. "Němčina jako zprostředkující jazyk při překladu Haškova Švejka do španělštiny." Diplomová práce. Praha: Karlova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav translatologie. Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Špírk Ph.D.

⁵⁸ MÜLLEROVÁ, Lenka. 2009. "Reklamní aspekty sekundárních knižních textů v devadesátých letech 20. století." Dizertační práce. Brno: Masarykova Univerzita. Filozofická fakulta. Ústav české literatury a knihovnictví. Vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Poslední, CSc.

(1997: vii–xviii) jméno autora, titul, podtituly, mezitituly, věnování, předmluvu, poznámky, doslovy, texty o dílu v médiích, rozhovory autora, propagační text vydavatele, korespondenci autora o díle a mnoho jiných prvků, jež doprovází text. Paratexty můžeme podle jejich umístění rozčlenit na peritexty, jež jsou součástí díla, a epitexty, které jsou alespoň původně umístěny mimo danou knihu (Genette 1997: 4–5). Tento vztah je také možné vyjádřit rovnicí: „paratext = peritext + epitext“ (*ibid.*, 5). Paratexty významně ovlivňují recepci daného díla, prezentují ho, usměrňují jeho interpretaci a mohou doplňovat informace o autorovi, dobovém kontextu, či překladateli. S tím souvisí i Popovičův pojem *recepční návod*, který realizuje tři funkce (1983: 156): „informuje nediferencovaného čtenáře o ideově-estetických vlastnostech díla, poskytuje instrukce k příjmu a usiluje o získání či odrazení čtenáře od recipovaného díla.“⁵⁹

Při studiu paratextů se budeme věnovat tomu, jaké je zastoupení paratextů u přeložené české literatury v Argentině, jak poskytují čtenářům „návod“ k recepci a v souladu s Genettem se budeme dívat na paratext z několika hledisek: „určení jeho umístění (otázka *kde?*); data jeho vydání a případně zmizení (*kdy?*); způsobu jeho existence, verbálního či jiného (*jak?*); vlastností komunikační situace – jeho vysílatele a adresáta (*od koho? komu?*); a funkcí, které má toto sdělení plnit (*k čemu?*).“ (Genette 1974: 4, kurzíva v originále)⁶⁰ Vzhledem k rozsahu shromážděných dat se zaměříme pouze na vybrané peritexty k překladům Heleny Voldanové a k překladům *Reportáže psané na opraťce*.

Pro studium vybraných paratextů nám bude sloužit kritická analýza diskurzu, které se věnuje např. Leung ve svém článku o ideologickém obratu v translatologii (2006)⁶¹ a navrhuje ji jako metodu pro studium ideologie v jazyce. Kritická analýza diskurzu (*critical discourse analysis*, CDA) využívá nástrojů Hallidayovy funkční gramatiky, které umožňují kvantitativní i kvalitativní analýzu (*ibid.*, 140). CDA obnáší kritický analytický pohled na použitý diskurz a zkoumání „každodenního, zdánlivě nevinného užívání běžného jazyka“ (*ibid.*, 139)⁶²,

⁵⁹ '[...] informuje nediferencovaného čitateľa o ideovo-estetických vlastnostiach diela, poskytuje inštrukcie na príjem a usiluje sa získať alebo odradiť čitateľa od recipovaného diela.' (Popovič 1983: 156)

⁶⁰ '[...] determining its location (the question *where?*); the date of its appearance and, if need be, its disappearance (*when?*); its mode of existence, verbal or other (*how?*); the characteristics of its situation of communication – its sender and addressee (*from whom? to whom?*); and the functions that its message aims to fulfil (*to do what?*).’ (Genette 1997: 4)

⁶¹ LEUNG, Matthew Wing-Kwong. 2006. “The ideological turn in Translation Studies”. In *Translation Studies at the Interface of Disciplines*. DUARTE, Joao Ferreira, ROSA, Alexandra Assis, SERUYA, Teresa (eds.). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, s. 129-144.

⁶² '[...] everyday apparently innocent use of common language.' (Leung 2006: 139)

abychom odhalili, jak může jazyk manipulovat recepci čtenáře, což „vede k nekritickému přijetí explicitně uvedené nebo implicitně skryté ideologie diskurzu“ (*ibid.*)⁶³.

2.2.2 Orální historie

Pro zpracování výpovědí účastníků překladatelského a nakladatelského procesu byla zvolena metoda orální historie. Vzhledem k (ne)dostupnosti dat i povaze práce bylo totiž vhodné použít kvalitativní metodu, která slouží k doplnění písemných pramenů, ale také získání nových poznatků nejen o zastoupení české literatury na argentinském trhu, ale i o samotných osobách zapojených do překladatelského a nakladatelského procesu a jejich pracovních postupech, které nelze dohledat z písemných zdrojů. Za základní zdroj pojednávající o této metodě byla zvolena publikace *Orální historie: Metodické a „technické“ postupy* od Miroslava Vaňka et al. (2003)⁶⁴. Inspiraci jsme čerpali i z publikací a prací, které v poslední době vznikly na Ústavu translatologie a jež jsou založeny na metodě orální historie. Jedná se především o knihu *Slovo za slovem: s překladateli o překládání* (2012) Stanislava Rubáše (ed.)⁶⁵ a diplomovou práci Marie Šindelářové *Orální historie tlumočení v Československu před rokem 1989* (2015)⁶⁶.

Miroslav Vaněk uvádí, že orální historie je metoda, kterou lze využít v řadě humanitních a společenskovedních disciplín a již se badatel „dobírá nových poznatků na základě různě fixovaného sdělení osob, jež byly účastníky či svědky určité události nebo procesu, [...] nebo osob, jejichž individuální prožitky, postoje a názory mohou obohatit naše poznání jak těchto osob, tak situací a obecně skutečností, k nimž se vyjadřují.“ (2003: 5) Orální historie je považována za metodu kvalitativního výzkumu, jejímž cílem není sdělení zobecňovat a kvantitativně posuzovat, protože „sdělení jednotlivce pojímá jakožto svébytnou poznávací hodnotu“ (*ibid.*, 6). Je kladem důraz na individuální odlišnosti a porovnávání výpovědí s dalšími prameny. Metoda orální historie nutně vede k subjektivním datům a získávání objektivních dat není „hlavní prioritou a dokonce *ani možností nebo cílem*.“ (*ibid.*, 7, kurzíva v originále).

---

⁶³ '[...] resulting in uncritical acceptance of the explicitly stated or implicitly hidden ideology of the discourse.' (*ibid.*)

⁶⁴ VANĚK, Miroslav., et al. 2003. *Orální historie: Metodické a „technické“ postupy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta.

⁶⁵ RUBÁŠ, Stanislav (ed.). 2012. *Slovo za slovem: s překladateli o překládání*. Praha: Academia.

⁶⁶ ŠINDELÁŘOVÁ, Marie. 2015. „Orální historie tlumočení v Československu před rokem 1989“. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav translatologie. Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Špírk, Ph.D.

Vaněk (2003: 16–17) vymezuje dvě hlavní formy využití orální historie, a sice interview (rozhovor), jenž se obvykle váže k určité historické události, a životní příběh (životopisné vyprávění), které má podobu chronologickou či strukturovanou. Vaněk představuje metodu orální historie na studiu moderní historie a osudech narátorů, proto v našem případě nevyužijeme „životní příběh“ jako celek, jak požaduje Vaněk (*ibid.*, 19), ale budeme se soustředit pouze na oblast překladů, vydávání a recepce českých knih v Argentině.

Vaněk (2003: 21–25) se dále věnuje přípravě rozhovoru, která zahrnuje výběr narátorů (v našem případě všechny osoby, které se jakkoli podílely či podílejí na překladech, vydávání a recepci českých knih v Argentině), kontaktování narátorů a jejich seznámení s projektem. V této fázi jsme narazili na problém, který zmiňuje i Vaněk – některé osoby odmítnou poskytnout rozhovor například proto, že mají „zásadní odpor vůči jakémukoli projevu, který se zaznamenává.“ (*ibid.*, 22). S ohledem na zásadní význam Voldanové pro tuto práci a nedostatek pramenů bylo proto přistoupeno k rozhovoru bez nahrávacích zařízení, případně písemnému styku, ačkoli písemná sdělení postrádají nezbytné kritérium orální historie, tedy „formu rozhovoru, vedeného z očí do očí mezi tazatelem a narátorem.“ (*ibid.*, 16) Dalším krokem je první setkání, kdy by měl být narátorovi ponechán větší prostor: „Je lépe nechat jej [narátora] raději zabíhat do nepodstatných detailů, než ho přerušit, protože se často k hlavní linii vyprávění vrátí sám.“ (*ibid.*, 28) Poté následuje záznam a případný druhý a další rozhovor. Tazatel rozhovory přepíše tak, aby především zachytil „přesný smysl a obsah rozhovoru, stylistická a jazyková specifika narátora“, a posléze přepsané výpovědi důkladně analyzuje a interpretuje s ohledem na cíl výzkumného projektu a hierarchizuje získané údaje dle důležitosti a relevance pro daný výzkum (*ibid.*, 36–45).

3 Kulturně-historický kontext

3.1 Kulturní vztahy mezi Československem/Českou republikou a Argentinou ve 20. a na začátku 21. století

Máme-li prosadit do Latinské Ameriky naše umění a literaturu, je třeba se soustředit především na Buenos Aires.⁶⁷

V roce 1919 Argentina jako první latinskoamerická země uznala nově vzniklou Československou republiku, v roce 1920 byly mezi oběma zeměmi navázány diplomatické styky na úrovni vyslanectví a na konci roku 1929 zahájil činnost zastupitelský úřad v Buenos Aires (Chalupa 2012: 494). Ještě před první světovou válkou však vyšly první české překlady argentinských děl – *Jihoamerické povídky* (1910/1925) od argentinských a uruguayských autorů v překladu Jana Jetmara a *Léčitel. Povídka z pampy* (1913) Manuela Ugarte v překladu Antonína Pikharta (Uličný 2005: 73).

Významnou roli v kulturních vztazích mezi Československem a Argentinou sehrály krajanské komunity a cestovatelé. Hlavní proud českých emigrantů do Argentiny spadá do 20. a 30. let 20. století a jejich počet je v roce 1931 odhadován na 30 000, což je nejvíce ze všech latinskoamerických zemí (Píšová 2014: 31). V rámci Argentiny se čeští vystěhovalci soustředili jednak do oblasti hlavního města Buenos Aires, jednak do 1118 km vzdáleného města Presidencia Roque Saenz Peña v provincii Chaco na severu země (*ibid.*, 37), kde se dodnes koncentruje největší počet českých krajanů v Latinské Americe. Krajanské spolky organizovaly divadelní představení, přednášky, sokolská cvičení a vydávaly periodika. Byla zinscenována mj. *Bílá nemoc*, *Matka* či *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* (Voldan 2012: 28). Mezi cestovatele, jež své vzpomínky z cestování po Argentině (a Latinské Americe) promítly do knih, patří například František Čech-Vyšata, který v roce 1927 vydal trojdílnou knihu *V žáru pamp, Divokým rájem, Z tajů Kordiller* (Zourek 2014: 115). V roce 1930 byl v Československu vydán román *Náča: román padlé dívky* argentinského spisovatele Manuela Gálveze v překladu Emanuela Vajtauera a do roku 1947 se celkem publikovaly české verze sedmi jeho románů (Uličný 2005: 74).

V meziválečném období byla česká kultura v Argentině zastoupena výstavou děl fotografa Františka Drtikola (1931), koncertním vystoupením houslového virtuosa Jana Kubelíka (1932) či uvedením oper *Její pastorkyňa* a *Prodaná nevěsta* (Zourek 2014: 117). Od roku 1943 v Teatro Colón v Buenos Aires rovněž opakovaně vystupoval pianista Rudolf

---

⁶⁷ AMZV, f. Porady kolegia 1953–1989, kniha č. 55, Dlouhodobá koncepce MŠK pro provádění kulturních a školských styků se zeměmi Latinské Ameriky, 24. 11. 1960, s. 22.

Firkušný a sopranistka Jarmila Novotná (Voldan 2012: 29). Sopranistka Fanny Pozlovská moravského původu zpívala v Buenos Aires árie z *Rusalky* v překladu Heleny Voldanové (*ibid.*, 30). V roce 1937 zahájila činnost Komise na podporu kulturních vztahů mezi Československem a Argentinou, jež pořádala přednášky, vydávala informační materiály a věnovala se různým kulturním aktivitám (Zourek 2014: 118). Za druhé světové války česko-argentinské vztahy ochladly především z politických důvodů (Chalupa 2012: 494).

V září 1945 byl za účelem posílení kulturních vztahů mezi zeměmi založen Československo-argentinský kulturní ústav, jež nahrazoval předválečnou komisi. Mezi členy patřily i významné osobnosti kulturního a politického života jako např. první latinskoamerický nositel Nobelovy ceny za mír Carlos Saavedra Lamas (Zourek 2014: 119). Vzhledem k politické situaci však byla činnost ústavu omezena na minimum. Po nástupu Juana Peróna⁶⁸ na post prezidenta Argentiny docházelo k výrazné perzekuci slovanských spolků v Argentině, obviňování z důvodu údajných vazeb na mezinárodní komunismus a zabavování knih z jejich knihoven (*ibid.*). Počet členů se tak z obav z pronásledování výrazně snížil a mnoho z nich se dokonce přestalo hlásit k československé příslušnosti (Píšová 2014: 47).

Z argentinské tvorby vycházely v Československu po roce 1948 a v 50. letech především překlady sociálních románů, např. *Vládce okresu* (1949) od Carlose Ruize Duadeta v překladu Jana Otokara Fischera nebo *Temná řeka* (1949, dotisk 1949, další vydání 1951 a 1962) Alfreda Varely v překladu Kamila Uhlíře. V roce 1959 vyšlo nové vydání díla *Don Segundo Sombra* Ricarda Güiraldese v překladu Zdeňka Šmída a Kamil Uhlíř v předmluvě k této knize poprvé české publikum informuje o literatuře s námětem gaučů (Uličný 2005: 80–83).

V Československu měli největší podíl na popularizaci Argentiny cestovatelé Jiří Hanzelka a Miroslav Zikmund, kteří své zážitky z cest popsali v knihách *Tam za řekou je Argentina* (1956), *Přes Kordillery* (1957) a *Velké vody Iguazú* (1957) (Zourek 2014: 119). V roce 1954 přijela do Argentiny kulturní delegace, jejímiž členy byli spisovatel Jan Drda, básník Jan Kostra a hispanista Jaroslav Kuchválek (*ibid.*). V témže roce byla na první ročník mezinárodního filmového festivalu v Mar del Plata pozvána československá filmová delegace (*ibid.*, 119–120).

V druhé polovině padesátých let se v Argentině začali prezentovat českoslovenští umělci, jejichž vystoupení měla komerční charakter (např. zájezdy folklorní taneční skupiny Lúčnica, Pražského komorního orchestru a Janáčkova kvarteta) (*ibid.*, 120). Mimořádný úspěch

---

⁶⁸ Přehled nejdůležitějších prezidentů Argentiny viz Příloha 8.1.

slavila výstava Jiřího Trnky v Buenos Aires (1957) a v La Plata (1960) (*ibid.*). Od 50. let Argentina prezentovala své filmy na mezinárodním filmovém festivalu v Karlových Varech, prvním uvedeným snímkem byla *Temná řeka* na motivy argentinského románu Alfreda Varely (*ibid.*). V roce 1959 byla dojednána bilaterální filmová dohoda, ale argentinská strana ji nakonec v době protikomunistické kampaně nepodepsala (*ibid.*, 121).

Československá vláda usilovala v 50. letech o vydávání knih prorežimních autorů v Argentině, avšak v roce 1960 vyhodnotilo ministerstvo školství tento úkol jako neúspěšný. Mezi důvody byla uvedena nedostatečná propagace, překladatelské problémy a komerčnost nakladatelství, jelikož nakladatelství mající zájem o československou literaturu nemají dostatek financí a oslovují pouze úzký okruh čtenářů (Zourek 2014: 122).

V šedesátých letech, především za vojenské vlády v čele s Juanem Carlosem Onganíou (1966–1970) byly československo-argentinské kulturní vztahy významně poznamenány antikomunistickou politikou v Argentině. V dubnu 1963 byli zatčeni tři českoslovenští občané a obviněni z prosovětské špionáže. Vyslanec Československa byl následně prohlášen za nežádoucí osobu a vypovězen z Argentiny (Chalupa 2012: 494). V roce 1964 byly zastupitelské úřady povýšeny na úroveň velvyslanectví, ale již o rok později byl z Argentiny vypovězen třetí tajemník československého velvyslance (*ibid.*). Platil zákaz půjčování československých filmů z filmotéky zastupitelského úřadu, avšak na základě bilaterální dohody o výměně filmů se československé filmy promítaly v kinech (Zourek 2014: 123). V roce 1969 pořádali krajané ze zemí východního bloku tzv. Týden porobených evropských národů, který zahrnoval mj. i akce proti československé vládě (*ibid.*).

V 60. letech reprezentoval československou kulturu v Argentině především film a hudba. Čeští filmaři pravidelně navštěvovali filmový festival v Mar del Plata a kromě úspěchu krátkometrážních filmů na několika ročnících je nutno zmínit úspěch Karla Kachyni, který v roce 1964 obdržel cenu za nejlepší režii (snímek *Naděje*) a v roce 1966 hlavní cenu za film *Ať žije republika!* (*ibid.*, 124) Zvláštní cenu poroty získala Vlácilova *Marketa Lazarová* v roce 1968 a o dva roky později *Kladivo na čarodějnice* Otakara Vávry (*ibid.*). V roce 1968 nastudoval dirigent Smetáček Janáčkovu *Káťu Kabanovou* v Teatro Colón (Chalupa 2012: 493).

Od druhé poloviny 60. let začínají v Československu vycházet překlady významných argentinských autorů, např. soubory povídek *Pronásledovatel* Julia Cortázara (1966) či *Artefakty* (1969) Jorge Luise Borgese. Obě knihy přeložil a opatřil doslovy hispanista Kamil Uhlíř, který rovněž sepsal dvoudílnou antologii *Nástin dějin argentinské literatury od počátků*

do roku 1910 (1967) (Uličný 2005: 85, 100). Cortázar navštívil v prosinci 1968 spolu s G. G. Márquezem a C. Fuentesem Prahu na pozvání Milana Kundery (Zourek 2014: 125).

V Argentině se v šedesátých letech nepodařilo vydávat československé knihy propagující komunistickou ideologii s výjimkou informativní publikace člena ústředního výboru argentinské komunistické strany Fernanda Nadry *Qué pasó en Checoslovaquia?* (Co se stalo v Československu?)⁶⁹, jež měla argentinským čtenářům představit události 21. srpna 1968 jako „bratrskou pomoc“ (Zourek 2014: 127). Argentinský básník Marcelo Ravoni se během svého pobytu v Československu v polovině 60. let zajímal o českou poezii a přeložil Nezvalova *Edisona* a Wolkerovu *Baladu o očích topičových*, ale tyto překlady nebyly v Argentině nikdy publikovány (*ibid.*).

Od sedmdesátých let dochází v Argentině k uvolnění antikomunistické politiky a od nástupu peronistické vlády k moci se počet realizovaných kulturních akcí v Argentině zvýšil (*ibid.*). Tradiční úspěch měly hudební a filmové akce, např. již několikáté vystoupení dirigenta Václava Smetáčka v Teatro Colón (1973), Týden československého filmu v Buenos Aires (1974), dvě představení Smetanovy *Prodané nevěsty* v La Platě (1975) aj. (*ibid.*, 128). V lednu 1976 vznikla nová československá koncepce vzájemných vztahů, jež zamýšlela ustavit Společnost argentinsko-československého přátelství, ale kvůli nástupu vojenské diktatury k moci v březnu 1976 byl zastaven slibný rozvoj vzájemných vztahů (*ibid.*, 129). Od druhé poloviny roku 1977 se však podařilo realizovat několik komerčních akcí, např. měsíční turné souboru pantomimy Ladislava Fialky (*ibid.*, 130). Ač byla Argentina v této době zemí s nejtvrďší cenzurou filmu v Latinské Americe, podařilo se v roce 1977 zorganizovat Týden československého filmu v Buenos Aires za účasti československé delegace (*ibid.*).

V sedmdesátých letech v Československu vyšlo např. Cortázarovo *Nebe, peklo, ráj* (1972) v překladu Vladimíra Medka, *Nejhezčí tango* (1975) Manuela Puiga v překladu Libuše Prokopové, reportáž *Operace Masakr* (1976) novináře Rodolfa Walshe, který byl o rok později zavražděn, v překladu Jiřího Kunce či *Brodiova zpráva* (1978) od Borgese v překladu Josefa Forbelského (Uličný 2005: 101–102).

V osmdesátých letech byly kulturní vztahy mezi Československem a Argentinou limitovány nejen odlišnými vládnoucími ideologiemi, ale vzhledem ke komerčnímu charakteru kulturních vystoupení i hospodářskou situací (Zourek 2014: 131). V Buenos Aires se tradičně konal Týden československého filmu a v roce 1981 jel na turné po Argentině soubor Černého

---

⁶⁹ NADRA, Fernando. 1968. *¿Qué pasó en Checoslovaquia?*, Buenos Aires: Editorial Polémica.

divadla, jehož představení celkem zhlédlo 70 000 diváků (*ibid.*, 132). Válka o Falklandy/Malvíny (1982) přinesla zlepšení vzájemných vztahů a utlumení protikomunistické kampaně (*ibid.*). Agentura Orbis uzavřela smlouvu o spolupráci s argentinskou agenturou DAN a na jejím základě Orbis zasílal na zastupitelský úřad v Buenos Aires každý měsíc 300 výtisků časopisu *Vida Checoclovaca* a dalších 6–8 materiálů (články, monografie, studie aj.) (*ibid.*).

Po pádu vojenské diktatury v Argentině projevil obě země zájem o kulturní spolupráci po oficiální linii a argentinský ministr zahraničí Caputo požádal o zvýšení počtu zájezdů československých uměleckých souborů (*ibid.*, 133). Z kulturních akcí v této době můžeme zmínit zájezd Pražského kvarteta do Argentiny (1984), výstavu Současné argentinské malířství v Praze, tradičně úspěšný Týden československého filmu či uvedení Janáčkovy opery *Věc Makropulos* v Teatro Colón (*ibid.*, 134). V lednu 1986 došlo v Buenos Aires k podepsání dohody o kulturní a vědecké spolupráci, jež vytvořila smluvně-právní základ pro další spolupráci. V roce 1988 měl premiéru film *Los Amores de Kafka* (Kafkovy lásky), jež se natáčel v Praze (*ibid.*).

V osmdesátých letech pokračuje překládání významných argentinských autorů do češtiny. Byly publikovány *Fantastické povídky* (1981) a *Morelův vynález* (1988) Adolfa Bioye Casarese v překladech Františka Vrhela, *Kniha o hrdinech a hrobech* Ernesta Sábata (1984) v překladu Víta Urbana, *Fantastická zoologie* Jorgeho Luise Borgese (1988) v překladu Františka Vrhela či povídkový výbor *Zrcadlo a maska* (1989) v překladech Kamila Uhlíře, Josefa Forbelského a Františka Vrhela (Uličný 2005: 88–90).

Po roce 1989 se pomalu začaly obnovovat aktivity krajanských spolků a jejich kontakty s velvyslanectvím v Buenos Aires (Voldan 2012: 32). Po rozdělení Československa byly od 1. ledna 1993 okamžitě navázány diplomatické vztahy mezi Českou republikou a Argentinou (Chalupa 2012: 494). V červnu roku 1995 byla v buenosaireském kostele posvěcena kopie sošky Pražského Jezulátka darovaná českým velvyslancem (*ibid.*). I v 90. letech se v Argentině s úspěchy prezentuje česká hudba – zmiňme např. pět představení Janáčkovy *Její pastorkyně* s českými sólisty v roce 1994 či vystoupení Státní filharmonie Brno, Českého filharmonického sboru a sólistky opery Národního divadla Evy Urbanové (*ibid.*, 493).

V roce 1990 byly publikovány Borgesovy *Obecné dějiny hanebnosti* v překladu Víta Urbana a *Změna osvětlení* J. Cortázara v překladu Bohumily Zimové, Kamila Uhlíře a Hedviky Vydrové. V devadesátých letech se pak publikují překlady více než desítky argentinských knih, především J. L. Borgese, J. Cortázara, A. Posseho, E. Sábata, F. Andahaziho aj. a tento trend a volba autorů pokračuje i v 21. století. (Uličný 2005: 104–106).

Co se týče kulturních styků od začátku 21. století, zprávy o zahraniční politice České republiky, jež jsou dostupné od roku 1998 do roku 2010, uvádí, že argentinské instituce mají zájem o navazování styků především v tradičních doménách české kultury, jako je kinematografie, loutkářství, fotografie a hudba (MZV ČR 2000: 187; MZV ČR 2001: 183). Zastupitelský úřad se podílel na organizování kulturních akcí, které v posledních letech zahrnovaly např. výstavu A. Muchy, výstavu dětských kreseb z koncentračního tábora v Terezíně, přehlídku českých filmů 80. let či výstavu k 150. výročí narození TGM. (*ibid.*) Velký úspěch slavily koncerty České filharmonie a FOK v roce 2000 (MZV ČR 2001: 183). V roce 2001 se mj. konala výstava českých grafiků, výstava fotografií M. Macků a v Argentině hostovalo Černé divadlo (MZV ČR 2002: 96).

V roce 2002 se v Argentině konalo několik fotografických výstav, u příležitosti českého státního svátku uspořádal Filharmonický orchestr města Buenos Aires koncert z děl A. Dvořáka a publiku se představilo kritiky oceňované Škampovo kvarteto (MZV ČR 2003: 9). Helena Voldanová v tomto roce založila *Centro Cultural Johannes Amos Comenius*, jež od této doby stojí za mnoha aktivitami prezentujícími českou kulturu v Argentině, a uspořádala první dny Jana Ámose Komenského (Voldan 2012: 41–42). Ke všem kulturním akcím Voldanová připravuje a zdarma distribuuje informační materiály. V České republice zaznamenala velký úspěch hra Manuela Puiga *Vabank* v překladu Vladimíra Mikeše inscenovaná v Divadle Kolowrat (Uličný 2005: 196).

V roce 2003 se konal Festival českého filmu představující argentinskému publiku celkem devět snímků a Cyklus koncertů klasické hudby českých skladatelů čítající šest koncertů z děl českých klasiků. V témže roce bylo v Buenos Aires otevřeno České kulturní centrum (MZV ČR 2004: 90). Následující rok proběhl cyklus českých filmů, cyklus tří koncertů na počest významných českých skladatelů spolu s výstavou *Velikáni české hudby* a cyklus přednášek o A. Dvořákovi (MZV ČR 2005: 108). V roce 2005 zdramatizoval argentinský soubor Teatro Abasto Kafkův *Zámek*, v rámci buenosaireského festivalu *Pražské jaro* se konal koncert z díla B. Smetany a B. Martinů a v Buenos Aires a Córdobě proběhla přehlídka soudobé české kinematografie (MZV ČR 2006: 127). V březnu 2006 byla v Buenos Aires podepsána nová *Dohoda o vědeckotechnické spolupráci mezi Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky a Ministerstvem školství, vědy a techniky Argentinské republiky*. V témže roce slavil úspěch film *Sluneční stát* na MFF v Mar del Plata a snímky J. Švankmajera na Nezávislém filmovém festivalu v Buenos Aires. V Argentině rovněž hostovala Česká filharmonie či Černé divadlo Jiřího Srnce (MZV 2007: 273).

Na konci roku 2007 byla v Buenos Aires zřízena kancelář Českých center, jež měla přinést zintenzivnění kulturní spolupráce. Taktéž se konal festival *Praha v Buenos Aires – od Franze Kafky k Jorge Luis Borgesovi, dva významní spisovatelé, dvě významná města* a pražská Společnost Franze Kafky podepsala dohodu o spolupráci s ředitelkou Nadace J. L. Borgese (MZV 2008: 289). V březnu 2008 zahájilo činnost České centrum v Buenos Aires, které v průběhu roku 2008 uskutečnilo dvacet kulturních akcí, např. výstavu fotografií J. Sudka (MZV 2009: 281–282). V roce 2009 bylo argentinskému publiku představeno Dejvické divadlo, Černé divadlo J. Srnce, spisovatelky M. Pilátová a I. Pecháčková, dokumenty H. Třeštíkové s osobní účastí režisérky aj. (MZV 2010: 386)

V dubnu a květnu 2010 proběhl v Buenos Aires druhý ročník významného festivalu *Bienále Borges – Kafka/Buenos Aires – Praha*, který byl zvláštním dekretem Úřadu prezidentky Argentiny vyhlášen za „kulturní událost mimořádného významu“ (MZV 2011: 269–270). V témže roce se konala v Buenos Aires výstava fotografií Josefa Koudelky *Invaze 68 Praha* s osobní účastí fotografa, jež sklídila velký ohlas (Lebenglik: 2010). Ke konci roku 2010 České centrum v Buenos Aires z rozpočtových důvodů ukončilo svou činnost (MZV ČR). V roce 2012 se v Buenos Aires konala velká retrospektiva Jiřího Trnky (De Vita: 2012). V témže roce České kulturní centrum založilo *Týden české kultury v Buenos Aires* a byla přijata legislativa stanovující každý první týden listopadu za Týden české kultury v Buenos Aires (Píšová 2014: 71). V České republice je od roku 2012 pravidelně prezentován argentinský film a kultura v rámci festivalu *Cine argentino*.

3.2 Knižní cenzura v Argentíně

Historie kultury a konkrétně literatury v Argentíně je rovněž historií cenzury. Za posledních 84 let tato země prožila 12 814 dní pod vládou nejrozumnějších diktatur a 18 232 dní v demokracii (Báez 2012: 429). Od 30. do 70. let 20. století pouze dvě vlády dokončily svůj mandát (Avellaneda 1986: 12). Následující podkapitola se pokusí vysvětlit základní principy fungování

Obrázek 1 Pálení knih v Argentíně
(Zdroj: <http://fernando-baez.blogspot.cz/2007/02/que-ma-de-libros-durante-la-dictadura.html>)

knížní cenzury⁷⁰ v Argentíně, což však komplikuje několik faktorů. Jak potvrzuje Avellaneda (1986: 13–14), na rozdíl od frankistického Španělska v Argentíně nikdy neexistoval centralizovaný cenzorský úřad se zavedenými postupy a administrativní strukturou. Na cenzuře se tedy podílelo více institucí, jež po návratu demokracie různým způsobem nakládaly s dokumenty z přechodného období. Některé materiály se stále nacházejí (např. Gociolová a Invernizzi vycházejí z materiálů objevených v roce 2001) a další materiály již byly zničeny (Gociol – Invernizzi 2002: 47). Nové výzkumy navíc komplikuje skutečnost, že mnoho archivů a materiálů, z nichž kniha Gociolové a Invernizziho⁷¹ vychází a jež by měly být badatelům přístupné, již na základě našeho výzkumu nelze dohledat.

Následující text je zaměřen především na období poslední vojenské diktatury v letech 1976–1983 (tzv. *Proceso de Reorganización Nacional*, Proces národní reorganizace), avšak neopomíná ani významné předchůdce (zejména diktaturu v letech 1966–1973, tzv. *Revolución Argentina*, Argentinská revoluce), jež připravily půdu a legislativní podmínky pro nejtvrďší cenzuru v novodobých argentinských dějinách.

O dopadu cenzury na knižní trh svědčí i následující data: ve 40. a 50. letech prosperoval nakladatelský a překladatelský sektor v Argentíně a mnoho knih se vyváželo. Vrchol nastal v roce 1953, kdy byl celkový objem vytištěných knih 51 milionů s průměrným nákladem 11 000 výtisků (Gociol – Invernizzi 2002: 57–58). Díky *boomu* argentinské literatury se i v 60. letech a na začátku 70. let hojně tisklo, prodávalo, překládalo a distribuovalo. Ještě v roce 1974 byl celkový objem výtisků téměř 50 milionů, zatímco v roce 1979 se jednalo o pouhých

⁷⁰ Cenzura kinematografie za vlády vojenské diktatury v Argentíně je podrobně popsána v GOCIOLOVÁ, Judith – INVERNIZZI, Hernán. 2006. *Cine y dictadura. La censura al desnudo*. Buenos Aires: Capital Intelectual. Toto téma přesahuje cíle a rozsah této práce. Stranou ponecháme i cenzuru učebnic, jež má mnoho specifik.

⁷¹ Ta je v současnosti považována za nejlepší analytickou práci o cenzuře v Argentíně (Báez 2012: 431).

17 milionů výtisků (*ibid.*) a v roce 2006 o sotva dvacet procent původního množství (Báez 2012: 435).

3.2.1 Marxismus a subverze⁷²

Hlavním kulturním nepřítelem byl za diktatury marxismus. Základním úkolem tedy bylo v prvé řadě rozpoznat nepřítele, který nemusel být navenek evidentní, a posléze přikročit k cenзуře, zákazu či perzekuci. To bylo v případě literatury, časopisů a filmů prováděno prostřednictvím dekretů (*decretos*) či usnesení (*resoluciones*) a v případě osob (spisovatelů, herců apod.) prostřednictvím černých listin, neformálních dokumentů, slovních doporučení aj. Rozpoznání marxismu bylo založeno na hledání zmínek o „třídním boji“, „dialektickém materialismu“, příp. jmen typu Marx, Engels, Ernesto Che Guevara, Lenin, Trockij, Mao apod.

Dalším kulturním nepřítelem bylo *lo subversivo*, tedy vše podvrtné, rozvratné, subverzivní. Zatímco marxismus se řadil (jako nejnebezpečnější zástupce) i do této kategorie, vše subverzivní nebylo automaticky marxistické. Rozpoznání subverze bylo založeno na širších a vágnějších kategoriích, např. „zpochybňování rodinného pořádku“, „sdužování v odborech“, „potrat“, „sexuální svoboda“, příp. jménech typu Nietzsche.

Z hlediska typu materiálů se cenzura zabývala prakticky celou kulturou – uměleckou literaturou, učebnicemi, divadelními hrami, novinami, časopisy, články, televizními programy, představeními všeho druhu (včetně cirkusu), díly, jež nebyla nikdy přeložena do španělštiny, herci, režiséry, filmy atd.

3.2.2 Organizační struktura⁷³

Dle dostupných dokumentů hrálo hlavní roli v cenзуře a kulturní politice Ministerstvo vnitra⁷⁴, jemuž patří i většina dosud nalezených dokumentů. V jeho čele stál od roku 1976 do roku 1981 generál Harguindeguy. Je poněkud neobvyklé, že se tu nejen soustředily dekrety o zákazu děl, ale také se zde tato opatření vytvářela, aniž by byl nutný podpis např. Ministerstva školství a kultury. Zákazy děl ve formě dekretu tak vždy nesly podpis Videly a Harguindeguye (později jejich nástupců).

Útvar spadající pod Ministerstvo vnitra, který se zabýval „kontrolou kultury“ a měl na starosti kontrolu všech tištěných materiálů na národní úrovni (s výjimkou novin), se nazýval

---

⁷² Zpracováno na základě Gociol – Invernizzi 2002: 49–52.

⁷³ Zpracováno na základě Gociol – Invernizzi 2002: 33–35, 53–56.

⁷⁴ Ministerstvo vnitra hrálo v kulturní politice takovou roli, že se zdálo, že se jedná spíše o „Ministerstvo vnitra a kultury“ (Gociol – Invernizzi 2002: 53).

Dirección General de Publicaciones (Hlavní správa publikací, DGP). DGP byla vytvořena, aby odhalovala a postihovala publikace, které porušují normy různého druhu, a omezila či zakázala jejich tisknutí, oběh, prodej, vstup do země apod. DGP disponovala policejními složkami pro kontrolu a postih porušování norem.

DGP spolupracovala s mnoha dalšími orgány ministerstva. *Dirección General de Asuntos Jurídicos* (Hlavní správa právních záležitostí, DGAJ) měla zajišťovat právní rámec vytvářených opatření. Pokud se jednalo o importované knihy nebo tvorbu zahraničních autorů, DGP žádala o spolupráci Ministerstvo zahraničí. DGP také byla v neustálém kontaktu s vrchním velením armády, především generálním sekretariátem, a ministerstvem školství a kultury (zejména v případě školních materiálů).

Dále se na cenzuře knih podílelo i zastupitelstvo města Buenos Aires (*Municipalidad de la Ciudad de Buenos Aires*), které mimo jiné dohlíželo na publikace, jež se ve městě vydávaly. Za tímto účelem disponovalo městskými hodnotícími komisemi a týmy inspektorů.

3.2.3 Legislativní základ⁷⁵

Diktatura generála Onganía a jeho nástupců (1966–1973) se opírala především o dva zákony vyhlášené v říjnu roku 1966: 16.970/66 o národní obraně, jež je pojat poměrně vágně, a 17.401 o represí a prevenci komunistické činnosti, který začíná poněkud tautologicky: „za komunisty budou považovány ty fyzické či právnické osoby, které prokázaně vyvíjejí aktivity s nepochybně komunistickou ideologickou motivací“⁷⁶. Dále uvádí, že hodnocení bude mít na starosti SIDE, tedy *Secretaría de Inteligencia del Estado* (Sekretariát státních zpravodajských služeb).

V roce 1971 (již za vlády de facto prezidenta Lanusseho) byl vydán dekret 2345/71, jímž byla vytvořena komise pro hodnocení materiálů přijatých poštou. Tato komise měla šest členů jmenovaných výkonnou mocí, kteří museli mít univerzitní titul a být starší 35 let. Na sklonku své vlády vyhláší Lanusse v roce 1973 nový poštovní zákon 20.216, který opravňuje poštovní úředníky např. prozkoumat obsah neuzavřených poštovních zásilek nebo zadržet zásilky se zakázaným oběhem.

Na základě této legislativy došlo během let 1966–1973 ke spálení tisíců knih a mnoha případům cenzury. Rovněž nakladatelství se stávala terčem útoků, prohlídek a nátlaku. V této

---

⁷⁵ Zpracováno na základě Gociol – Invernizzi 2002: 59–64.

⁷⁶ ‘Serán calificados como comunistas las personas físicas o de existencia ideal que realicen actividades comprobadas de indudable motivación ideológica comunistas’ (Gociol – Invernizzi 2002: 59)

době se státní cenzura navíc opírala o aktivní spolupráci nátlakových skupin, jako např. *Liga Social Pro Comportamiento Humano* (Sociální liga pro lidské chování), *Liga de la Decencia* (Liga slušnosti) apod.

Během období demokracie v letech 1973–1976 se u vlády vystřídali Héctor Cámpora, Juan Domingo Perón a jeho vdova Isabel Martínez de Perón. V červenci 1974 bylo výbuchem nálože zničeno 25 000 výtisků knihy *El marxismo* od H. Lefebvra. Byly cenzurovány knihy Henryho Millera, Andrewa Sinclaira, Lenina, Manuela Puiga a jiných. Zároveň byla v tomto období aktivní extrémně pravicová organizace *Triple A* (Argentinská antikomunistická aliance), jež páchala atentáty na levicové intelektuály a umělce. V roce 1974 byl vyhlášen dekret 1477/74 zakazující dovoz materiálu, který podkopává zastupitelský a republikánský systém vlády. Téhož roku byl vyhlášen zákon 20.480 známý jako *la antisubversiva*, který zakazuje vše, co narušuje ústavní pořádek. Následkem toho hrozilo redaktorům, nakladatelům a dalším osobám odnětí svobody na 2 až 5 let.

24. 3. 1976 tak měla vojenská junta připravenou legislativní základnu a od té doby docházelo jen k minimálním změnám legislativy týkající se cenzury knih. Dva dny po puči byl vyhlášen zákon 21.272, který zpříšňoval výše uvedený zákon 20.480 a hrozil odnětím svobody až na 10 let.

3.2.4 Mechanismus cenzury⁷⁷

Jak bylo zmíněno, kontrolu a cenzuru knih měla na starosti zejména DGP. Na základě nalezených dokumentů je možné rekonstruovat celý proces. Na začátku procesu mohla stát žádost o hodnocení knihy od úředního orgánu, udání od soukromé osoby, tisková kampaň proti publikaci nebo iniciativa samotné DGP. Dalším úkolem bylo obstarat dotyčnou knihu⁷⁸. Následně byla kniha podrobena ideologicko-politické analýze, jejíž výsledky byly shrnuty ve zprávě. Pokud to bylo nutné, DGP si vyžádala spolupráci dalších složek (viz výše). Poté vznikl definitivní dokument, který měl následující součásti:

- identifikace knihy: autor, nakladatelství, místo vydání, náklad apod.
- informace o autorovi
- obecné zhodnocení knihy; publikum, jemuž je určena

---

⁷⁷ Zpracováno na základě Gociol – Invernizzi 2002: 65–74.

⁷⁸ To však nemuselo být tak jednoduché: Avellaneda (1986: 232) uvádí svědectví spisovatele Luise Gusmána, který napsal *El frasquito* (1973). V roce 1977 pracoval v knihkupectví a při návštěvě kamarádky vytáhl jeden výtisk své knihy ze šuplíku, aby jí ho daroval. V tu chvíli ho uviděla inspektorka, zmocnila se knihy a prohlásila: „Konečně! Už čtyři měsíce hledám tuto knihu, abych ji zakázala!“

- citace z knihy s komentáři
- závěr, hodnocení
- navrhovaný další postup, v případě zákazu návrh právního rámce

Tento dokument byl zaslán ministrovi vnitra či jeho náměstkovi. Pokud jej schválil, dokument byl zaslán DGAI na právní kontrolu a poté putoval do kanceláře ministra, kde byl vypracován návrh dekretu zakazujícího dané dílo. Ministr či náměstek analyzoval tento text, a pokud k němu neměl výhrady, dekret podepsal.

Pro usnadnění cenzury DGP vypracovala seznamy knih a nakladatelství, které byly hodnoceny na základě své nebezpečnosti či nesouladu s „cíli procesu“ (Procesu národní reorganizace). V roce 1979 DGP k seznamu zakázaných knih pro Hlavní správu provincií připojila dokument s formulacemi⁷⁹, které se mají používat při ideologickém posuzování knih:

FORMULACE 1: Postrádá ideologické odkazy, jež jsou v rozporu s principy zakotvenými v naší Ústavě.

FORMULACE 2: Obsahuje ideologické odkazy, které narušují principy zakotvené v naší Ústavě.

FORMULACE 3: Napomáhá šíření ideologií, doktrín nebo politických, ekonomických či společenských systémů, které směřují k narušení principů zakotvených v naší Ústavě.

Tento systém klasifikace knih vychází z dřívějšího systému vypracovaného SIDE, který obsahoval čtyři formulace. Formulace 4 (F4) z období před březnem 1979 tak odpovídá F3 v novém systému. Tento seznam z března 1979 obsahoval 392 knih a časopisů, z nichž 123 bylo ohodnoceno jako F2 a zbylé tituly jako F3.

Podobným způsobem SIDE v roce 1976 vypracoval seznam argentinských i zahraničních nakladatelství, publikací a autorů, z něhož se však dosud našla pouze část týkající se argentinských nakladatelství. Ta obsahuje 130 nakladatelství, u nichž je více než 50 % vydávaných knih marxistických.

Tyto klasifikace a formulace však sloužily pouze jako vodítko a zadržené knihy se vždy pečlivě analyzovaly, ať už na seznamu figurovaly či nikoli. Seznamy navíc byly záměrně utajovány a veřejnost k nim neměla žádný přístup. Cílem bylo držet jak spisovatele, tak nakladatele v nejistotě ohledně toho, co je zakázané a co nikoli. To mělo vést k vytvoření

---

⁷⁹ Originální znění jedné verze formulací viz Příloha 8.2.

atmosféry strachu a podporovat autocenzuru. Avellaneda (1986: 14) uvádí, že tato všudypřítomnost cenzury se stala od roku 1974 nejúčinnějším prvkem cenzurního diskurzu. Zároveň představovala ekonomický problém pro nakladatele, kteří chtěli znát „pravidla hry“, aby mohli plánovat vydávání knih. Autoři žili v neustálé nejistotě, zda jejich kniha má reálnou možnost publikace nebo zda jim její vydání přinese ocenění, vězení, zákaz nebo vše dohromady.

4 Česká literatura v Argentině

4.1 Cenzura české literatury

Výzkum pro tuto podkapitolu byl zahájen četbou dostupných knih o cenzuře v Argentině, jež rovněž zahrnují seznamy zakázaných děl. Jednalo se především o *Censura, autoritarismo y cultura: Argentina 1960–1983* (1986, Cenzura, autoritářství a kultura: Argentina 1960–1983), *Un Golpe A Los Libros* (2002, Puč proti knihám) a *Una Historia de la Censura: Violencia y Proscripción en la Argentina Del Siglo XX* (2000, Dějiny cenzury: násilí a proskripce v Argentině ve 20. století). Žádný z těchto zdrojů však neodhalil informace o osudech české literatury či literatury týkající se Československa. Dalším krokem byla snaha kontaktovat co nejvíce archivů a institucí, jež by mohly poskytnout dané informace (s ohledem na již zmíněnou neexistenci centrálního cenzorského úřadu). Rovněž byli kontaktováni autoři knihy *Un Golpe A Los Libros* Judith Gociolová a Hernán Invernizzi.

Jediný dostupný zdroj na toto téma je v současnosti archiv politické špionáže DIPBA. Tento archiv byl vytvořen v roce 1956, tedy v době zákazu peronismu (1955–1973), a fungoval až do svého rozpuštění a uzavření v roce 1998. V roce 2003 byly archivní materiály odtajněny a v současnosti spadá pod *Comisión por la Memoria* (Komise pro paměť). V témže roce byl rovněž zpřístupněn pro veřejnost. S ohledem na citlivou povahu dokumentů však není možné v archivu vyhledávat informace osobně, ale je nutné se obrátit na tým rešeršních pracovníků, kteří mají mj. povinnost v dokumentech začernit osobní údaje. V této podkapitole vycházíme z takto zpřístupněných materiálů (49 listů a DVD s 3379 stranami), ale zároveň jsme si vědomi, že mohou existovat další dosud nezpřístupněné materiály a některé materiály byly již pravděpodobně zničeny.

Zpřístupněné dokumenty jsou zařazeny do kategorie *Mesa „C“ (comunismo)*, která obsahuje veškerou dokumentaci týkající se komunistické činnosti, a *Mesa Referencia*, jež obsahuje materiály, které nelze na základě tématu zařadit do jiné kategorie.

Mesa „C“, Carpeta N° 12, Legajo N° 325 obsahuje soupis extremistických publikací (bez uvedeného data vydání), mezi něž zařazuje i *Boletín C.T.K.* (Zpravodaj ČTK). Bez jakýchkoli podrobností pouze uvádí popis *Tendencia Comunista* (komunistická tendence). Již datovaný dokument s razítkem (bývalé) námořní základny Río Santiago v provincii Buenos Aires z 24. května 1967 adresovaný informační službě policie v této provincii obsahuje aktuální soupis extremistických publikací a nakladatelství. V kategorii *Publicaciones comunistas*

(komunistické publikace) jsou uvedeny *Hativka (Esperanza)*⁸⁰, kterou vydává česká komunita, *Informaciones* (Informace) publikované *Comité Checoslovaco de partidarios de la Paz* (Československý výbor obránců míru)⁸¹, krajanský časopis *Nova dova (Nueva era)*⁸² a *Revista Internacional* (Mezinárodní časopis), jež vydávají *Partidos comunistas y obreros* (komunistické a dělnické strany). Záznam dále uvádí, že tento časopis, jehož dřívější název zněl *Otázky míru a socialismu*, se vydává v Praze a přetiskává v Argentině⁸³. Stejný dokument v kategorii *Publicaciones comunistas extranjeras que circulan en el país* (zahraniční komunistické publikace, jež kolují v zemi) uvádí: *Boletín de Informaciones C.T.K.* (Informační zpravodaj ČTK) s poznámkou, že se vydává v Praze, *La Prensa Sindical* (Odborový tisk)⁸⁴ a *Mundo Estudiantil* (Studentský svět)⁸⁵, které se rovněž vydávají v Praze⁸⁶.

Samostatný nedatovaný list z této složky obsahuje seznam extremistických publikací a nakladatelství, mezi něž řadí⁸⁷:

- *Checoslovaquia En Instantáneas*, Partido Comunista, Editorial Orbis, praga⁸⁸ (Československo v momentkách, komunistická strana, nakladatelství Orbis, Praha)
- *Dior Unas*, Partido Comunista, Idioma Chescolovaco⁸⁹
- *Juventud Checoslovaca*, Tendencia Comunista, origen Checoslovaquia⁹⁰ (Československá mládež, komunistická tendence, původ: Československo)

Mesa „C“, Carpeta N° 5, Legajo N° 73 se zabývá komunistickými a levicovými publikacemi v Provincii Buenos Aires. V memorandu ze 17. května 1960 (viz příloha 8.2) se uvádí, že komunistické a levicové publikace tajně kolují v provincii, a proto bude snaha zjistit,

---

⁸⁰ Pravděpodobně se jedná o překlep názvu izrealské hymny *Hatikva* (hebrejsky naděje). Nepodařilo se nalézt žádný zdroj, který by uváděl, že česká komunita tento materiál vydávala.

⁸¹ WorldCat uvádí jen anglickou a německou verzi tohoto časopisu, ale vzhledem k tomu, že výbor publikoval i ve španělštině, lze skutečně předpokládat, že se jednalo o španělskou verzi.

⁸² Překlep názvu *Nová doba*. Záznam obsahuje poznámku, že publikace je v „československém“ jazyce.

⁸³ Centrum CeDInCI v Buenos Aires obsahuje výtisky tohoto časopisu od roku 1958 do roku 1990 (osobně ověřeno). Uvádí, že překlad a reedice probíhala v Buenos Aires (nakladatelství Anteo).

⁸⁴ Jedná se o zpravodaj Světové odborové federace, která v letech 1956–2005 sídlila v Praze.

⁸⁵ Jedná se o zpravodaj Mezinárodního svazu studentstva, který byl založen v roce 1946 v Praze.

⁸⁶ S největší pravděpodobností se nejedná o překlady, ale španělské mutace těchto materiálů.

⁸⁷ Tento i následující přepisy záznamů jsou uvedeny v přesném znění, tedy včetně možných překlepů, chyb atd.

⁸⁸ Dle NK ČR se jedná o tuto informační publikaci: SEIDL, Boleslav. 1966. *Checoslovaquia en instantáneas*. Praga: Orbis. 62 s. (španělská verze Gisela Cárdenas)

⁸⁹ Nepodařilo se zjistit, o jakou publikaci v „českoslovenštině“ se jedná.

⁹⁰ Z údajů není zřejmé, zda se jedná o sborník *La Juventud Checoslovaca*. 1947. Praga: Comité Central de la Juventud Checoslovaca (viz NK ČR) nebo časopis Československého svazu mládeže (viz www.worldcat.org).

kdo je za ně zodpovědný. Dokument dodává, že byl mj. potvrzen prodej *Checoeslovaquia*⁹¹. V dalším dokumentu z 23. 5. 1960 (viz příloha 8.2) se uvádí, že ve městě Mar del Plata byl zabaven mj. tajně kolující komunistický časopis *Checoeslovaquia*. V této složce je i kopie jednoho celého výtisku časopisu *Revista Internacional*.

Mesa „Referencia“, Legajo 17518. Tomo 1 obsahuje seznam povolených a zakázaných argentinských i zahraničních publikací. Jeden z dokumentů uvádí, že na schůzi 6. (10.)⁹² 1977 se má projednávat mimo jiné *Boletín informativo checoslovaco* (Československý informační zpravodaj), autor Frantisek Kopecek, nakladatelství Departamento Comercial de la Embajada de la República Socialista de Checoslovaquia (Obchodní oddělení velvyslanectví ČSSR). Následuje dokument SIDE 51.297/76 s hodnocením (viz příloha 8.2). Tento zpravodaj obdržel nejmírnější hodnocení F.1. V závěru slovního posudku se uvádí, že daný zpravodaj má vysloveně informativní charakter a omezuje se na detaily o obchodní výměně, proto se navrhuje uvedené hodnocení.

Mesa „Referencia“, Legajo 17518. Tomo 2 mezi díla, jež mají být projednána na schůzi 11. srpna 1977, řadí *Ludi na pereputie* (*Gente en la encrucijada*), *Igra s ognem* (*Juego con el fuego*), *Zhizn protiv smerti* (*Vida contra muerte*), autor María Puimanova, nakladatelství Judozhestvennaia Literatura. Jedná se o ruské překlady románové trilogie Marie Pujmanové – *Lidé na křižovatce* (1937), *Hra s ohněm* (1948), *Život proti smrti* (1952). V samotném hodnocení (SIDE 14.999/77, viz příloha 8.2) chybí jeden list⁹³, ale dozvídáme se, že daný překlad vyšel v Moskvě v roce 1976. Oddíl A obsahuje hodnocení (v tomto případě F.4), oddíl B zmiňuje, k čemu se dané dílo hlásí (zde např. bolševická revoluce, Lenin a Stalin, komunistické ideály). Oddíl C uvádí, co dané dílo kritizuje (zde např. kapitalismus a buržoazii, které vykořisťují a utlačují; generála Franka, italský fašismus). Oddíl D zahrnuje rozsáhlé úryvky z textu a oddíl E představuje shrnutí a závěr, z něhož se dochovala pouze poslední část.

Jak je z výše uvedeného patrné, zpřístupněné materiály neobsahují žádnou zmínku o české literatuře vydané v Argentině. To potvrzuje i Judith Gociolová, která si nevybavuje žádnou českou knihu či překlad, který by byl zakázán (2013-05-13, osobní komunikace). Hernán Invernizzi (2013-05-16, osobní komunikace) zdůrazňuje skutečnost, že cenzura vždy

---

⁹¹ Pravděpodobně se jedná o informační zpravodaj *Checoslovaquia* (nikoli *Checoeslovaquia*) vydávaný zastupitelským úřadem v Buenos Aires (viz www.cedinci.org, <http://catalogo.bn.gov.ar>). Vzhledem k politické situaci se často měnilo místo vydání.

⁹² Číslo měsíce není v dokumentu dobře čitelné.

⁹³ Hodnocení této trilogie včetně chybějícího listu má celkový rozsah 8 stran velikosti A4 (!). Hodnocené dílo je navíc v ruštině, proto kvůli této zprávě pravděpodobně musely být přeloženy rozsáhlé úryvky textu.

pracovala „knihu od knihy“: jedna kniha, jedna analýza a jedno rozhodnutí, zda cenzurovat či nikoli. Nikdy se nesetkal s žádným úředním rozhodnutím např. zakázat všechny Leninovy či Marxovy knihy nebo všechny knihy vydané na Kubě po roce 1960⁹⁴. Proto by nás dle něj nemělo překvapovat, že určitá česká kniha nebyla cenzurována. Můžeme tedy jen spekulovat, zda skutečně žádná česká literatura vydaná v Argentině nebyla cenzurována, zda se o ní již nedochovaly materiály nebo zda například měla natolik úzký okruh čtenářů, že se s ní cenzura nesetkala. Dále je možné, že nebyla oficiální cestou výslovně zakázána, ale cenzura ji mohla zabavovat a lidé ji proto u sebe nenosili (Jaimes Rondine 2012: 6).

---

⁹⁴ Z tohoto důvodu se také Invernizzi a Gociolová od počátku výzkumu cenzury rozhodli nečlenit nalezené materiály podle zemí.

4.2 Přímé a nepřímé překlady

4.2.1 Umělecká literatura

Následuje komentovaný chronologický soupis⁹⁵ překladů české umělecké literatury do španělštiny vydaných v Argentině v průběhu 20. a na začátku 21. století. Bibliografické údaje jsou, pokud to bylo možné zjistit, doplněny podrobnějšími informacemi o překladatelích⁹⁶. Překlady z pera Heleny Voldanové jsou uvedeny v samostatné kapitole (viz 4.3).

1. NERUDA, Jan. 1943. *Cuentos de la Malá Strana*. Buenos Aires: Espasa-Calpe Argentina. Colección Austral. Překlad z češtiny: W. F. Reisner.

Originál: *Povídky malostranské*, 1878 (Grégr a Ferd. Dattel)

Reedice: 1945 (Buenos Aires: Espasa-Calpe)

Obě vydání výslovně uvádí, že překlad byl vyhotoven přímo z češtiny. Přesná data vydání jsou 13. 10. 1943 a 10. 12. 1945. Při porovnání argentinské verze se španělskou verzí, jež byla vydána v roce 1922 v Madridu⁹⁷, vidíme, že se jedná o totožný překlad. Jediné změny se týkají používání jiného druhu uvozovek a členění textu, kdy ve španělské verzi nová povídka začíná na čistém listu, zatímco v argentinské verzi na stejné straně. Obě verze mají rovněž odlišnou obálku. O překladateli se bohužel nepodařilo zjistit podrobnější údaje.

2. HAŠEK, Jaroslav. 1946. *El buen soldado Schweik*. Buenos Aires: Siglo Veinte. Colección La rosa de los vientos. Překlad: Ricardo de Benedetti.

Originál: *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*, 1921–1922 (Praha: Adolf Synek)

Jedná se o překlad prvního až třetího dílu Švejka. U tohoto prvního vydání Švejka v Argentině není uvedeno, z jakého jazyka je přeloženo. Dle přepisu jména Švejk (Schweik) mohl být překlad pořízen z anglické verze⁹⁸, ale pro potvrzení by byla nutná textovaná analýza, jež přesahuje rámec této práce. Na základě dostupných informací z WorldCat překládal Ricardo de Benedetti z francouzštiny a němčiny, ale vzhledem k minimu údajů nelze vyloučit ani jednu z možných předloh.

3. ČAPEK, Karel. 1946. *Derrumbe en la mina*. Buenos Aires: Sudamericana. Colección Horizonte. Překlad z angličtiny: Teresa Reyes.

---

⁹⁵ Knihy jsou chronologicky řazeny dle prvního vydání. Reedice jsou uvedeny zároveň s první edicí. V případě nových překladů jsou uvedeny jako samostatné tituly.

⁹⁶ Pokud není uvedeno jinak, informace pocházejí z databáze WorldCat.

⁹⁷ NERUDA, Jan. 1922. *Cuentos de la Malá Strana*. Madrid: Calpe.

⁹⁸ HAŠEK, Jaroslav. 1930. *The good soldier Schweik*. London: William Heinemann.

Originál: *První parta*, 1937 (Praha: Fr. Borový)

V knize je uvedeno, že se jedná o překlad z anglické verze s názvem *The First Rescue Party*. Tento anglický překlad je dílem M. a R. Weatherall a byl vydán v Londýně v roce 1939.

Teresa Reylesová překládala z angličtiny (např. Clyda Fishera, Hélène Iswolsky, G. K. Chestertona, Margaret Millarovou) a němčiny (např. Paula Nettla).

4. ZÁPOTOCKÝ, Antonín (Zápotocky Antón). 1954. *Nuevos combatientes surgirán*. Buenos Aires: Nueva Senda. Překlad z francouzštiny: Fina Warschaver.

Originál: *Vstanou noví bojovníci*, 1948 (Praha: Práce)

Dílo uvádí, že jej Fina Warschaverová přeložila z francouzštiny (název ve francouzštině: *Des nouveaux combattants se leveront*). Francouzský překlad pořídil z češtiny Marcel Aymonin v roce 1952 (Paříž: Les Éditions français réunis).

Fina Warschaverová⁹⁹ (1910–1989) byla argentinská spisovatelka, básnířka a překladatelka. Pocházela z rusko-židovské rodiny, která se přesunula do Argentiny na počátku 20. století. V roce 1935 dokončila studium historie. V roce 1946 vydala svůj první román *El retorno de la primavera* (Návrat jara). Mezi autory, jejichž díla přeložila do španělštiny, patří Émile Zola, Gerard de Nerval, Michel Butor, Elie Wiesel, Saul Friedländer aj. Rovněž přeložila knihu *Kafka* od Pavla Eisnera (Buenos Aires: 1959). Zároveň se věnovala literární kritice. Byla členkou argentinské komunistické strany (PCA) a různých feministických hnutí.

Obrázek 2 Fina Warschaverová
(Zdroj: <http://www.finawarschaver.com>)

5. OTČENÁŠEK (Otchenachek), Jan. 1960. *Romeo, Julieta y las tinieblas*. Buenos Aires: Editorial Platina. Překlad z francouzštiny: Alfredo Varela.

Originál: *Romeo, Julie a tma*, 1958. (Praha: Československý spisovatel)

Argentinský překlad byl pořízen z francouzského překladu Françoise Kerela *Roméo Juliette et les ténèbres* z roku 1959 (Paříž: Éditions Français Réunis).

Alfredo Varela (1914–1984) byl argentinský spisovatel a překladatel. Jeho nejznámějším dílem je román *El río oscuro* (Temná řeka) z roku 1943, který byl opakovaně vydán i v Československu (v překladu Kamila Uhlíře). Varela byl členem komunistické strany a za peronismu byl vězněn

Obrázek 3 Alfredo Varela (Zdroj: https://es.wikipedia.org/wiki/Alfredo_Varela)

⁹⁹ Zpracováno na základě www.finawarschaver.com a WorldCat.

(Krapp 2008). Přeložil z francouzštiny např. M. Bouviera-Ajama, M. Magniena, I. Erenburga či J. Suret-Canale. Rovněž napsal předmluvu k argentinskému vydání Fučíkovy *Reportáže psané na oprátce* (viz 4.4).

6. HAŠEK, Jaroslav. 1969. *El buen soldado Shveik*. Buenos Aires: Editorial La Pleyade. Překlad z francouzštiny: Estela Canto.

Originál: *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*, 1921 (Praha: Adolf Synek)

Reedice: **1984 (Buenos Aires: Centro Editor de América Latina)**¹⁰⁰

U tohoto nového překladu Švejka je výslovně uvedeno, že jej Estela Canto překládala z francouzské verze *Le brave soldat Chvéik*. Jedná se o překlad pouze prvního dílu.

Estela Canto¹⁰¹ (1920–1994)¹⁰² byla argentinská spisovatelka, novinářka a překladatelka. Pracovala ve významném literárním časopise *Sur* a věnovala se překladům z angličtiny a francouzštiny. V roce 1989 vydala knihu *Borges a contraluz*, kde mimo jiné líčí svůj vztah s tímto významným argentinským spisovatelem. Mezi autory, jejichž díla přeložila do španělštiny, patří např. Marcel Proust, Raymond Chandler, Wilbur Smith, Joyce Carol Oatesová a Arthur Hailey.

Obrázek 4 Estela Canto
(Zdroj: <http://notasomargonzalez.blogspot.cz/2012/09/borges-a-contraluz.html>)

7. KUNDERA, Milan. 1971. *La broma*. Buenos Aires: Emecé. Překlad z francouzštiny: Cora Belloni de Zaldívar.

Originál: *Žert*, 1967 (Praha: Československý spisovatel)

Román byl přeložen z francouzské verze *La Plaisanterie* (1968, Paříž: Gallimard)

Cora Belloni de Zaldívarová překládala na konci 60. let a v 70. letech 20. století pro nakladatelství Emecé (především v edici *Grandes novelistas*) z francouzštiny a angličtiny autory jako např. Maxe Gallo, Roberta Merleho, Richarda B. Wrighta, Raymonda Ruyera, René Barjavela.

8. ČTVRTEK, Václav. 1975. *Rumzeis el zapatero rebelde*. Buenos Aires: Ediciones Librerías Fausto. Překlad z němčiny.

Originál: *Rumcajs*, 1970 (Praha: Albatros)

¹⁰⁰ Přestože toto vydání pochází z jiného nakladatelství, jedná se o totožný překlad, proto je zařazeno na tomto místě.

¹⁰¹ Zpracováno dle Gonzáles (2012) a WorldCat.

¹⁰² Datum narození uvedeno dle argentinské NK, v různých zdrojích se uvádí též 1916 a 1919.

Německý překlad: *Räuber Rumzeis, der aufsässige Schuster*, 1972 (Recklinghausen: Georg Bitter Verlag)

Tato dětská kniha má 138 stran, proto ji zařazujeme do našeho korpusu. Jméno překladatele ani český původ originálu nejsou v díle uvedeny. Dle Itzcovichové (1995: 53) se jednalo o první knihu edice *La Lechuza* nakladatelství *Librerías Fausto*. Itzcovichová uvádí (*ibid.*), že v této edici byly vydány dvě další české knihy *La luna color naranja* a *El hijo del zapatero rebelde*. Tyto knihy nelze v žádném jiném zdroji potvrdit¹⁰³, proto nejsou zařazeny do korpusu.

9. KOHOUT, Pavel. 1977. *Cabeza abajo*. Buenos Aires: Javier Vergara. Překlad z němčiny: Gregorio Vlastelica.

Originál: *Bílá kniha o kauze Adam Juráček, profesor tělocviku a kreslení na Pedagogické škole v K., kontra Sir Isaac Newton, profesor fyziky na univerzitě v Cambridge – podle dobových materiálů rekonstruoval a nejzajímavějšími dokumenty doplnil P. K.*, 1970 (v samizdatu)

Tento překlad na obálce uvádí název originálu *Weissbuch*, aniž by zmínil český název či původ díla. Německý překlad byl vydán v roce 1970 (Luzern: C. J. Bucher). Při srovnání argentinské a španělské verze (1974, Barcelona: Pomaire) zjišťujeme, že se jedná o totožný překlad. Obě vydání totiž spojuje osoba chilského nakladatele Javiera Vergary (1930–2003), který se v roce 1972 odstěhoval do Barcelony a založil nakladatelství Pomaire. V roce 1975 se vrátil do Buenos Aires, kde žil až do své smrti. Zde založil nakladatelství Javier Vergara (La Nación 2003).

Gregorio Vlastelica překládal z angličtiny, němčiny a francouzštiny. Mezi autory, jejichž díla přeložil do španělštiny, patří Stephen King (jeho překlad *Carrie* je prvním překladem S. Kinga do španělštiny), Pierre Rey, Kurt Vonnegut či Richard Bach.

10. KUNDERA, Milan. 1979. *La vida está en otra parte*. Buenos Aires: Seix Barral; Sudamericana-Planeta (distributor)¹⁰⁴. Překlad z češtiny: Fernando de Valenzuela.

Originál: *Život je jinde*, napsáno 1969, publikováno 1979 (Toronto: Sixty-Eight Publishers)

Reedice¹⁰⁵: 1982 (Buenos Aires: Seix Barral; Sudamericana-Planeta), 1987 (Avellaneda, Provincia de Buenos Aires: Seix Barral), 1989 (Buenos Aires: Planeta/Seix Barral), 2000 (Buenos Aires: Planeta)

---

¹⁰³ To může souviset s cenzurou, protože Alejandra Mogliová uvádí, že Rumcajs byl za poslední vojenské diktatury cenzurován (viz <https://invitadosaleer.wordpress.com/2014/11/15/rumzeis-el-zapatero-rebelde-vaclav-ctvrtek-ilustrado-por-radek-pilar/>). Tuto informaci však nelze potvrdit (pravdou je, že hned následující kniha této edice pro děti od argentinské spisovatelky byla na základě materiálů z archivu DIPBA cenzurována).

¹⁰⁴ Překlad je pravděpodobně dostupný v Argentině již od roku 1979 (distribuce ze Španělska), viz <http://www.worldcat.org/title/vida-esta-en-otra-parte/oclc/55312875>.

¹⁰⁵ V případě Kunderových děl v překladu Fernanda de Valenzuely uvádíme reedice zároveň s aktualizovanými edicemi, do nichž byly zaneseny změny.

Jedná se o překlad a verzi distribuovanou ze Španělska¹⁰⁶ – 1. vydání 1979 (Barcelona: Seix Barral). Kniha obsahuje předmluvu Carlose Fuentes. V edici z roku 1982 je uveden copyright na originál Kundery 1973, 1979 a 1982, na předmluvu 1979 a 1982 a na překlad do španělštiny pro celý svět 1979 a 1982, takže překladatel zjevně pracuje se všemi předlohami, v češtině i francouzštině, a zanáší do překladů úpravy.

Fernando de Valenzuela Villaverde (* 1947) je španělský novinář, publicista a překladatel. Narodil se ve španělském městě Villagarcía de Arosa v roce 1947, ale od roku 1949 do roku 1965 žil se svou rodinou v exilu v Buenos Aires (Fundeu 2007). V Argentině získal stipendium na studium v Praze. V roce 1965 odjel do Československa, kde nejprve absolvoval roční kurz češtiny a poté studoval filozofii na Univerzitě Karlově. Byl posledním doktorandem profesora Jana Patočky (Štráfěldová 2007). Jeho dizertační práce nesla název *Věda, technika a krize v dílech Ortegy, Husserla a Heideggera* a obhájil ji v roce 1972 (MZV ČR 2007).

Obrázek 5 Fernando de Valenzuela
(Zdroj: <http://www.acantilado.es/traductores/Fernando-Valenzuela-744.htm>)

Na Universidad Autónoma de Madrid – El País ukončil v roce 1986 magisterské studium žurnalistiky (MZV ČR 2007). Po studiu pracoval jako redaktor a šéfredaktor mnoha periodik a tiskových agentur (*ibid.*). Mimoto přednesl ve Španělsku a Latinské Americe několik přednášek o překladu a tlumočení.

Do španělštiny přeložil všechna díla, která napsal Kundera v češtině (Štráfěldová 2007). Dle jeho vlastních slov (Fajkusová 2007)¹⁰⁷:

Bylo přeloženo poměrně hodně předních českých spisovatelů, ale ještě mnoho toho zbývá k překladu. Nejen to, co se píše v současnosti, ale také velká literární díla minulosti. Nyní překládám Švejk, který nikdy nebyl přeložen z češtiny do španělštiny. Byl přeložen prostřednictvím dalších jazyků, samozřejmě přes němčinu. Je to výborná kniha, která musí být přeložena. Ale ještě zbývá mnoho knih k překladu.

¹⁰⁶ Všechny překlady děl Milana Kundery od Fernanda de Valenzuely jsou vyhotoveny v evropské španělštině a distribuovány bez jakýchkoli úprav v Argentině. Mexický profesor literatury a lingvistiky Raúl Ávila (1998: 403) si stěžuje, že překladatel *Směšných lásek* si pravděpodobně neuvědomuje, že používá mnoho slov, které dle něj nemají velké rozšíření a jejich používání je ohraničeno na Španělsko, např. *piso* používané ve Španělsku namísto obecnějších *apartamento/departamento*, *surtidor* namísto *bomba de gasolina* aj. Překladatel by měl dle Ávily (*ibid.*) více zvažovat demografické rozšíření slov v hispanofonních zemích.

¹⁰⁷ 'Se ha traducido bastante de los mejores escritores checos pero queda todavía mucho por traducir. No solamente de lo que se está escribiendo ahora sino también de grandes obras literarias del pasado. Yo estoy traduciendo ahora al Soldado Schwejk, que nunca se había traducido del checo al castellano. Se había traducido a través de otros idiomas, obvio a través del alemán. Es un gran libro y hay que traducirlo. Pero quedan muchísimos más por traducir.' (Fajkusová 2007)

Do španělštiny přeložil Valenzuela více než 30 titulů českých autorů, mimo jiné díla Milana Kundery, Bohumila Hrabala, Karla Kosíka, Jana Patočky, Pavla Kohouta, Jaroslava Haška či Tomáše Halíka (Fundeu 2007). V roce 2007 získal ocenění Gratias Agit za šíření dobrého jména České republiky ve světě (Štráfeldová 2007).

11. NERUDA, Jan. 1980. *Cuentos de la Malá Strana*. Buenos Aires: Centro Editor de América Latina (CEAL). Překlad: Miguel Sisca.

Originál: *Povídky malostranské*, 1878 (Grégr a Ferd. Dattel)

U tohoto vydání nelze zjistit téměř žádné bližší informace ani o překladateli, ani o jazyce předlohy (vzhledem k datu vydání již nelze rozpoznat, z jaké verze mohl Sisca překládat). Miguel Sisca rovněž přeložil román *Mystery of Dr. Fu-Manchu* britského spisovatele Saxe Rohmera (CEAL, 1981) a část *Satyriconu* pro antologii povídek *Antología del cuento tradicional y moderno* (CEAL, 1978).

12. KUNDERA, Milan. 1984. *La broma*. Buenos Aires: Sudamericana: Planeta. Překlad z češtiny: Fernando del Valenzuela.

Originál: *Žert*, 1967 (Praha: Československý spisovatel)

Reedice: 1986 (Buenos Aires: Sudamericana, Planeta), 1991 (Buenos Aires: Planeta), 2000 (Buenos Aires: Seix Barral), 2001 (Buenos Aires: Planeta), 2002 (Buenos Aires: Seix Barral), 2012 (Buenos Aires: Tusquets)

13. KUNDERA, Milan. 1986. *El libro de la risa y el olvido*. Buenos Aires: Sudamericana-Planeta. Překlad z češtiny: Fernando del Valenzuela.

Originál: *Kniha smíchu a zapomnění*, napsáno 1975–8, vydáno 1981 (Toronto: Sixty-Eight Publishers)

Reedice: 2000 (Buenos Aires: Seix Barral), 2004 (Buenos Aires: Seix Barral), 2013 (Buenos Aires: Tusquets)

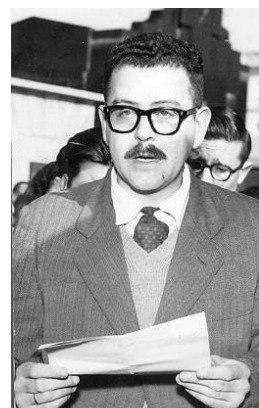
14. HRABAL, Bohumil. 1987. *La pequeña ciudad donde el tiempo se detuvo*. Buenos Aires: Ada Korn. Překlad z francouzštiny: Julio Ardiles Gray.

Originál: *Městečko, ve kterém se zastavil čas*, 1978 (Innsbruck: Comenius), *Městečko, kde se zastavil čas*, 1991 (Praha: Odeon).

Překlad uvádí, že originální název v češtině je *Mestecko*, ve kterém se zastavil a že překlad pochází z francouzské verze s názvem *La petite ville où le temps s'arrête*¹⁰⁸. Tento překlad má copyright pro celou Latinskou Ameriku.

Julio Ardiles Gray (1922–2009) byl argentinský novinář, spisovatel a překladatel z italštiny, portugalštiny a francouzštiny. Jako novinář pracoval především pro deník *La Gaceta* v Tucumánu, v Buenos Aires přispíval do časopisu *Primera Plana* a deníku *La Opinión*. Psal romány, povídky, básně i divadelní hry (LV12 2009). Mezi autory, jejichž díla přeložil do španělštiny, patří např. Boris Vian, René de Obaldia, Dominique Lecourt.

Obrázek 6 Julio Ardiles Gray

(Zdroj: <http://www.lagaceta.com.ar/nota/343592/la-gaceta-literaria/julio-ardiles-gray-anos-carpa.html>)

15. KUNDERA, Milan. 1987. *La despedida*. Buenos Aires: Círculo de Lectores. Překlad z češtiny: Fernando de Valenzuela.

Originál: *Valčík na rozloučenou*, napsáno 1972, vydáno 1979 (Toronto: Sixty-Eight Publishers), 1997 (Brno: Atlantis)

Reedice: **1995 (Buenos Aires: Tusquets), 2003 (Buenos Aires: Tusquets), 2005 (Buenos Aires: Tusquets), 2010 (Buenos Aires: Tusquets)**

Vydání z roku 1987 uvádí, že Tusquets Editores poskytlo nakladatelskou licenci na tuto knihu pro Círculo de Lectores, ostatní vydání jsou již Tusquets.

16. KUNDERA, Milan. 1987. *El libro de los amores ridículos*. Buenos Aires: Tusquets. Překlad z češtiny: Fernando de Valenzuela.

Originál: *Směšné lásky*, napsáno 1958–68 (*Směšné lásky* 1963, *Druhý sešit směšných lásek* 1965, *Třetí sešit směšných lásek* 1968), vydáno společně 1970 (Praha: Československý spisovatel)

Reedice: **1992 (Buenos Aires: Tusquets), 2004 (Buenos Aires: Tusquets), 2007 (Buenos Aires: Tusquets), 2008 (Buenos Aires: Tusquets), 2009 (Buenos Aires: Tusquets)**

17. BOR, Josef. 1987. *El Réquiem de Terezín*. Buenos Aires: Arco Iris. Překlad: Erika Blumgrund.

Originál: *Terezínské requiem*, 1963 (Praha: Československý spisovatel)

Kniha neuvádí, z jakého jazyka je přeložena. Obsahuje pouze zmínku, že originální název zní *Terezínské Requiem*. Kniha byla přeložena do několika světových jazyků, ale

---

¹⁰⁸ Paris: Robert Laffont, 1985.

vzhledem k údajům o překladatelce lze předpokládat, že překlad byl pořízen z češtiny. Nelze to však potvrdit, proto jej dále považujeme za „neznámý“.

Erika Blumgrundová¹⁰⁹ (1924, Bratislava) je argentinská spisovatelka, překladatelka, novinářka a sochařka slovenského původu. V roce 1948 emigrovala do Argentiny (MZV SK 2012). Od dětství mluví slovensky, maďarsky, francouzsky a latinsky a během života se učila německy, italsky, anglicky a dalším jazykům (Feierstein 2011). Do španělštiny přeložila např. německy psané básně Rose Ausländerové.

Obrázek 7 Erika Blumgrundová

18. *Aquí no vuelan las mariposas: dibujos y poemas infantiles: Terezín 1942-1944.* 1988. Buenos Aires: Milá: Editor. Překlad z češtiny: Vladimír Landovský.

Originál: *Dětské kresby na zastávce k smrti, Terezín 1942-1944*, 1959 (Praha: Státní židovské muzeum)

Kniha neobsahuje žádné údaje o překladateli. WorldCat uvádí jako překladatele Vladimíra Landovského, který zemřel v roce 1979. Zjišťujeme však, že nakladatelství Orbis vydalo v roce 1962 kromě dalších jazykových mutací i španělskou verzi v překladu Landovského¹¹⁰. Na základě porovnání obou knih zjišťujeme, že argentinské vydání skutečně obsahuje překlad Vladimíra Landovského (kniha je pouze jinak graficky rozvržena).

Vladimír Landovský (1929–1979) byl hispanista, novinář, redaktor zahraničního vysílání Českého rozhlasu, překladatel ze španělštiny a autor knih o zemích Latinské Ameriky (NK ČR).

19. HRABAL, Bohumil. 1989. *Yo que serví al rey de Inglaterra.* Buenos Aires: Ada Korn. Překlad: Mabel Jakov.

Originál: *Obsluhoval jsem anglického krále*, napsáno 1971, vydáno jako *Jak jsem obsluhoval anglického krále* v roce 1980 (Köln: Index), jako *Obsluhoval jsem anglického krále* v rámci knihy *Tři novely* v roce 1989 (Praha: Československý spisovatel)

Reedice: **1990 (Buenos Aires: Ada Korn), 1997 (Buenos Aires: Ada Korn)**

Kniha neuvádí, z jakého jazyka je přeložena, pouze originální název *Jack jsem obsluhoval anglického krále*. O překladateli nejsou dostupné žádné informace.

¹⁰⁹ Zdroj obrázku: http://www.mzv.sk/servlet/buenosaireszu?MT=/App/WCM/ZU/BuenosAiresZU/main.nsf/vw_ByID/ID_621F5291AE4A5FD4C125715B004FFE51_SK&OpenDocument=Y&LANG=SK&HM=50-galermedii&NCH=Y&OB=0&DS=Y&TG=BlankMaster&URL=/App/WCM/ZU/BuenosAiresZU/main.nsf/vw_ByID/ID_8DE18791A757F6EEC1257ABC00329CDF

¹¹⁰ 1962. *Dibujos y poesias infantiles de Terezin, parada hacia la muerte 1942-1944*. Praga: Orbis.

20. HRABAL, Bohumil. 1990. *Una soledad demasiado ruidosa*. Buenos Aires: Planeta. Překlad z češtiny: Monika Zgustová¹¹¹.

Originál: *Prliš hlučná samota*, napsáno 1977, vydáno 1981 (Köln: Index), 1989 (Praha: Odeon)

Jedná se o distribuci z Barcelony (1990, Destino).

21. KUNDERA, Milan. 1990. *La inmortalidad*. Buenos Aires: Tusquets. Překlad z češtiny: Fernando de Valenzuela.

Originál: *Nesmrtelnost*, napsáno 1988, vydáno 1993 (Toronto: Sixty-Eight Publishers), 2007 (Brno: Atlantis)

Reedice: **2004 (Buenos Aires: Tusquets), 2005 (Buenos Aires: Tusquets), 2009 (Buenos Aires: Tusquets)**

22. KUNDERA, Milan. 1990. *La insoportable levedad del ser*. Buenos Aires: Tusquets. Přeložil z češtiny Fernando de Valenzuela.

Originál: *Nesnesitelná lehkost bytí*, napsáno 1982, vydáno 1985 (Toronto: Sixty-Eight Publishers), 2006 (Brno: Atlantis)

Reedice: **1993 (Buenos Aires: Tusquets), 2003a (Buenos Aires: Tusquets), 2003b (Buenos Aires: Tusquets), 2005a (Buenos Aires: Tusquets), 2005b (Buenos Aires: Tusquets), 2005c (Buenos Aires: Tusquets), 2007 (Buenos Aires: Tusquets), 2008 (Buenos Aires: Tusquets), 2009 (Buenos Aires: Tusquets)**

23. HAVEL, Václav – ZELENKA, Petr – DRÁBEK, David. 2009. *Teatro checo contemporáneo*. Buenos Aires: Emergentes. Překlad: Daniela Čapková, Kateřina Šmídová, Monika Zgustová, Ivory Rodríguez, Iván Gutiérrez.

Originál: Václav Havel: *Zahradní slavnost*, David Drábek: *Akvabely*, Petr Zelenka: *Příběhy obyčejného šílenství*.

Eduardo Rovner, argentinský dramatik a ředitel nakladatelství Emergentes, uvádí (2013-07-11, osobní komunikace), že sám inicioval vydání této antologie s ohledem na vynikající recepci svých děl v České republice a citovému vztahu k této zemi. Na vydání publikace se podílelo České centrum v Buenos Aires a Institut umění – Divadelní ústav v Praze, který doporučil výběr her (Čapková, 2015-08-06, osobní komunikace). Všechny tyto hry byly již přeloženy do evropské španělštiny, ale obvykle nebyly publikovány (*ibid.*). *Zahradní slavnost* přeložila Monika Zgustová, *Příběhy obyčejného šílenství* Ivory Rodríguez a *Akvabely* přeložil Iván Gutiérrez.

Daniela Čapková a Kateřina Šmídová přeložili předmluvu Kamily Černé, jež byla vyhotovena v češtině výhradně pro tuto publikaci (Čapková, 2015-08-06, osobní komunikace). Překlad z evropské španělštiny do argentinské španělštiny prováděla především Judith

---

¹¹¹ O překladatelce podrobně píše Vavroušová (2013).

Gociolová, která opakovaně konzultovala neznámé obraty v evropské španělštině s Danielou Čapkovou, jež měla k dispozici české originály. Na argentinské verzi se podílel i Alfredo Cortés. Čapková rovněž musela výrazně upravit nekvalitní překlad Rodrígueza. U jednotlivých her je vždy dole uvedeno, že se jedná o verzi založenou na překladu (např. Moniky Zgustové). Čapková (*ibid.*) prosazovala užití neutrální španělštiny, ale Gociolová ji přesvědčila, že v zájmu lepší recepce ze strany čtenářů/publika je nutná argentinská španělština včetně užití *voseo*. Čapková, Gociolová ani Rovner si nejsou vědomi, že by některá z her byla v Argentině inscenována.

4.2.2 Věcná literatura a literatura faktu

Zde bude ponechán stranou Julius Fučík, o němž pojednává samostatná podkapitola. Na základě stanovených kritérií se soustředíme pouze na knihy (delší než 49 stran), proto sem nemůžeme zařadit kratší díla, která v Argentině ve 20. století vycházela, např. studie Karla Kosíka ve filozofických sbornících¹¹².

1. EISNER, Pavel. 1959. *Kafka*. Buenos Aires: Futuro. Překlad: Fina Warschaver.¹¹³

2. KOS, Bohumil – TEPLÝ, Zdeněk – VOLRÁB, Rudolf. 1977. *1200 ejercicios*. Buenos Aires: Stadium. Překlad z němčiny: Prof. Jorge de Hegedüs.

Originál: *Úvodní a průpravná cvičení*, 1956 (Praha: STN)

Německý překlad: *Gymnastik: 1200 Übungen*, 1962 (Berlin: Sportverlag), překlad z češtiny: Willi Franz

Reedice: **1979 (Buenos Aires: Stadium), 1981 (Buenos Aires: Stadium), 1983 (Buenos Aires: Stadium), 1988 (Buenos Aires: Stadium), 1991 (Buenos Aires: Stadium), 1992 (Buenos Aires: Stadium)**

Jorge de Hegedüs (1933, Montevideo – 2014, Buenos Aires) – vyučující tělesné výchovy a národní trenér atletiky. Publikoval 13 knih a mnoho článků o tělesné výchově.

3. KOS, Bohumil – TEPLÝ, Zdeněk. 1986. *Gimnasia para la condición física*. Buenos Aires: Stadium. Překlad z němčiny: Prof. Luis Mendoza.

Originál: *Kondiční gymnastika: 1500 základních cvičení*, 1977 (Praha: Olympia)

Německý překlad: *Kondition durch Gymnastik: 1500 Übungen*, 1980 (Berlin: Sportverlag), překlad z češtiny: Willi Franz.

---

¹¹² Ze stejného důvodu nemůžeme ani do korpusu umělecké literatury zařadit kratší dětské knihy, které vycházely v Argentině (ilustrované Vojtěchem Kubaštou či Josefem Palečkem).

¹¹³ Tento titul, který uvádí i tištěná verze *Indexu translationum* s tím, že originál je v češtině, bohužel není dostupný a není možné zjistit bližší údaje o originálu ani předloze. Jelikož nebyl nalezen jediný titul od Eisnera, který by se jmenoval *Kafka*, jedná se s největší pravděpodobností o kompilaci Eisnerových studií o Kafkovi a jeho díle. Rozsah knihy je 73 stran.

4. STINGL, Miloslav. 1986. *El imperio de los incas: esplendor y decadencia de los hijos del sol*. Buenos Aires: Losada. Překlad z němčiny: Nélida Mendilaharzu de Machain.

Originál: *Sláva a smrt synů slunce*¹¹⁴.

Německý překlad: *Das Reich der Inka: Ruhl und Tod der "Sonnensöhne"*, 1982 (Wien: Econ)
Překlad z češtiny: Hans Gaertner.

Reedice: 1990, 2007 (Buenos Aires: Losada)

Nélida Mendilaharzu de Machainová byla překladatelka z angličtiny a němčiny. Přeložila do španělštiny např. Franze Kafku, Friedricha Dürrenmatta či Bertolda Brechta.

5. VELTRUSKÝ, Jiří. 1990. *El drama como literatura*. Buenos Aires: Galerna IITCTL. Překlad z angličtiny: Milena Grass.

Originál: *Drama jako básnické dílo*, napsáno 1942, vydáno 1946 (dizertační práce), 1999 (Brno: Host)

Milena Grassová¹¹⁵ je překladatelka, divadelní vědkyně a vyučující na Pontificia Universidad Católica de Chile. Vystudovala latinskoamerická studia a má doktorát z literatury. Překládá divadelní hry, knihy o chilské historii a divadelní studie z angličtiny a francouzštiny do španělštiny.

Obrázek 8 Milena Grassová (Zdroj: <http://socialdifference.columbia.edu/people/milena-grass>)

4.2.3 Literatura týkající se Československa/České republiky

1. KYBAL, Vlastimil. 1930. *Los orígenes diplomáticos del Estado checoslovaco* [Diplomatické počátky československého státu]. Madrid: Barcelona: Buenos Aires: Mundo latino.

Vlastimil Kybal (1880–1958) byl československý diplomat, historik a profesor Karlovy univerzity. Ve 20. letech byl v diplomatických službách v Brazílii a Argentině (Hertl 2013). V roce 1935 vydal *Po československých stopách v Latinské Americe* (Praha: Česká akademie věd a umění).

2. BENSON, Preston. 1943. *Checoslovaquia: un retrato en miniatura*. Buenos Aires: Comisión para el Fomento de las Relaciones Culturales entre Checoslovaquia y la Argentina.

Jedná se o překlad anglické informační publikace *Unknown country: the story of Czechoslovakia* (1942, Londýn: Herbert Barber). Text upravil Nicolás G. Balint.

¹¹⁴ Název originálu uvedený na přebalu, který však není možné v jiném zdroji potvrdit.

¹¹⁵ Zpracováno dle Columbia University. "Milena Grass". Center for the Study of Social Difference. URL: <http://socialdifference.columbia.edu/people/milena-grass> [cit. 2015-08-14].

3. SCHMIDT, Dana Adams. 1955. *Anatomía de un estado satélite* [Anatomie satelitního státu]. Buenos Aires: Bell. Překlad: Néstor Morales Loza.

Dana Adams Schmidt (1915–1994) byl korespondent *New York Times* (v Praze od dubna 1949 do května 1950). V roce 1952 vydal knihu *Anatomy of a Satellite*, která na příkladu Československa líčí nástup komunismu k moci.

4. KORBEL, Josef. 1964. *La conquista de Checoslovaquia, 1938–1948* [Dobytí Československa, 1938–1948]. Buenos Aires: Indice.

Jedná se o překlad knihy vydané v angličtině pod názvem *The communist subversion of Czechoslovakia 1938–1948: the failure of coexistence* (1959, Princeton: Princeton University Press).

5. NADRA, Fernando. 1968. *Qué pasó en Checoslovaquia?* [Co se stalo v Československu?]. Buenos Aires: Editorial Polémica.

6. *Checoslovaquia 1968* [Československo 1968]. 1968. Buenos Aires: Replanteo. Výběr textů: Jorge Roulet, Philippe Labreveux.

Dle obálky jde o výběr textů týkajících se pražského jara od Dubčeka, Smrkovského, Šika, Pelikána, Vaculíka aj.

7. MERIGGI, Bruno. 1974. *Las literaturas checa y eslovaca: con una introducción a la literatura serviolusaciana* [Česká a slovenská literatura: s úvodem do lužickosrbské literatury]. Buenos Aires: Losada. Překlad z italštiny: Dinko Cvitanovic.

Jedná se o překlad italského originálu *Storia delle letterature ceca e slovacca*, 1958 (Milano: Nuova accademia editrice). Historii české literatury Meriggi začíná od 11. století a končí v 50. letech 20. století. Obsahuje řadu básnických úryvků.

Bruno Meriggi (1927–1970) byl italský slavista, polonista a překladatel (NK ČR). Z češtiny do italštiny přeložil mj. Karla Čapka a Jaroslava Haška.

8. RUÍZ, Grand – HILDA, Beatriz. 1976. *El teatro en Checoslovaquia*. [Divadlo v Československu]. Buenos Aires: Axioma.

Tato publikace je založena na francouzské verzi *Ballet: Théâtre en Tchécoslovaquie* (1965, Praha: Divadelní ústav, přeložila z češtiny do francouzštiny Denise Schebková). (Zourek 2014: 128)

9. VILAR, Norberto. 1979. *Checoslovaquia: paisaje, hombres e ideas*. [Československo: krajina, lidé a myšlenky]. Buenos Aires: Ediciones Estudios.

V předmluvě nakladatele se uvádí, že argentinský novinář Norberto Vilar v roce 1978 pobýval několik měsíců v Československu, navštívil 24 měst, 10 krajů a provedl stovky rozhovorů s obyvateli. Sám Vilar v úvodu píše (1979: 12), že jeho hlavním cílem je představit tuto zemi Latinské Americe z mnoha pohledů a napomoci tak vzájemnému porozumění. V knize Vilar popisuje Prahu i ostatní regiony, historii českých zemí, Slovensko, ekonomiku, kulturu a poslední kapitola věnuje mezilidským vztahům a manželství.

10. BERGSTEIN, Jorge. 1996. *Repensando el socialismo: enfoques a partir de un caso puntual, Checoslovaquia*. [Přehodnocení socialismu: přístup na základě případu Československa]. Buenos Aires: Tesis 11.

Bergstein v předmluvě uvádí, že si vybral Československo, protože zde od počátku roku 1988 do roku 1990 žil a pracoval v *Revista Internacional* (viz výše). Zabývá se především rokem 1989 a transformací země (znovu navštívil Prahu v roce 1991 a 1995).

4.3 Helena Voldanová¹¹⁶

4.3.1 Životopis

Helena Voldanová se narodila 31. ledna 1925 v Praze. Dětství strávila v Praze, kde vychodila obecnou školu a od mlada se zajímala o českou kulturu a literaturu: „Ze svých pochůzek po Praze, čtení a domácího vlivu jsem už živě znala tradiční českou kulturu, něco z literatury, malířství a mnoho národních písní... a hluboce jsem milovala český jazyk.“ (2013a: 2)

Obrázek 9 Helena Voldanová
(Zdroj: http://www.mzv.cz/file/16678/gratias_agit_2006.pdf)

V roce 1936 odjela se svou matkou a mladší sestrou Miladou do Buenos Aires, kde její otec František od roku 1934 působil na československém konzulátě. V Argentině se dle jejích slov i mezi krajany vědělo jen velmi málo o české kultuře, proto se již v útlém věku rozhodla v budoucnosti překládat českou literaturu do španělštiny. Otec zemřel v den vypuknutí druhé světové války a vzhledem k situaci ve světě se rodina rozhodla zůstat v Argentině: „Mezitím jsem začala studovat a moje sestra našla budoucího manžela. Když skončila válka, tak už jsme se těžko rozhodovaly vrátet. Přišel komunismus a bylo vidět, že vše bude komplikované, tak jsme zůstaly tady.“ (Vlková Hingarová 2012: 57)

Na Universidad de Buenos Aires Helena Voldanová vystudovala tři pětileté obory: Literaturu a filologii, Klinickou psychologii a Dějiny umění a hudby. Pracovala jako psycholožka a zároveň krátce vyučovala španělskou a českou literaturu a slovanské literatury v cyklu Slovanských kultur na Universidad Católica Argentina (1963–1964). Mezi lety 1979 až 1983 působila jako filoložka na Instituto de Lingüística Juan de Garay v Buenos Aires.

Celkem osmnáct let pracovala v univerzitním nakladatelství Eudeba, kde se mj. překládaly knihy z francouzštiny, italštiny a technická literatura z angličtiny do španělštiny. Helena Voldanová vybírala texty k překladu a kontrolovala překlady (Vlková Hingarová 2012: 57). Mimo to vyučovala literaturu na středních školách a v sobotu pracovala v dětské psychologické poradně na oddělení psychiatrie (*ibid.*).

Po několik desetiletí však politická situace v Československu i v Argentině znemožňovaly plynulou práci na propagaci české kultury. Až v roce 1991 poprvé veřejně

¹¹⁶ Pokud není uvedeno jinak, údaje pocházejí z rozhovoru s Helenou Voldanovou, který se uskutečnil 12. června 2013 v Buenos Aires (na přání H. V. nebyl nahrán).

mluvila o J. A. Komenském na Knižním veletrhu v Buenos Aires, který byl tehdy věnován pedagogice. Když Voldanová zakládala Centrum Komenského v roce 2002, vrátila se k výuce na Universidad Argentina J. F. Kennedy: „Tehdejší prezident univerzity Miguel Herrera Filas [...] mě žádal, abych pro jejich univerzitu vytvořila *Cátedra Libre Checa*, Katedru českých studií, a dělala v ní českou kulturu. Rozhodla jsem se obě instituce propojit a začali jsme pracovat na různých aktivitách.“ (*ibid.*, 58).

Na této katedře Voldanová zorganizovala řadu kulturních akcí věnovaných např. české poezii 20. století, Vančurovi, Dvořákovi či Martinů. Také uspořádala výstavy uměleckých reprodukcí *Gotické krásné madony*, *Žena v českém malířství od 1850 do 2000* a *Symbolismus v českém umění*. Ve spolupráci s Velvyslanectvím České Republiky se podílela na koncepci a vytvoření oslavy *Čeští myslitelé ve staletích*, která se odehrála na knižním veletrhu v Buenos Aires v roce 2006 a zahrnovala specializované konference, čtení textů, projekce aj. (Voldanová 2013a: 4)

Za dlouholetou práci pro českou kulturu obdržela Helena Voldanová v roce 1992 medaili J. A. Komenského (Voldanová 2013a: 3). V roce 2006 obdržela prestižní ocenění *Gratias Agit* za šíření dobrého jména České republiky v zahraničí. V roce 2012 obdržela medaili MŠMT 1. stupně za „dlouholetou vynikající pedagogickou činnost v oblasti slovanských literatur“ jakožto „horlivá propagátorka české kultury v zahraničí, překladatelka děl Komenského do španělštiny“ (MŠMT 2012).

4.3.2 Překládání české literatury

S překládáním české literatury do španělštiny začala Helena Voldanová velmi brzy. „Milovala jsem češtinu, a když jsem přijela sem, cítila jsem nedostatek přítomnosti české kultury, a už jako dívka jsem chtěla překládat českou beletrii do španělštiny.“ (Vlková Hingarová 2012: 57) Dle vlastních slov nikdy neměla v plánu stát se překladatelkou, ale protože v Argentině lidé neznali českou kulturu ani dějiny, rozhodla se pro tento nedostatek něco udělat (2013b).

Již během druhé světové války ve věku patnácti let začala pracovat na překladu Karla Čapka. Čapka sice z Prahy neznala, ale během války se jí dostalo do rukou londýnské vydání *Anglických listů*. O něco později získala i hru *R.U.R.*, kterou se rovněž rozhodla přeložit: „Když jsem to četla, tak jsem si řekla, to se musí přeložit.“ (Vlková Hingarová 2012: 57) Protože Voldanová v té době byla v Argentině pouze tři roky a ještě neměla výbornou španělštinu, s revizí překladu ji pomáhal novinář (*ibid.*). Novou verzi *R.U.R.* (viz 4.3.6) však Voldanová zcela přepracovala.

Po skončení druhé světové války Helena Voldanová téměř nepřekládala s výjimkou básní, které daly později vzniknout *Antologii české poezie 20. století*, a začátku práce na překladech Komenského. K překládání se intenzivně vrátila až po nástupu do důchodu po sametové revoluci, kdy se politická situace v Argentině uklidnila i vůči Slovanům, a také měla více času na překládání. „To jsem si řekla, musíme zvednout jméno české kultury v cizině.“ (*ibid.*) Sama se za překladatelku považuje až od této doby, a to vlivem okolností a z důvodu nedostatku jiných překladatelů (2013b).

V nakladatelství *Ekumene Comenius Cultural Center*, které Voldanová založila, vede edici *Ars Bohemica* řídící se heslem „Nejvyšší hodnoty“. Pro tuto kolekci překládá významná díla české literatury vycházející z předchozích přednášek, konferencí a dalších kulturních akcí. Věnuje se mimo jiné překladu románů, poezie, libret k operám i knih pro děti.

Autory a knihy k překladu si Voldanová vybírá dle svého hesla pro výběr českého umění a literatury pro cizinu *Nejvyšší hodnoty*. Z cizí iniciativy přeložila pouze v roce 1973 *Psicología de los juegos infantiles* (Psychologie dětských her) od Jeana Chateaua (2013b).

Obrázek 10 H. V. a Zdeněk Rotrekl
(Zdroj: archiv H. V.)

Voldanová se podílí na celém překladatelském a nakladatelském procesu. Nechce již svěřovat své texty jiným nakladatelstvím, jako to učinila v minulosti. Domnívá se, že revizí redaktorů se ztrácí kontrola nad textem, a také nechce dávat své překlady „napospas obchodu“ (Vlková Hingarová 2012: 59). Sama navrhuje obálky a obvykle sama píše i doprovodné texty.

V současnosti se snaží najít spolupracovníky a více se soustředit na propagaci a distribuci děl ve všech španělsky mluvících zemích – na univerzitách, v knihovnách, mezi krajany aj. (2013b) Do budoucna by si přála, aby díla, jež přeložila, byla přeložena i do angličtiny, aby bylo zřízeno centrum v New Yorku a fungovala tak spolupráce na „nejvyšších hodnotách“ mezi Prahou, Buenos Aires a New Yorkem. Chtěla by taktéž vytvořit nadaci Jana Ámose Komenského, jež by nejprve poskytla finanční prostředky na vydání sedmisvazkového díla a poté by se věnovala sociální práci s dětmi.

4.3.3 Překládání Jana Ámose Komenského

Z důvodu nedostatku překladů Komenského do španělštiny (dlouhou dobu byla dostupná pouze *Didáctica Magna*) se Helena Voldanová rozhodla přeložit jeho hlavní díla z češtiny a latiny do španělštiny. Postupně se tento projekt rozrostl až na přibližně

5 000 přeložených stran: připravovaných 7 svazků po 700 stranách *Obras Escogidas de Johannes Amos Comenius* (Vybraná díla Jana Ámose Komenského) pro nakladatelství *Ekumene Comenius Cultural Center* (2013a: 3) s úvody, komentáři, studiemi komeniologů, chronologií apod.

Voldanová rovněž seznamuje argentinskou veřejnost s odkazem Komenského prostřednictvím svého kulturního centra *Centro Cultural Johannes Amos Comenius*, které pořádá mnoho multimediálních aktivit, obsahuje knihovnu *Biblioteca Comeniana* a plánuje v duchu Komenského nové knihy pro děti a mládež (*ibid.*).

Od roku 2002 pořádá Voldanová v Buenos Aires ve spolupráci s dalšími institucemi a odborníky z oboru Dny J. A. Komenského (*Jornadas Comenianas*). V roce 2006 se konaly druhé Dny J. A. Komenského s mottem *Z labyrintu k Jednomu* (*ibid.*). Toto téma autorka zpracovala ve spojení s problémem kvalita versus kvantita žáků v dnešní výchově a poté představila na mezinárodní konferenci *Odkaz Jana Ámose Komenského kultuře vzdělávání* v Praze v listopadu 2007 (MŠMT 2009).

Voldanová původně překládala Komenského především z latiny z důvodu podobnosti se španělštinou. Postupně se však při novém pročitání vrací často i k češtině. Dle Voldanové totiž Komenský myslel česky a české překlady krásně vystihují jeho myšlenky. „Ale z principu člověk musí jít na originál, to se nedá jinak dělat.“ (Vlková Hingarová 2012: 59)

4.3.4 „Vlastenecký“ překlad

Helena Voldanová pracuje po celou svou překladatelskou dráhu zcela nezištně. Z důvodu negativní zkušenosti s cizími nakladatelstvími se rozhodla založit malý rodinný „zcela neobchodní“ podnik zaměřený na českou kulturu (2013b). Sama podotýká, že obchodní podnikání je jí cizí a doposud nenašla nadaného a čestného spolupracovníka (*ibid.*). Všechny získané finanční prostředky (např. podpora ze strany Ministerstva kultury ČR) jsou využity na pokrytí nákladů na vydání děl, které sama částečně financuje, a nezbývají tak prostředky na propagaci, což může být jedním z důvodů malého okruhu čtenářů jejích překladů. Zároveň si však uvědomuje, že si nevybírám jednoduchá díla.

Hlavní motivace Voldanové je vlastenecká: „Já osobně musím přiznat, že všechny ty už mnohé překlady jsem udělala zdarma, opravdu z vlastenectví“ (2013b). Zároveň ji jako milovníka poezie a umění přináší překládání velký pocit štěstí (*ibid.*). Jejím cílem není velký čtenářský okruh, ale aby díla prvotřídních českých autorů byla dostupná i v cizích jazycích, jako je španělština, a mohli si je tak přečíst i ti, kteří neumí česky (*ibid.*). Knihy vycházejí

v malém nákladu (obvykle okolo 100 výtisků) a naprostá většina je darována zájemcům¹¹⁷. Voldanová se na základě své zkušenosti domnívá, že českou literaturu až na výjimky ani nelze prodávat po knihkupectvím tržním způsobem (2013b).

4.3.5 Paratexty

Překlady Heleny Voldanové můžeme z hlediska paratextů rozdělit na dvě základní skupiny. První tvoří překlady vydávané v jiných nakladatelstvích (čtyři překlady Čapka vydané v letech 1948, 1957 a 1990), druhá skupina obsahuje všechny ostatní překlady vydané od roku 1999 ve vlastním nakladatelství Ekumene Comenius Cultural Center. S ohledem na omezenou propagaci překladů a nezáměr médií se zaměříme na peritexty¹¹⁸.

Jako zástupce první kategorie uvedeme *Cartas Inglesas* (Anglické listy) vydané v roce 1948 (Editora y Distribuidora del Plata, Colección Aristeo). Na přední straně obálky jsou základní informace (autor, název díla, nakladatelství, město vydání, edice), zadní strana je kromě ceny ponechána prázdná. Levá záložka obálky obsahuje propagační text o Karlu Čapkovi a jeho díle. Hned první věta uvádí, že Karel Čapek je nejznámějším představitelem české moderní literatury a následuje výčet vybraných děl ve španělštině (v Argentině v té době nebylo žádné z nich dostupné). Dále se text věnuje jeho stylu, pozorovatelskému talentu a humorismu. Poslední odstavec kromě hodnocení knihy od *Glasgow Herald* a *Times Literary Supplement* uvádí¹¹⁹:

Nabízíme vám nyní jedno z nejlepších Čapkových děl, které bylo věrným, ale zároveň i poetickým způsobem přeloženo přímo z češtiny. Ať je to kvůli nepochopitelnému opominutí nebo spíše z jazykových důvodů, *Anglické listy* byly navzdory své vysoké literární hodnotě pro španělsky mluvící čtenáře až doposud neznámé.

Uvnitř knihy je pouze uvedeno, kdy a kde se Čapek narodil a zemřel, název originálu a jméno překladatelky. Pravá záložka obálky je věnována edici *Aristeo*, v níž *Anglické listy* vyšly. Obsahuje následující text¹²⁰:

---

¹¹⁷ Výjimkou byl Komenského *El laberinto del mundo y el paraíso del corazón*, který byl vydán v nákladu 1 000 výtisků. Pouze jediný výtisk se prodal na knižním veletrhu v Buenos Aires a zbytek byl rozdělán zájemcům. U nich však měl vynikající ohlasy.

¹¹⁸ Za epitexty lze u Voldanové považovat materiály rozdávané na kulturních akcích týkajících se českých spisovatelů, které překládá, jež jsou otištěny v knize o historii Kulturního centra J. A. Komenského.

¹¹⁹ ‘Ofrecemos ahora uno de los mejores libros de Capek, vertido directamente del checo en una traducción a la vez fiel y poética. Sea por incomprensible negligencia, sea más bien por dificultades de idioma, *Cartas Inglesas* ha permanecido ignorada por el lector de lengua española, no obstante su altísimo mérito literario.’ (Čapek 1948)

¹²⁰ ‘LA COLECCIÓN ARISTEO, como lo indica su nombre (del griego *áristos*, el mejor), se propone reunir valores de la literatura universal. Dividida en tres secciones – letras, historia, filosofía – abarca obras de todos los tiempos y de todos los países, elegidas únicamente por su valor estético o intelectual. Las obras clásicas se reproducen según las ediciones más autorizadas y de acuerdo con rigurosas normas filológicas. Las obras extranjeras son vertidas directamente de los idiomas originarios eliminándose en absoluto las retraducciones que

EDICE ARISTEO, jak její název napovídá (řecky *áristos* – nejlepší), si klade za cíl shromáždit hodnoty světové literatury. Je rozdělena na tři sekce – literaturu, historii, filozofii – a zahrnuje díla ze všech období a zemí, jež jsou **vybrána čistě na základě své estetické či duchovní hodnoty**. Klasická díla jsou reprodukována podle nejdůvěryhodnějších vydání a v souladu s přísnými filologickými normami. Zahraniční literatura je překládána **přímo z jazyka originálu, zcela se vyhýbajíc nepřímým překladům, které zkreslují jazyk i myšlenky autora**. Editora y Distribuidora del Plata by si tak přála nabídnout svým čtenářům maximální možnou záruku autentičnosti a umělecké hierarchie. (přidáno zdůraznění)

Zde jasně vidíme, že nakladatelství klade silný důraz na přímé překlady. V době vydání *Anglických listů* byly v Argentině z české literatury vydány pouze *Povídky malostranské*, což však byl překlad ze Španělska, proto se jedná o první překlad z češtiny pořízený a vydaný v Argentině. Nakladatelství také zařazuje knihu mezi největší hodnoty světové literatury a řadí Čapka mezi další autory, jejichž díla byla vydána v rámci této edice, jako je Seneca, Miguel de Cervantes, Hippolyte Taine či Georg Simmel.

Díla vydávaná v nakladatelství Ekumene Comenius Cultural Center mají obdobný styl peritextů. Jako zástupce této kategorie jsme si zvolili knihu *Sospechosa comarca con ángeles* (Podezřelá krajina s anděly) Zdeňka Rotrekla. Přední strana obálky obsahuje kromě jména autora a názvu díla i „Traducción de Helena Voldan“ (přeložila Helena Voldanová), což je v souladu s celkově vyšší viditelností osoby překladatele u knih, jež Voldanová přeložila a sama vydala. Levá záložka obálky přibližuje osobu Zdeňka Rotrekla a je totožná s texty u ostatních vydaných překladů Rotrekla. Zde Voldanová zmiňuje, že Rotrekl představuje duchovně-náboženskou linii moderní české literatury a zdůrazňuje téma opozice vůči totalitní politice, která po desetiletí sužovala autorovu zemi.

Uvnitř knihy nalezneme prezentaci edice *Ars Bohemiae* nakladatelství Ekumene, která zmiňuje vydaná a připravovaná díla (bez rozlišení). Za textem knihy je zařazen bohatý komentář. První část tvoří překlad doslovu Karla Komárka k českému vydání *Sad a menší prózy* (Brno: Rozrazil, 1991) s názvem *Las prosas líricas de Zdeněk Rotrekl* (Lyrické prózy Zdeňka Rotrekla). Následuje čtyřstránkový komentář Heleny Voldanové *Zdeněk Rotrekl, vida y obra* (Zdeněk Rotrekl, život a dílo). Poté je zařazena tabulka přibližné české výslovnosti (vlastní jména jsou v překladech Voldanové vždy ponechána i s diakritikou), kde je výslovnost českých hlásek přiblížena na základě argentinských, francouzských a anglických hlásek. Na závěr je zařazeno poděkování a poznámka nakladatele. V této poznámce je zdůvodněno vynechání jistých pasáží knihy založených například na jazykové hře s češtinou. Dále Voldanová zmiňuje obtížnost textu a uvádí, že z tohoto důvodu byly všechny neologismy a úseky náročné na

---

adulteran la lengua y el pensamiento de los autores. De este modo, la Editora y Distribuidora del Plata, desea ofrecer a sus lectores las máximas garantías posibles de autenticidad y jerarquía artística.’ (Čapek 1948)

překlad důkladně konzultovány s autorem. Zadní obálka ve zkratce přibližuje Zdeňka Rotrekla a danou knihu. V některých knihách je navíc zařazen medailonek autora komentáře či doslovu a medailonek Heleny Voldanové.

U novějších překladů Voldanové je tak v první řadě markantní rozsah peritextů, které nemají primárně propagační funkci (jak tomu zejména v případě obálky bývá), ale především chtějí čtenáře informovat a vzdělávat. To může souviset i se skutečností, že si Voldanová vybírá náročné knihy na překlad, a proto se je snaží argentinskému čtenáři zpřístupnit pomocí doprovodných informací a komentářů napomáhajících porozumění a určité interpretaci textu. Zároveň je patrné určité „zviditelnění“¹²¹ překladatelského procesu – jméno překladatelky je umístěno již na obálce a většina knih obsahuje medailonek Voldanové. S tím souvisí i poznámky nakladatele týkající se konzultování obtížných pasáží.

4.3.6 Bibliografie překladů české literatury od Heleny Voldanové

1. ČAPEK, Karel. 1948. *Cartas Inglesas*. Buenos Aires: Editora y Distribuidora del Plata. Originál: *Anglické listy*, 1924 (Praha: Aventinum)
2. ČAPEK, Karel. 1957. *R.U.R. (robots universales de reason)*. Buenos Aires: Ediciones Drusa. Originál: *RUR Rossum's Universal Robots: kolektivní drama o vstupní komedii a třech aktech*, 1920. (Praha: Ot. Štorch-Marien)
3. ČAPEK, Karel. 1957. *Madre*. Buenos Aires: Losange. Originál: *Matka: hra o třech dějstvích*, 1938 (Praha: Fr. Borový)
4. ČAPEK, Karel. 1990. *El caso Makropulos*. Buenos Aires: FOS-Epsilon Editora. Originál: *Věc Makropulos: komedie o 3 dějstvích s přeměnou*, 1922 (Praha: Aventinum)
5. BŘEZINA, Otokar. 1999. *Música de manantiales y selección de poemas*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center. Originál: *Hudba pramenů*, 1903 (Praha: Hugo Kosterka)
6. KARAFIÁT, Jan. 1999. *Bichitos de luz*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center. Originál: *Broučci: pro malé i velké děti*, 1876 (Praha: [J. Karafiát])
7. KOMENSKÝ, Jan Amos. 1999a. *El centro de la seguridad*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center. Originál: *Centrum securitatis*¹²² (Hlubina bezpečnosti), 1633

¹²¹ Pym (2011: 97) uvádí, že viditelnost překladatele je možné kromě pojetí Venutiho chápat také jako viditelnost ve formě jména překladatele na obálce, předmluv či poznámek překladatele. Další možnost viditelnosti je dle Pyma i osobní kontakt překladatele s autory, konečnými uživateli (v tomto případě čtenáři) atd., což platí i v případě Voldanové, která své knihy obvykle rozdává přátelům a účastníkům svých kulturních akcí.

¹²² Originál je v latině, proto překlad není zařazen do další analýzy.

8. **KOMENSKÝ, Jan Amos. 1999b. *El laberinto del mundo y el paraíso del corazón*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center.**
Originál: *Labyrint světa a lusthauz srdce*, 1631
9. **VANČURA, Vladislav. 2000. *Marketa Lazarová*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center.**
Originál: *Marketa Lazarová*, 1931 (Praha: Sfinx, B. Janda)
10. **KOMENSKÝ, Jan Amos. 2002. *El camino de la luz*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center.**
Originál: *Via Lucis*¹²³ (Cesta světla), 1668
11. **SEIFERT, Jaroslav. 2003. *Poemas. Antología esencial*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center.**
Originál: výběr z básní
12. **DURYCH, Jaroslav. 2004 *Errantes. Trilogía wallensteiniana mayor*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center.**
Originál: *Bloudění: větší valdštejnská trilogie*, 1929 (Praha: Ladislav Kuncíř)
13. **ČAPEK, Josef. 2004. *El peregrino cojo*. Buenos Aires: Ekumene. Comenius Cultural Center**
Originál: *Kulhavý poutník*, 1936 (Praha: Fr. Borový)
14. **DURYCH, Jaroslav. 2006. *Un arco iris de Dios*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center.**
Originál: *Boží duha*, 1969 (Praha: Československý spisovatel)
15. **KOMENSKÝ, Jan Amos. 2006. *Del laberinto a lo Uno*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center.**
Originál: výběr z díla
16. **ROTREKL, Zdeněk. 2007. *La luz llega entre tinieblas*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center.**
Originál: *Světlo přichází potmě*, 2001 (Brno, Atlantis)
17. **ROTREKL, Zdeněk. 2007. *Poemario. Antología esencial mayor*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center.**
Originál: výběr z básní
18. **ROTREKL, Zdeněk. 2008. *Sospechosa comarca con ángeles*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center.**
Originál: *Podezřelá krajina s anděly*, 2003 (Brno: Atlantis)
19. **ČAPEK, Karel. *La guerra de las salamandras*. 2010. Buenos Aires: Ekumene. Comenius Cultural Center.**
Originál: *Válka s mloky*, 1936 (Praha: Fr. Borový)

---

¹²³ Originál je v latině, proto překlad není zařazen do další analýzy.

Následuje soupis připravovaných děl, která jsou v naprosté většině již hotová (překlady, obálky i komentáře), ale z finančních důvodů je zatím nebylo možné vydat:

- ♠ ČAPEK, Karel. *La pandemia blanca*. (Bílá nemoc)
- ♠ ČAPEK, Karel – ČAPEK, Josef. *De la vida de los insectos*. (Ze života hmyzu)
- ♠ ČAPEK, Karel. *Asunto Makropulos*. (Věc Makropulos)
- ♠ *Antología de la poesia checa*. (Antologie české poezie)
- ♠ ROTREKL, Zdeněk. *Libro de apócrifos, encantamientos y conjuros*. (Kniha apokryfů, kouzel a zařikávání)
- ♠ ČAPEK, Karel. *R.U.R.* (nový překlad)
- ♠ ČAPEK, Karel. *Madre* (Matka) (nový překlad)
- ♠ KOMENSKÝ, Jan Ámos. *Obras escogidas*. (Vybraná díla)
- ♠ KOMENSKÝ, Jan Ámos. *El mundo en imágenes: Orbis pictus*. (Orbis pictus)
- ♠ KOMENSKÝ, Jan Ámos. *La escuela maternal*. (Informatorium školy mateřské)
- ♠ KOMENSKÝ, Jan Ámos. *Didáctica magna*. (Velká didaktika)
- ♠ ROTREKL, Zdeněk. *Poemario IV*. (Básně IV)
- ♠ ROTREKL, Zdeněk. *Antología de la poesía esencial*. (výbor poezie z Básně I až IV)
- ♠ MIHULE, Jaroslav. *Bohuslav Martinů, símbolo y música*. (Bohuslav Martinů, symbol a hudba)
- ♠ BŘEZINA, Otokar. *Poemas y ensayos completos*. (Sebrané spisy)
- ♠ ČAPKOVÁ, Dagmar. *El legado filosófico-pedagógico de Johannes Amos Comenius*. (Myslitelsko-vychovatelský odkaz J. A. Komenského)
- ♠ ŠPIDLÍK, Tomáš. *El Profesor Ulipispirius y otros cuentos*. (Profesor Ulipispirus a jiné pohádky)
- ♠ ŠPIDLÍK, Tomáš. *Fábulas de la Lechuza Sabia*. (Bajky o moudré sově)
- ♠ ČAPEK, Karel. *Meteoro*. (Povětroň)
- ♠ ČAPEK, Karel. *Cuentos de ambos bolsillos*. (Povídky z obou kapes)
- ♠ *La poesía de Vladimír Holan* (básně Vladimíra Holana)
- ♠ MAHEN, Jiří. *Cuentos fantásticos de luna y artesa*. (Měsíc; Díže)

4.4 Julius Fučík

4.4.1 Bibliografie překladů Reportáže psané na oprátce

FUČÍK, Julius. 1950. *Reportaje al pie del patíbulo*. Buenos Aires: Lautaro. Překlad z francouzštiny: Bárbara Vilches.

Originál: *Reportáž psaná na oprátce*, napsáno 1943, vydáno 1945 (Praha: Svoboda).

Reedice: **1951 (Buenos Aires: Lautaro), 1958 (Buenos Aires: Lautaro)**

První vydání bylo přeloženo nepřímě přes francouzštinu v nákladu 5 000 výtisků (nepřímý překlad však není v knize zmíněn). Do roku 1950 byl publikován v Paříži pouze jeden překlad, proto lze za zprostředkující text označit *Écrit sous la potence* z roku 1947 (Paris: Pierre Seghers, reedice 1948), který z češtiny přeložili Yvonne a Karel Marek. O překladatelce B. Vilches nejsou dostupné žádné další informace. Argentinské vydání je opatřeno předmluvou Alfreda Varely *El triunfo de Julius Fucik* (viz 4.4.2) a krátkým úvodem Gusty Fučíkové, který je součástí všech argentinských vydání. Po jazykové stránce se v textu na krátkém prostoru mísí argentinská i evropská španělština. Překlad je opatřen poznámkami překladatele, některé z nich jsou překladem poznámek z uvedeného francouzského vydání, některé jsou nové či upravené (např. u vysvětlivky Švejka překladatelka uvádí argentinské vydání).

FUČÍK, Julius. 1965. *Reportaje al pie del patíbulo. Seguido de: A propósito de los héroes y del heroísmo y seis cartas de Fucik*. Buenos Aires: Lautaro. Překlad: Sofía Monzón.

V knize není uvedeno, z jakého jazyka je překlad pořízen. Jediný další známý překlad S. Monzón je *Antiguos cuentos nórdicos* (1944) od francouzského spisovatele Edmonda Pilon, proto lze opět usuzovat na francouzštinu. Tato edice rovněž obsahuje předmluvu Alfreda Varely a dle názvu obsahuje také šest dopisů Julia Fučíka a článek *A propósito de los héroes y del heroísmo* (O hrdinech a hrdinství).

FUČÍK, Julius. 1973. *Reportaje al pie del patíbulo*. Buenos Aires: La Mandrágora. Překlad: Sofía Monzón.

Toto vydání pochází z jiného nakladatelství a vzhledem k nedostupnosti vydání z roku 1965 není možné porovnat případné změny. Titul neuvádí jazyk předlohy, pouze původní název v češtině. Při porovnání s verzí z roku 1950 však docházíme k závěru, že oba překlady jsou téměř identické a drobné změny jsou spíše grafického rázu (např. uvozovky či rozdělení obsahu na kapitoly).

FUČÍK, Julius. 1974. *Reportaje al pie del patíbulo*. Buenos Aires: Cepe.

U tohoto vydání není uveden překladatel ani jazyk předlohy. Kniha obsahuje drobně aktualizovanou předmluvu Alfreda Varely. Překlad je opět téměř identický jako u předchozích vydání až na drobné změny interpunkci či ortografii.

**FUČÍK, Julius. 1976. *Reportaje al pie de la horca*. Buenos Aires: Sílabas.
Reedice: 1978 (Buenos Aires: Sílabas)**

Nedostupná vydání publikovaná během vojenské diktatury, u nichž byl změněn název (*patíbulo* označuje spíše obecněji popraviště, *horca* označuje samotnou šibenici).

FUČÍK, Julius. 2001. *Reportaje al pie del patíbulo*. Buenos Aires: Agora. Colección Rescate.

Toto vydání obsahuje novou předmluvu bez uvedení autora. Překlad je téměř totožný s vydáním z roku 1950¹²⁴, avšak bez poznámek překladatele. Změny jsou spíše editorského rázu a mají přiblížit text argentinskému publiku, např. výměna „os“ za „los“ apod.¹²⁵ Součástí tohoto vydání je šest dopisů Fučíka z vězení a článek *O hrdinech a hrdinství*. Titul byl vydán v malém nákladu, který se okamžitě rozprodal (Reyes 2013).

FUČÍK, Julius. [200-]. *Reportaje al pie del patíbulo*. Buenos Aires: Agora / Libronauta Argentina.

Kniha byla vydána formou e-book ke stažení. Sám vydavatel nedokáže upřesnit datum vydání (Reyes 2013). Obsahuje totožnou předmluvu jako vydání z roku 2001 a navíc předmluvu pro toto vydání. Překlad je totožný s překladem z roku 2001. Neobsahuje dopisy ani další přílohy.

FUČÍK, Julius. 2006. *Reportaje al pie del patíbulo*. Buenos Aires: Punto Crítico.

Toto vydání obsahuje předmluvu Eduarda Luise Duhaldeho (1939–2012, argentinský soudce, novinář a historik). Překlad je totožný s předchozími verzemi a poznámky překladatele jsou identické jako u vydání z roku 1973. Neobsahuje žádné přílohy.

---

¹²⁴ Nakladatel A. Reyes v rozhovoru (2013) udává, že byl použit překlad z prvního argentinského vydání.

¹²⁵ Reyes udává (2013), že překlad upravili, aby neobsahoval španělské obraty, jež jsou argentinskému publiku špatně srozumitelné, a aby se tak lépe četl.

FUČÍK, Julius. 2013. *Reportaje al pie de la horca*. Buenos Aires: Cienflores.

Nejnovější vydání se vrací k názvu verzí z let 1976 a 1978¹²⁶. Tato verze obsahuje jiný překlad než všechna předchozí vydání, avšak není uvedeno jméno překladatele ani předloha. Součástí knihy jsou dopisy z vězení. Ředitel nakladatelství Maximiliano Thibaut uvádí (2015-08-17, osobní komunikace), že pro toto vydání byl využit přímý překlad do španělštiny vydaný agenturou Orbis v Praze¹²⁷. V současnosti je to jediné platné vydání v Argentině, které bude brzy vyprodané (*ibid.*).

FUČÍKOVÁ, Gustava. 1954. *Julius Fucik. Con un Prólogo de Ernesto Mario Bravo*. Buenos Aires: Voz Juvenil.

Originál: *Julius Fučík*, 1953 (Praha: Orbis)

Vzhledem k počtu stran (40) knihu vyřazujeme z korpusu, ale v rámci kapitoly o J. Fučíkovi považujeme za vhodné ji zmínit. Argentinské vydání obsahuje předmluvu Ernesta Maria Bravy – argentinského studenta chemie a komunisty, který byl v roce 1951 unesen a mučen policií (Alaniz 2014).

4.4.2 Recepce Julia Fučíka v Argentině

Paratexty jednotlivých vydání nám pomohou osvětlit, jak je v Argentině prezentován Julius Fučík. Jedním z výrazných peritextů, které doprovází řadu argentinských vydání, je předmluva spisovatele Alfreda Varely *El triunfo de Julius Fucik* (Triumf Julia Fučíka). V závislosti na konkrétním vydání má přibližně 13 stran. V předmluvě je představen Fučíkův život, *Reportáž psaná na oprátce* včetně několika úryvků, Fučíkova starší díla (např. reportáže ze SSSR) a stručně i tradice české literatury s několika zástupci (Neruda, bratři Čapkové, Vančura). Varela rovněž popisuje, že se v roce 1949 účastnil sjezdu Svazu československých spisovatelů a v nakladatelství Svoboda mluvil s Gustou Fučíkovou. Varela se také odkazuje na předmluvu Ladislava Štolla ve francouzském vydání a cituje z ní. V předmluvě se opakuje několik motivů, jež jsou s Fučíkem spojovány. Nejčastějším z nich je Fučík jakožto bojovník (*combatiente, luchador*) či revolucionář (*revolucionario*), který vzdoruje útlaku (*resistir la opresión*). Významným prvkem, který Fučíkovo dílo dle Varely odlišuje od ostatní vězeňské tvorby, je optimismus (*optimismo*), radost (*alegría*), opakovaně zmiňovaný Fučíkův úsměv (*sonrisa*) a víra v život (*fe en la vida*) v protikladu ke smutku (*tristeza*). Třetím důležitým motivem je vítězství a vyhraná bitva (*victoria, vencer, batalla ganada*). Varela též zdůrazňuje

---

¹²⁶ Pod názvem *Reportaje al pie de la horca* se rovněž vydávalo dílo ve Španělsku, na Kubě, v Mexiku a v Praze (Orbis).

¹²⁷ FUČÍK, Julius. 1973. *Reportaje al pie de la Horca*. Praga: Orbis. Překlad: Libuše Prokopová.

angažovanost spisovatele: „Spisovatel by zejména v dnešní době měl být bojovníkem.“¹²⁸ (Fučík 1950: 17).

Obálka vydání z roku 1950 je v souladu s předmluvou Varely. Na přední straně je kresba se šibenicí, postavou a ptáčky, zadní strana obsahuje velkou fotografii směřujícího se Fučíka a text o jeho životě zmiňující dělnický původ, levicovou angažovanost, obdiv k SSSR a nacistickou okupaci. Vydání z roku 1965 není k dispozici, Acuña (2003: 143) však ve své dizertaci uvádí úryvek z aktualizované Varelovy předmluvy¹²⁹:

V květnu 1950 se toto dílo poprvé objevilo v argentinských knihkupectvích. Aniž by předem byla vytvořena očekávání a bez výraznější reklamy se vydání rychle vyprodalo. To samé se přihodilo i s pozdějšími vydáními a již delší dobu není možné sehnat výtisk posledního vydání z roku 1958.

V podobném duchu jako Varelova předmluva se nesou i úvodní slova k *Juliu Fučíkovi* (1954). Ernesto Mario Brava uzavírá úvodní text (1954: 5)¹³⁰:

Juliusi Fučíku, československý hrdino: mladí Argentinci, milovníci svobody, demokracie, národní nezávislosti a míru, následujme příklad tvého života a krácejme do boje s úsměvem na rtech a pevností v srdci!

Vydání z roku 1973 je publikováno v edici *Testimonio* (Svědectví). Přední strana obsahuje ilustraci a na zadní straně je text přibližující podmínky vzniku *Reportáže psané na oprátce*. Kniha je zobrazena jako „významné svědectví o lásce k životu a ke svobodě“¹³¹ a Fučík je vykreslen jako nejdůležitější zástupce nového Československa. O rok pozdější vydání má na přední obálce kresbu hlavy se zavázanýma očima, hákovým křížem a oprátkou. Zadní strana obsahuje text o okupaci Československa, přibližuje vznik knihy a uvádí úryvek z *Reportáže* s motivem radosti („Žil jsem pro radost, umírám pro radost a byla by to křivda, kdybyste mi na hrob postavili anděla Žalu.“, 1980: 36).

Vydání nakladatelství Agora (2001) obsahuje předmluvu o životě Julia Fučíka¹³². Jedná se o chronologické vyprávění, opět s důrazem na dělnický původ, angažovanost (obsahuje úryvek z Otevřeného dopisu Goebbelsovi a z výslechu v Berlíně) a novinářskou tvorbu. Vydání

---

¹²⁸ ‘La condición del escritor, sobre todo en nuestro tiempo, presupone la del combatiente.’ (Fučík 1950: 17)

¹²⁹ ‘En mayo de 1950 esta obra apareció por primera vez en las librerías argentinas. Sin que se hubiera creado previamente la expectativa a su alrededor, sin la ayuda de una llamativa publicidad, la edición se agotó rápidamente. Lo mismo ocurrió con las publicadas después, y hace mucho es imposible hallar un ejemplar de la última, que data de 1958.’ (Acuña 2003: 143)

¹³⁰ ‘¡Julius Fucík, héroe checoslovaco: Los jóvenes argentinos amantes de la libertad, la democracia, la independencia nacional y la paz, aprendemos del ejemplo de tu vida para ir al combate con la sonrisa en los labios y la firmeza en el corazón!’ (Fučíková 1954: 5)

¹³¹ ‘[...] un testimonio significativo de amor a la vida y a la libertad.’ (Fučík 1973)

¹³² Nakladatel Adrián Reyes v ní kompiluje informace z různých zdrojů (např. předmluvy Varely), jež našel o Fučíkovi (Reyes 2013).

publikované formou e-book doprovází předmluva, která *Reportáž* představuje jako „jeden z nejcennějších příkladů hrdinství“¹³³. Opět dominuje motiv boje, konkrétně boj proti fašistické bestii (*lucha contra la bestia fascista*) a třídní boj (*lucha de clases*). Předmluva uvádí, že se z Fučíkova příkladu učí komunisté a revolucionáři dodnes. Všeříkající závěrečná pasáž zní¹³⁴:

V naší zemi, devastované nejkrvavější diktaturou v letech 1976–1983, se vyrojily stovky Fučíků, mnoho z nich pokračuje v boji, někteří byli zavražděni a jiní zmizeli. A v každém z nich byl Fučík, stejně neústupný, statečný a příkladný.

Pro ty, kteří s námi již nejsou. Pro ty, kteří pokračují v boji... Pro ty, kteří se ujmou vedení při přeměně světa na svět bez vykořisťovatelů a vykořisťovaných, se všemi riziky, které tento boj obnáší. Nakladatelství Agora je hrdé na to, že může argentinským revolucionářům představit toto vydání.

Nakladatelství Agora knihu prezentovalo na svých (již zaniklých) webových stránkách jako „[...] knihu revolučních komunistů. Chování tváří v tvář nepříteli v nejkrajnějších situacích je cenné dědictví tohoto mimořádného Čecha, který žije v každém revolucionáři“¹³⁵ (Reyes, 2013-06-11, osobní komunikace). Reyes (2013) uvádí, že kniha byla v Argentině vždy spojována s revolučními bojovníky a tím, jak by se revolucionář měl chovat tváří v tvář nepříteli. Reyes měl v plánu nové vydání *Reportáže*, avšak chtěl jej nejprve doplnit o další materiály o Fučíkovi¹³⁶. S tímto pojetím *Reportáže* souvisela i „obchodní strategie“ nakladatelství, které do doby nového vydání nabízelo text „alespoň“ v pdf formátu volně ke stažení¹³⁷.

Ve vydání z roku 2006 píše Duhalde v předmluvě (2006: 5)¹³⁸:

[...] její následná vydání už před lety zmizela z argentinských knihkupectví. Tato nepřítomnost není nijak náhodná, neboť motáky tajně psané v pankrácké věznici [...] nejsou vzdálené politické historii Argentiny v posledních dekáдах.

Dále uvádí (*ibid.*), že se jednalo o téměř povinnou četbu mezi argentinskou mládeží zejména v 60. a 70. letech. Opět zmiňuje nejčastěji uváděný citát z *Reportáže*, se kterým se loučili

---

¹³³ '[...] uno de los ejemplares mas valiosos de heroísmo.' (Fučík Agora/Libronauta: 2)

¹³⁴ 'En nuestra país, arrasado por la dictadura mas sangrienta desde 1976 a 1983, se forjaron cientos de Fucik, muchos continúan en la lucha, otros han sido asesinados, otros están desaparecidos. Y en cada uno de ellos hubo un Fucik, con la misma entereza, el mismo valor, el mismo ejemplo.

Para ellos, que ya no están. Para los que continúan la lucha... Para los que tomen la posta en la transformación de un mundo sin explotadores ni explotados, con todos los riesgos que esa lucha implica, Editorial Agora, se enorgullece de poder presentar a los revolucionarios argentinos esta edición.'

¹³⁵ '[...] el libro de los comunistas revolucionarios. El comportamiento frente al enemigo en las situaciones más extremas es el legado precioso de este checo extraordinario que sigue viviendo en cada revolucionario.'

¹³⁶ Dle posledních informací však Adrián Reyes v roce 2014 zemřel.

¹³⁷ Reyes (2013) uvádí: „Jsme spíše političtí bojovníci než obchodníci.“ (viz 8.5)

¹³⁸ '[...] sus sucesivas reediciones hace ya años que desaparecieron de las librerías argentinas. Esta ausencia, no resulta casual, ya que aquellas hojitas escritas clandestinamente en la cárcel de Pánkrac [...] no son ajenas a la historia política argentina de las últimas décadas.'

s nejedním zavražděným argentinským revolucionářem: „Žili jsme pro radost, pro radost šli jsme do boje a pro ni umíráme. Ať proto smutek nikdy není spojován s naším jménem“ (1980: 68).

O obnoveném zájmu o Julia Fučíka svědčí i několik divadelních inscenací, jež byly v posledních letech představeny argentinskému publiku¹³⁹. V září 2009 měla premiéru hra *Julius* od režiséra a herce Rubéna Pagury, který vyrůstal v Argentině, ale v současnosti žije v Kostarice. Tuto hru předvedl na několika mezinárodních festivalech a opakovaně i v Argentině. V roce 2009 obdržel státní divadelní cenu za nejlepší herecký výkon ve hře *Julius*. Ve hře zazní i Smetanova *Vltava*. Pagura (2013-05-22, osobní komunikace) považuje Reportáž psanou na oprátce za jeden z nejsilnějších textů o odporu vůči autoritativnímu systému. Dle Pagury *Julius* pojednává o aktuálním tématu diktatur a mučení, které se stále dotýká mnoha lidí po celém světě.

Dalším představením je *Julius, el condenado al silencio y al olvido* (Julius, odsouzený k umlčení a zapomnění), které mělo premiéru v Mar del Plata v roce 2009. Tato hra je založena na *Reportáži psané na oprátce*, knize *Původ totalitarismu* od Hannah Arendtové a na díle Renza Casaliho o Fučíkovi. Vzniklý text byl publikován a slavil úspěch na knižním veletrhu v Buenos Aires (Moyano 2013-05-15, osobní komunikace). Moyano (*ibid.*) byl překvapen, že v jeho okolí nikdo z mladých lidí nezná Fučíka, proto jim ho chtěl přiblížit. Domnívá se, že *Reportáž psaná na oprátce* během diktatury tajně kolovala především mezi argentinskou levicí a v té době bylo zvykem pálit své knihy nebo je zakopávat, protože podobný titul by je mohl stát život, proto se nedochovalo tolik výtisků a Fučík byl až donedávna „zapomenut“.

Fučík je tak v Argentině řazen mezi angažované levicové novináře/spisovatele, k nimž patří např. již zmíněný Rodolfo Walsh, jenž v *Otevřeném dopise vojenské juntě* mluví o svém úkolu podat svědectví v těžkých časech. Největší popularitu měla *Reportáž psaná na oprátce* za vojenských diktatur v 60. a 70. letech, kdy byl Fučík vzorem pro chování při výsleších a mučení, ale v poslední době se znovu ožívuje zájem o jeho osobu a dílo. Poměrně nekritické recepce osobnosti Fučíka přirozeně nahrává i vydávání stále téměř identického překladu *Reportáže* a neznalost existence vypuštěných pasáží, jež modifikují pohled na osobnost a hrdinství Julia Fučíka (viz 8.5).

---

¹³⁹ Dvě níže zmíněné inscenace nejsou jediné, viz např. hra *Salamanca*: <http://www.pcr.org.ar/nota/cultura-y-debates/sobre-la-obra-de-teatro-%E2%80%99Salamanca%E2%80%99D>.

5 Výsledky a diskuze

V následující kapitole shrneme a vyhodnotíme získané bibliografické údaje o překladech české literatury do španělštiny vydaných v Argentině. Nepřekládová literatura pojednávající o Československu/České republice tak není při analýze brána v potaz.

Celkem bylo v Argentině od počátku 20. století do současnosti vydáno 40 děl umělecké literatury (tři tituly vydané ve dvou různých překladech započítáváme dvakrát). U věcné literatury a literatury faktu není situace tak jednoznačná, jelikož u Fučíkovy *Reportáže psané na oprátce* lze obtížně rozlišit hranici mezi reedicí a novým překladem. U dostupných vydání jsme na základě porovnání překladů identifikovali dva odlišné¹⁴⁰ překlady a jeden s neznámým původem (1976, reedice 1978), proto uvažujeme tři různá vydání *Reportáže* a celkem tedy 8 vydaných děl věcné literatury/literatury faktu.

Z hlediska žánru můžeme tituly rozdělit na prózu, poezii, drama a věcnou literaturu/literaturu faktu¹⁴¹. Z *Tabulky 1* vidíme, že mezi překlady výrazně převládá próza: 33 titulů z celkového počtu 48 (69 %). Když připočteme reedice, počet vydání české prózy stoupne na 71. Poezie a drama byly přeloženy jen ojedinele a bez dalších reedic, zatímco věcná literatura/literatura faktu měla vysoký počet reedic.

Tabulka 1 Žánrové rozdělení české literatury přeložené do španělštiny a vydané v Argentině ve 20. a 21. století

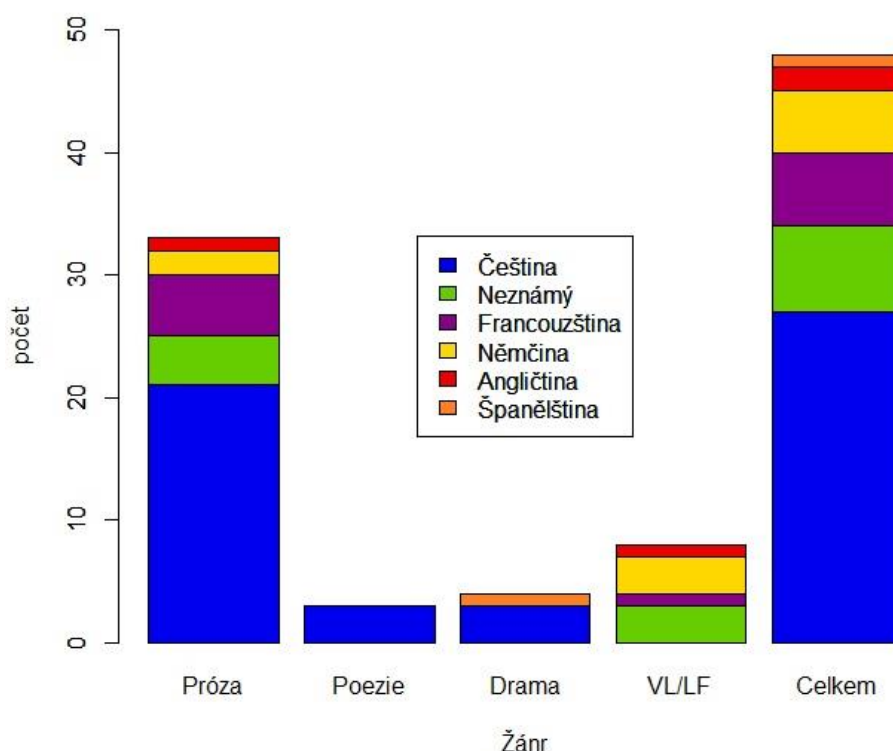
ŽÁNŘ	POČET VYDÁNÍ	POČET VYDÁNÍ VČETNĚ REEDIC
próza	33	71
poezie	3	3
drama	4	4
věcná literatura/ literatura faktu	8	24
celkem	48	102

Překlady do španělštiny vydané v Argentině jsou nejčastěji pořizovány přímo z češtiny – 27 ze 48 titulů (56 %). Dále jsou zastoupeny překlady, u nichž není možné s jistotou potvrdit jazyk předlohy – 7 titulů (15 %). Na třetím místě je jako zprostředkující jazyk francouzština –

¹⁴⁰ Překlady s pouze drobnými grafickými či gramatickými úpravami považujeme za totožné.

¹⁴¹ *Podezřelá krajina s anděly* je řazena jako próza, neboť třetí část obsahující rozhlasové hry nebyla přeložena.

6 titulů (13 %), následovaná němčinou – 5 titulů (10 %). Angličtina je zastoupena pouze dvěma tituly a španělština (překlad z evropské do argentinské španělštiny) má jen jednoho zástupce, viz **Obrázek 11**. Pokud se podíváme na souvislost jazyka předlohy a žánru, čeština převládá u všech žánrů umělecké literatury, zatímco v případě věcné literatury není ani jeden známý případ přímého překladu z češtiny a jako předlohy jsou užívány různé jazykové verze, nejčastěji němčina.

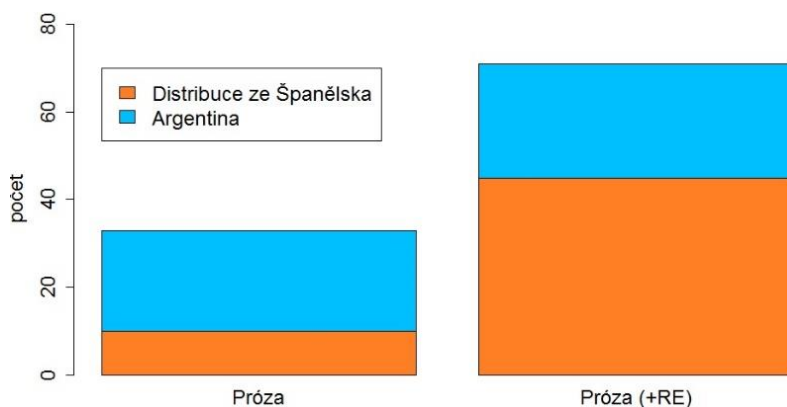
Obrázek 11 Jazyk předlohy u překladů české literatury do španělštiny vydaných v Argentině ve 20. a 21. století (bez reedic)

Poznámka: VL/LF označuje věcnou literaturu/literaturu faktu.

Čeština se jako jazyk předlohy vyskytuje od počátku sledovaného období (již první vydaný překlad *Povídek malostranských* v roce 1943 je pořízen přímo z češtiny), avšak mezi lety 1957–1979 nastává období, kdy není vydán jediný přímý překlad. Od roku 1979 začíná být čeština znovu zastoupena a dominantní postavení získává od konce 80. let 20. století díky distribuci přímých překladů zejména Kundery ze Španělska a později díky přímým překladům Heleny Voldanové (viz **Obrázky 13,14**).

Z hlediska místa vzniku překladu můžeme překlady rozdělit na překlady distribuované ze Španělska a vydané argentinskou pobočkou či nakladatelstvím a na překlady vyhotovené a vydané v Argentině. Ze Španělska bylo celkem distribuováno 10 překladů prózy, což představuje přibližně 30 % překladů české prozaické literatury do španělštiny vydaných

v Argentině. Jedná se o *Povídky malostranské*, *Bílou knihu o kauze Adam Juráček*, *Příliš hlučnou samotu* a 7 románů¹⁴² Milana Kundery v překladu Fernanda de Valenzuely. Překlady české poezie, dramatu ani věcné literatury/literatury faktu pořízené ve Španělsku nebyly v Argentině distribuovány. Překlady přicházející ze Španělska se však v Argentině těší velkému počtu reedic, což je především zásluhou obluby Kunderových románů, viz **Obrázek 12**.

Obrázek 12 Zastoupení překladů české prózy do španělštiny vyhotovených ve Španělsku a distribuovaných v Argentině a překladů české prózy vyhotovených a vydaných v Argentině

Poznámka:

Próza označuje počet vydání překladů prozaické literatury.

Próza (+RE) označuje počet vydání překladů prozaické literatury včetně reedic.

Co se týče místa vydání, všechny překlady z našeho korpusu byly vydány v Buenos Aires. Jedinou výjimkou je jedna reedice románu *Život je jinde* z roku 1987, která byla vydána v Avellanedě v provincii Buenos Aires, nikoli v samotném hlavním městě.

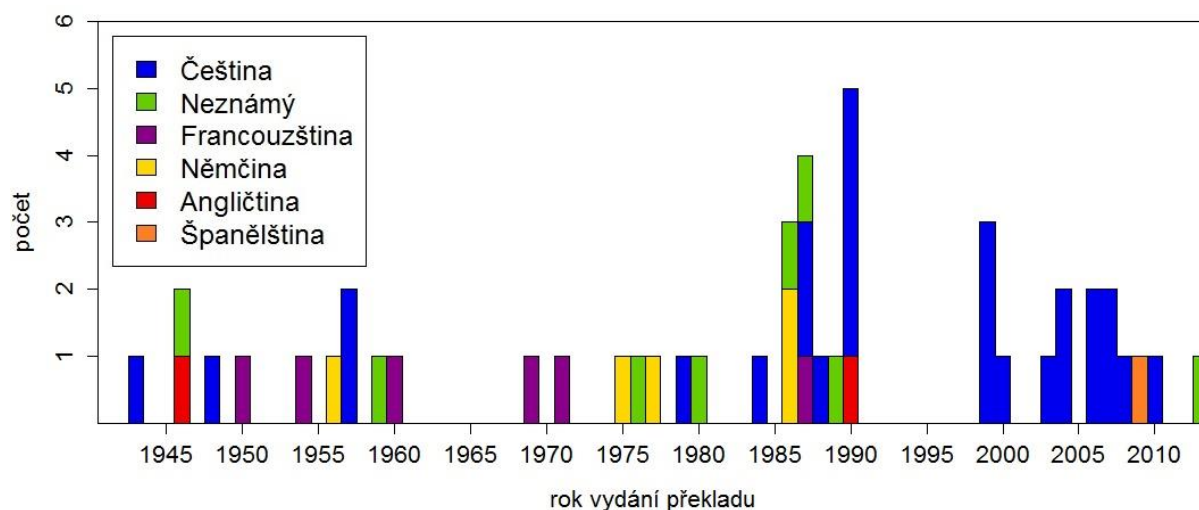
Překlady české literatury do španělštiny jsou v Argentině vydávány od roku 1943 do současnosti. Pokud nepočítáme reedice, ve 40. letech byly vydány čtyři překlady české literatury, v 50. letech šest překladů a v 60. letech pouze dva překlady. V 70. letech se objevují první překlady Kundery a celkem bylo za toto desetiletí vydáno 5 nových překladů. Osmdesátá léta jsou pro českou literaturu velmi úspěšná – celkem vychází 11 překladů. V 90. letech je publikováno 8 nových překladů a v první dekádě 21. století deset překladů, kromě jedné knihy divadelních her jsou všechny z pera Heleny Voldanové. Od roku 2010 včetně byly vydány dva překlady a celkem 22 překladů má Voldanová připravených k vydání.

Celkově můžeme sledovat nárůst počtu vydaných překladů především na přelomu 80. a 90. let, kdy již v Argentině vládla demokracie a o několik let později se po sametové revoluci uvolnily podmínky i v Československu. Do tohoto období spadá největší počet vydání

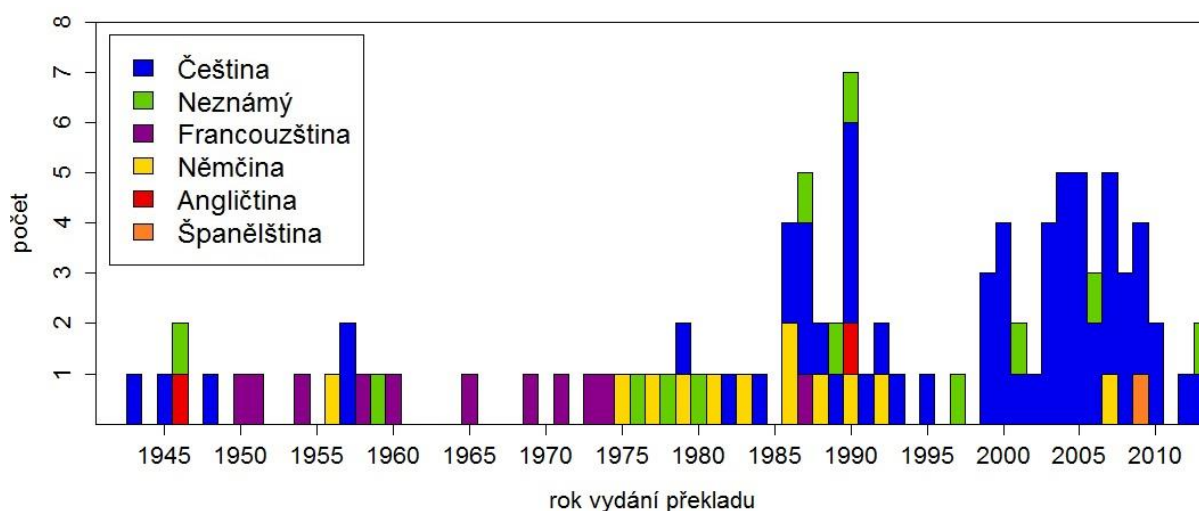
¹⁴² Toto zařazení bere v úvahu skutečnost, že *Směšné lásky* mají ve španělštině podobu románu, nikoli povídek.

Kunderových románů a návrat Heleny Voldanové k překladu. Naopak pražské jaro 1968 vyvolalo sice ohlas médií a odrazilo se i ve vydané literatuře (viz 4.2.3), ale nevedlo k nárůstu počtu vydání překladů z češtiny, pravděpodobně z důvodu tehdejší argentinské politické situace. Výše uvedené trendy ilustrují **Obrázky 13 a 14**.

Obrázek 13 Četnost překladů české literatury do španělštiny vydaných v Argentině ve 20. a 21. století v závislosti na roce vydání a jazyce předlohy

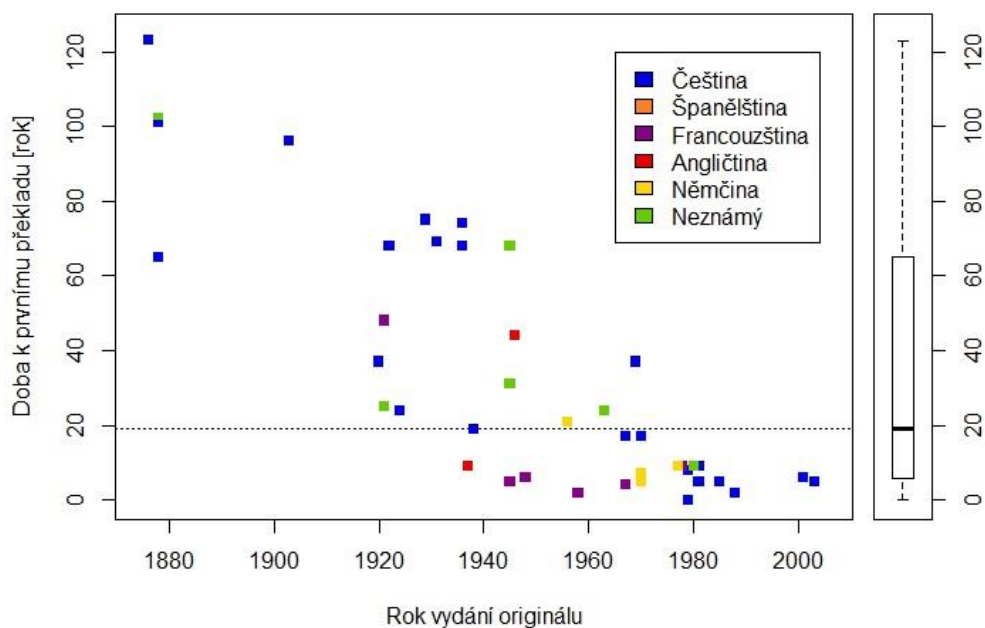
Obrázek 14 Četnost překladů české literatury do španělštiny vydaných v Argentině včetně reedice ve 20. a 21. století v závislosti na roce vydání a jazyce předlohy

V Argentině jsou ve 20. a 21. století vydávána díla, jejichž originály sahají od 17. století (Komenský) až do 21. století (Rotrekl). Pokud porovnáme známá data¹⁴³ vydání českých originálů¹⁴⁴ umělecké literatury a data vydání překladů do španělštiny v Argentině, pak je

¹⁴³ Nezapočítáváme případy, kdy např. z důvodu vydání výboru z díla není možné stanovit rok vydání originálu. Celkem se to týkalo 7 knih, proto byla dále uvažována pouze data vydání u zbývajících 41 titulů.

¹⁴⁴ Jako první česká vydání počítáme i exilová vydání.

medián¹⁴⁵ zpoždění překladu oproti originálu 19 let. Mezi nejrychleji přeložená díla patří *Život je jinde*, který byl vydán v témže roce v češtině i španělštině (kniha uvádí, že překlad je z češtiny, Valenzuela však mohl pracovat i z nepublikovaného rukopisu), *Romeo, Julie a tma* (2 roky, nepřímý překlad) a *Nesmrtelnost* (2 roky, přímý překlad). Na **Obrázku 15** lze sledovat zkracující se dobu od vydání originálu k vydání prvního překladu do španělštiny v Argentině (v závislosti na roce vydání originálu).

Obrázek 15 Časové zpoždění prvního vydání překladu v závislosti na roce vydání originálu a jazyce předlohy

Mezi nejprekládanější autory patří Milan Kundera, jehož česky psané dílo bylo ve španělských překladech v Argentině vydáno téměř kompletně¹⁴⁶ – 7 titulů (8 titulů, pokud počítáme dva různé překlady *Žertu*). Druhým nejprekládanějším autorem je Karel Čapek, jemuž bylo v Argentině publikováno 6 knih. Bohumilu Hrabalovi a Zdeňku Rotreklovi bylo vydáno po třech překladech.

Z umělecké literatury měla největší počet vydání včetně reedicí *Nesnesitelná lehkost bytí* – celkem 10 vydání. Mimo ostatní Kunderovy knihy, jež měly několik reedic, byly opakovaně vydány tituly *Obsluhoval jsem anglického krále* (3), *Povídky malostranské* (3), *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* (3).

¹⁴⁵ Z důvodu přítomnosti odlehlých hodnot (Komenský) využijeme medián namísto aritmetického průměru.

¹⁴⁶ Jedinou výjimkou je *Jakub a jeho pán*.

Mezi překladateli jednoznačně dominuje Helena Voldanová se 17 přeloženými tituly, což tvoří 43 % ze 40 vydaných překladů české umělecké literatury. Pokud bychom optimisticky předpokládali, že se Voldanové podaří vydat všechna dosud přeložená a připravená díla, pak toto číslo stoupne na 39 překladů. Druhým nejčastějším překladatelem je dvorní překladatel Kundery do španělštiny Fernando de Valenzuela se sedmi vydanými překlady.

V kategorii věcná literatura/literatura faktu má nejvyšší počet vydání včetně reedic Fučíkova *Reportáž psaná na oprátce* (12), následovaná *Úvodními a průpravnými cvičeními* (6) a knihou *Sláva a smrt synů slunce* (3). *Reportáž* zaznamenala nejvíce vydání v 70. letech (4), zřejmě pod vlivem politické situace, nástupu vojenské diktatury a kolování mezi mladými čtenáři levicového založení.

6 Závěr

Cílem diplomové práce bylo zjistit, jak byla česká literatura zastoupena na argentinském knižním trhu ve 20. a 21. století. Teoretická část se nejprve věnovala nepřímému překladu se zapojením vnitrojazykového překladu. Nastínili jsme několik možností osudu knihy při produkci překladu pro hispanofonní země se zaměřením na překlad v evropské, argentinské a neutrální španělštině a možný pohyb překladů. Druhá podkapitola se zabývala osobou překladatele v translatologii a motivací u dobrovolnických překladatelů. Po představení studovaného materiálu a použité metodologie byl zmapován kulturně-historický kontext vztahů mezi českou a argentinskou kulturou a poprvé byla v češtině představena struktura a mechanismus fungování knižní cenzury v Argentině.

Na základě dochovaných a zpřístupněných materiálů a dokumentů argentinské cenzury byl z velké části vyvrácen původní předpoklad, že byla v Argentině během vojenských diktatur cenzurována česká díla. Jedním z možných vysvětlení je, že česká literatura měla okrajové zastoupení a kolovala jen mezi úzkým okruhem čtenářů, kteří často sami ze strachu ničili a zakopávali své knihy, protože vzhledem k povaze argentinské cenzury nikdo dopředu nevěděl, co je zakázané.

Empirická část obsahující komentovanou bibliografii překladů včetně medailonků překladatelů a následná analýza dat ukazují, že se částečně potvrdila původní hypotéza, tedy zastoupení české literatury na argentinském trhu bylo výrazně ovlivněno překladateli a dalšími osobami v překladatelském procesu. Helena Voldanová se od 40. let z vlasteneckých důvodů a zcela nezištně věnuje překladům mnohdy velmi náročných děl české literatury a od 90. let i jejich vydávání. V době, kdy nevycházely překlady Voldanové, byla recepce české literatury v Argentině odkázána na distribuci ze Španělska a nepřímé překlady. Jinými slovy, bez dobrovolnické práce Heleny Voldanové by v Argentině nevznikl jediný překlad přímo z češtiny. Tím, že je současně překladatelka i nakladatelka, má také velký vliv na to, jakými autory je česká literatura v Argentině reprezentována.

Dle počtu reedí nejvydávanější česká kniha v Argentině *Reportáž psaná na oprátce* vděčí za svůj úspěch levicově smýšlejícím nakladatelům, kteří ji zpřístupňují argentinskému publiku ze spíše ideových než jakkoli ekonomických důvodů. Na její oblibě se podílí i několik divadelních inscenací, jež v poslední době vznikly.

Na druhou stranu je zastoupení české literatury na argentinském trhu značně ovlivněno nakladatelskou situací a autorskými právy na překlad. Zatímco dříve byla Argentina nakladatelskou velmocí ve španělsky mluvícím světě a zde vydané překlady (včetně překladů české literatury) se šířily do dalších zemí, v poslední době se situace významně změnila. S výjimkou překladů Voldanové a jednoho souboru českých dramát v Argentině od roku 1990 nevznikají překlady české literatury (ani nepřímé), ale distribuují se ze Španělska, kde překladatelé obvykle získávají autorská práva na překlad do všech španělsky mluvících zemí. Ač je přínosné, že překlady pocházející ze Španělska jsou obvykle pořízeny přímo z češtiny a od kvalitních překladatelů (Fernando de Valenzuela), na jejich recepci má v Argentině vliv používání „cizí“ varianty španělštiny.

Pro přesnější zjištění skutečného zastoupení české literatury na argentinském knižním trhu by bylo nutné znát náklad vydaných knih, což se bohužel ve většině případů nepodařilo. Problematickou otázkou je i zastoupení překladů Heleny Voldanové na knižním trhu, jelikož tyto překlady nejsou dostupné v knihkupectvích a jsou převážně šířeny mezi poměrně úzkým okruhem zájemců. Z tohoto důvodu může být recepce české literatury v provinciích (mimo oblast Buenos Aires a Chaco) naprosto odlišná.

Jelikož do této doby nebyla důkladněji zkoumána česká literatura v Argentině, naším hlavním cílem bylo vypracovat přehledovou studii, která sice toto téma pojímá komplexně, ale nemůže nutně obsáhnout všechny jeho aspekty. Nabízí se proto několik možností, jak na tento výzkum navázat:

1. Analýza konkrétních změn při nepřímém překladu *Zahradní slavnosti* z evropské španělštiny (Monika Zgustová) do argentinské španělštiny (Judith Gociol).
2. Vypracování přehledové studie překladů české literatury do španělštiny vydaných v dalších hispanofonních zemích Latinské Ameriky (např. Kuba, Mexiko) a porovnání výsledků.
3. Výzkum titulkování českých filmů do španělštiny a používání evropské x neutrální x latinskoamerické španělštiny.
4. Distribuce španělských překladů vyhotovených v Praze (zejména v nakladatelství Orbis) do Latinské Ameriky.

7 Bibliografie

7.1 Archivy, knihovny, instituce

Biblioteca Nacional Mariano Moreno de la República Argentina, Agüero 2502, C1425EID Ciudad Autónoma de Buenos Aires, URL: <http://www.bn.gov.ar/> [cit. 2015-08-05].

CeDInCI, Fray Luis Beltrán 125, C1406BEC Ciudad Autónoma de Buenos Aires, URL: <http://www.cedinci.org/> [cit. 2015-08-05].

Biblioteca del Congreso de la Nación Argentina, Hipólito Yrigoyen 1750, C1089AAH Ciudad Autónoma de Buenos Aires, URL: <http://www.bcnbib.gov.ar/> [cit. 2015-08-05].

Biblioteca Nacional de Maestros, Pizzurno 953, C1020ACA Ciudad Autónoma de Buenos Aires, URL: <http://www.bnm.me.gov.ar/> [cit. 2015-08-05].

Biblioteca y Centro de Documentación "Obispo Angelelli". Centro Cultural de la Memoria Haroldo Conti. Av. Del Libertador 8151, C1429BNB Ciudad Autónoma de Buenos Aires, URL: <http://conti.derhuman.jus.gov.ar/areas/b/biblioteca.shtml> [cit. 2015-08-05].

Biblioteca teatral de Argentores, Pacheco de Melo 1820, C1126AAB Ciudad Autónoma de Buenos Aires, URL: <http://www.argentores.org.ar/> [cit. 2015-08-05].

Centro de Documentación de Teatro y Danza del Complejo Teatral de Buenos Aires, Avenida Corrientes 1530, C1042 AAC Ciudad Autónoma de Buenos Aires, URL: http://complejoteatral.gob.ar/enlace-con-la-comunidad/centro-de-documentacion?ascm_content_change=Biblioteca_y_Hemeroteca [cit. 2015-08-05].

Archivo de la DIPBA (Dirección de Inteligencia de la Policía de la Provincia de Buenos Aires), Calle 54 N° 487 entre 4 y 5, La Plata, URL: <http://www.comisionporlamemoria.org/archivo/> [cit. 2015-08-05].

NK ČR. *Online katalog Národní knihovny ČR*. URL: <http://aleph.nkp.cz/> [cit. 2015-08-05].

UNESCO. *Index Translationum – World Bibliography of Translation. Bibliographic Search*. URL: <http://www.unesco.org/xtrans/> [cit. 2015-08-05].

UNESCO. 1985. „Recommendation concerning the International Standardization of Statistics on the Production and Distribution of Books, Newspapers and Periodicals.“ URL: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13146&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [cit. 2015-08-05].

WORLDCAT. *The World's Largest Library Catalogue*. URL: <http://www.worldcat.org/> [cit. 2015-08-12].

7.2 Zprávy Ministerstva zahraničních věcí České republiky

MZV ČR. 2000. *Zpráva o zahraniční politice ČR 1998–1999.*

URL: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocni_zpravy_a_dokumenty/zprava1998_1999.html [cit. 2015–08–08]

MZV ČR. 2001. *Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2000.*

URL: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocni_zpravy_a_dokumenty/zprava_o_zahranicni_politice_cr_za_rok.html [cit. 2015–08–08]

MZV ČR. 2002. *Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2001.*

URL: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocni_zpravy_a_dokumenty/zprava2001.html [cit. 2015–08–08]

MZV ČR. 2003. *Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2002.*

URL: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocni_zpravy_a_dokumenty/zprava2002.html [cit. 2015–08–08]

MZV ČR. 2004. *Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2003.*

URL: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocni_zpravy_a_dokumenty/zprava2003.html [cit. 2015–08–08]

MZV ČR. 2005. *Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2004.*

URL: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocni_zpravy_a_dokumenty/zprava2004.html [cit. 2015–08–08]

MZV ČR. 2006. *Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2005.*

URL: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocni_zpravy_a_dokumenty/zprava2005.html [cit. 2015–08–08]

MZV ČR. 2007. *Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2006.*

URL: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocni_zpravy_a_dokumenty/zprava2006.html [cit. 2015–08–08]

MZV ČR. 2008. *Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2007.*

URL: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocni_zpravy_a_dokumenty/zprava2007.html [cit. 2015–08–08]

MZV ČR. 2009. *Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2008.*

URL: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocni_zpravy_a_dokumenty/zprava2008.html [cit. 2015–08–08]

MZV ČR. 2010. *Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2009.*

URL: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocni_zpravy_a_dokumenty/zprava2009.html [cit. 2015–08–08]

MZV ČR. 2011. *Zpráva o zahraniční politice ČR za rok 2010.*

URL: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocni_zpravy_a_dokumenty/zprava2010.html [cit. 2015–08–08]

7.3 Rozhovory, osobní komunikace

- ČAPKOVÁ, Daniela. *Osobní sdělení*. 6. srpna 2015. E-mail: Daniela_Capkova@mzv.cz.
- GOCIOŁ, Judith. *Osobní sdělení*. 13. května 2013. E-mail: jgociol@telecentro.com.ar.
- INVERNIZZI, Hernán. *Osobní sdělení*. 16. května 2013. E-mail: invernizzih@yahoo.com.
- MOYANO, Marcos. *Osobní sdělení*. 15. května 2013. E-mail: septimofuego@speedy.com.ar.
- PAGURA, Rubén. *Osobní sdělení*. 22. května 2013. E-mail: ruben@pagura.net.
- PAGURA, Rubén. 2013. *Rozhovor pořizený dne 31. května 2013 v Buenos Aires*.
- REYES, Adrián. 2013. *Rozhovor pořizený dne 23. května 2013 v Buenos Aires*.
- REYES, Adrián. *Osobní sdělení*. 11. června 2013. E-mail: editorialagora@yahoo.com.ar.
- ROVNER, Eduardo. *Osobní sdělení*. 11. července 2013.
E-mail: editorialemergentes@gmail.com.
- THIBAUT, Maximiliano. *Osobní sdělení*. 17. srpna 2015.
E-mail: editorialcienflores@gmail.com.
- VOLDANOVÁ, Helena. 2013b. *Odpovědi*. (zasláno 3. června 2013, Buenos Aires)
- VOLDANOVÁ, Helena. 2013. *Rozhovor pořizený dne 12. června 2013*.

7.4 Primární literatura

- Aquí no vuelan las mariposas: dibujos y poemas infantiles: Terezín 1942-1944*. 1988. Buenos Aires: Milá: Editor.
- BENSON, Preston. 1943. *Checoslovaquia: un retrato en miniatura*. Buenos Aires: Comisión para el Fomento de las Relaciones entre Checoslovaquia y la Argentina.
- BERGSTEIN, Jorge. 1996. *Repensando el socialismo: enfoques a partir de un caso puntual, Checoslovaquia*. Buenos Aires: Tesis 11.
- BOR, Josef. 1987. *El Réquiem de Terezín*. Buenos Aires: Arco Iris.
- BŘEZINA, Otokar. 1999. *Música de manantiales y selección de poemas*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center.
- Checoslovaquia 1968*. 1968. Buenos Aires: Replanteo.
- ČAPEK, Josef. 2004. *El peregrino cojo*. Buenos Aires: Ekumene. Comenius Cultural Center.
- ČAPEK, Karel. 1946. *Derrumbe en la mina*. Buenos Aires: Sudamericana.

- ČAPEK, Karel. 1948. *Cartas Inglesas*. Buenos Aires: Editora y Distribuidora del Plata.
- ČAPEK, Karel. 1957. *R.U.R. (robots universales de reason)*. Buenos Aires: Ediciones Drusa.
- ČAPEK, Karel. 1957. *Madre*. Buenos Aires: Losange.
- ČAPEK, Karel. 1990. *El caso Makropulos*. Buenos Aires: FOS-Epsilon Editora.
- ČAPEK, Karel. 2010. *La guerra de las salamandras*. Buenos Aires: Ekumene. Comenius Cultural Center.
- DURYCH, Jaroslav. 2004. *Errantes. Trilogía wallensteiniana mayor*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center.
- DURYCH, Jaroslav. 2006. *Un arco iris de Dios*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center.
- EISNER, Pavel. 1959. *Kafka*. Buenos Aires: Futuro.
- FUČÍK, Julius. 1950. *Reportaje al pie del patíbulo*. Buenos Aires: Lautaro.
- FUČÍK, Julius. 1965. *Reportaje al pie del patíbulo. Seguido de: A propósito de los héroes y del heroísmo y seis cartas de Fucik*. Buenos Aires: Lautaro.
- FUČÍK, Julius. 1973. *Reportaje al pie del patíbulo*. Buenos Aires: La Mandrágora.
- FUČÍK, Julius. 1974. *Reportaje al pie del patíbulo*. Buenos Aires: Cepe.
- FUČÍK, Julius. 1976. *Reportaje al pie de la horca*. Buenos Aires: Sílabas.
- FUČÍK, Julius. 2001. *Reportaje al pie del patíbulo*. Buenos Aires: Agora.
- FUČÍK, Julius. [200-]. *Reportaje al pie del patíbulo*. Buenos Aires: Agora / Libronauta Argentina.
- FUČÍK, Julius. 2006. *Reportaje al pie del patíbulo*. Buenos Aires: Punto Crítico.
- FUČÍK, Julius. 2013. *Reportaje al pie de la horca*. Buenos Aires: Cienflores.
- FUČÍKOVÁ, Gusta. 1954. *Julius Fucik. Con un Prólogo de Ernesto Mario Bravo*. Buenos Aires: Voz Juvenil.
- HAŠEK, Jaroslav. 1946. *El buen soldado Schweik*. Buenos Aires: Siglo Veinte.
- HAŠEK, Jaroslav. 1969. *El buen soldado Shveik*. Buenos Aires: Editorial La Pleyade.
- HAVEL, Václav – ZELENKA, Petr – DRÁBEK, David. 2009. *Teatro checo contemporáneo*. Buenos Aires: Emergentes.
- HRABAL, Bohumil. 1987. *La pequeña ciudad donde el tiempo se detuvo*. Buenos Aires: Ada Korn.

- HRABAL, Bohumil. 1989. *Yo que serví al rey de Inglaterra*. Buenos Aires: Ada Korn.
- HRABAL, Bohumil. 1990. *Una soledad demasiado ruidosa*. Buenos Aires: Planeta.
- KARAFIÁT, Jan. 1999. *Bichitos de luz*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center.
- KOHOUT, Pavel. 1977. *Cabeza abajo*. Buenos Aires: Javier Vergara.
- KOMENSKÝ, Jan Amos. 1999a. *El centro de la seguridad*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center.
- KOMENSKÝ, Jan Amos. 1999b. *El laberinto del mundo y el paraíso del corazón*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center.
- KOMENSKÝ, Jan Amos. 2002. *El camino de la luz*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center.
- KOMENSKÝ, Jan Amos. 2006. *Del laberinto a lo Uno*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center.
- KORBEL, Josef. 1964. *La conquista de Checoslovaquia, 1938–1948*. Buenos Aires: Indice.
- KOS, Bohumil – TEPLÝ, Zdeněk – VOLRÁB, Rudolf. 1977. *1200 ejercicios*. Buenos Aires: Stadium.
- KOS, Bohumil – TEPLÝ, Zdeněk. 1986. *Gimnasia para la condición física*. Buenos Aires: Stadium.
- KUNDERA, Milan. 1971. *La broma*. Buenos Aires: Emecé.
- KUNDERA, Milan. 1979. *La vida está en otra parte*. Buenos Aires: Seix Barral; Sudamericana-Planeta (distributor).
- KUNDERA, Milan. 1984. *La broma*. Buenos Aires: Sudamericana: Planeta.
- KUNDERA, Milan. 1986. *El libro de la risa y el olvido*. Buenos Aires: Sudamericana-Planeta.
- KUNDERA, Milan. 1987a. *La despedida*. Buenos Aires: Círculo de Lectores.
- KUNDERA, Milan. 1987b. *El libro de los amores ridículos*. Buenos Aires: Tusquets.
- KUNDERA, Milan. 1990a. *La inmortalidad*. Buenos Aires: Tusquets.
- KUNDERA, Milan. 1990b. *La insostenible levedad del ser*. Buenos Aires: Tusquets.
- KYBAL, Vlastimil. 1930. *Los orígenes diplomáticos del Estado checoslovaco*. Madrid: Barcelona: Buenos Aires: Mundo latino.
- MERIGGI, Bruno. 1974. *Las literaturas checa y eslovaca: con una introducción a la literatura serviolusaciana*. Buenos Aires: Losada.

- NADRA, Fernando. 1968. *Qué pasó en Checoslovaquia?* Buenos Aires: Editorial Polémica.
- NERUDA, Jan. 1943. *Cuentos de la Malá Strana*. Buenos Aires: Espasa-Calpe Argentina.
- NERUDA, Jan. 1980. *Cuentos de la Malá Strana*. Buenos Aires: Centro Editor de América Latina.
- OTČENÁŠEK, Jan. 1960. *Romeo, Julieta y las tinieblas*. Buenos Aires: Editorial Platina.
- ROTREKL, Zdeněk. 2007. *La luz llega entre tinieblas*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center.
- ROTREKL, Zdeněk. 2007. *Poemario. Antología esencial mayor*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center.
- ROTREKL, Zdeněk. 2008. *Sospechosa comarca con ángeles*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center.
- RUÍZ, Grand – HILDA, Beatriz. 1976. *El teatro en Checoslovaquia*. Buenos Aires: Axioma.
- SCHMIDT, Dana Adams. 1955. *Anatomía de un estado satélite*. Buenos Aires: Bell.
- SEIFERT, Jaroslav. 2003. *Poemas. Antología esencial*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center.
- STINGL, Miloslav. 1986. *El imperio de los incas: esplendor y decadencia de los hijos del sol*. Buenos Aires: Losada.
- VANČURA, Vladislav. 2000. *Marketa Lazarová*. Buenos Aires: Ekumene Comenius Cultural Center.
- VELTRUSKÝ, Jiří. 1990. *El drama como literatura*. Buenos Aires: Galerna IITCTL.
- VILAR, Norberto. 1979. *Checoslovaquia: paisaje, hombres e ideas*. Buenos Aires: Ediciones Estudios.
- ZÁPOTOCKÝ, Antón. 1954. *Nuevos combatientes surgiran*. Buenos Aires: Nueva Senda.

7.5 Sekundární literatura

- ACUÑA, Celso José Garza. 2003. “Vigencia del relato como sentido de la realidad: análisis de reportajes históricos”. Dizertační práce. Universidad Complutense de Madrid. Facultad de Ciencias de la Información. Departamento de Periodismo. Vedoucí práce: María Jesús Casals Carro.
- ALANIZ, Rogelio. 2014. “El secuestro del estudiante Bravo en 1951”. *Ellitoral.com* URL: http://www.ellitoral.com/index.php/id_um/101298-el-secuestro-del-estudiante-bravo-en-1951 [cit. 2015-08-16].

ALTARES, Guillermo. 2014. "Las muchas lenguas de Kundera". *El País*. URL: http://cultura.elpais.com/cultura/2014/07/25/babelia/1406303366_269657.html [cit. 2015-08-07].

AMZV. 1960. F. Porady kolegia 1953–1989, kniha č. 55, *Dlouhodobá koncepce MŠK pro provádění kulturních a školských styků se zeměmi Latinské Ameriky*, 24. 11. 1960, s. 22.

ANGELELLI, C. V. 2012. "The Sociological Turn in Translation and Interpreting Studies". *Special issue of TIS Translation and Interpreting Studies (a publication of the American Translation and Interpreting Studies Association)*. Amsterdam: John Benjamins. Volume 7:2.

AVELLANEDA, Andrés. 1986. *Censura, autoritarismo y cultura: Argentina 1960–1983*. Buenos Aires: CEAL.

ÁVILA, Raúl. 1998. "Españolismos y mexicanismos: hacia un diccionario internacional de la lengua Española". *Nueva revista de filología hispánica*, Tomo 46, N° 2, 1998, s. 395–406. URL: http://codex.colmex.mx:8991/exlibris/aleph/a18_1/apache_media/3VM1AF61YJHFDK PQH4XIKCKXK35JBS.pdf [cit. 2015-08-14].

BÁEZ, Fernando. 2012. *Obecné dějiny ničení knih*. Brno: Host.

BAKER, Mona – MALMKJAR, Kirsten (eds.). 2001 (1998). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London, New York: Routledge.

BAKER, Mona. 2010. "Translation and Activism: Emerging Patterns of Narrative Community". In Maria Tymoczko (ed.) *Translation, Resistance, Activism*. Amherst and Boston: University of Massachusetts Press, s. 23–41.

BALAGUER, Miguel. 2012. "Lengua del mercado, lengua del poder". *Revista Ñ*. URL: http://www.revistaenie.clarin.com/ideas/Lengua_del_mercado-lengua_del_poder_0_778722133.html [cit. 2015-08-07].

BAUER, Wolfgang. 1999. "The Role of Intermediate Languages in Translations from Chinese into German". In *De l'un au multiple: Traductions du chinois vers les langues européennes = Translations from Chinese to European languages*. ALLETON, Viviane – LACKNER, Michael (eds.). Paris: Éditions de la Maison des Sciences de l'Homme, s. 19–32.

BLAS, Alejandro Hermida de – JESUS, Patricia Gonzalo de. 2007. "Translations of Czech and Slovak Literature in Spain: an Approach". In *Iberian and Slavonic Cultures: Contact and Comparison*. CIESZYŃSKA, Beata E. (ed.). Lisbon: CompaRes, s. 187–204. URL: <http://www.iberianslavonic.org/iberianandslavoniccultures.pdf> [cit. 2015-08-06].

CHALUPA, Jiří. 2012. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny.

CHESTERMAN, Andrew. 2006. "Questions in the Sociology of Translation". In *Translation Studies at the Interface of Disciplines*. DUARTE, Joao Ferreira, ROSA, Alexandra Assis, SERUYA, Teresa (eds.). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, s. 9–27.

CHESTERMAN, Andrew. 2009. "The Name and Nature of Translator Studies". *Hermes* 42, s. 13–22.

Columbia University. "Milena Grass". Center for the Study of Social Difference. URL: <http://socialdifference.columbia.edu/people/milena-grass> [cit. 2015-08-14].

CUENCA DROUHARD, Miguel José. 2014. "Vliv španělského cílového polysystému v česko-španělském překladu ve druhé polovině 20. století". Dizertační práce. Praha: Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav translatologie. Vedoucí práce: doc. PhDr. Miloslav Uličný.

ČAPEK, Karel. 1945. *Guerra con las salamandras*. Madrid: Rev. de Occidente.

ČAPEK, Karel. 1972. *Guerra con las salamandras*. Madrid: Doncel.

ČAPEK, Karel. 2008. *Guerra con las salamandras*. Barcelona: Books4pocket.

ČAPEK, Karel. 2009. *Guerra con las salamandras*. México: Siglo XXI.

DAM, Helle V. (2013). "The translator approach in translation studies – reflections based on a study of translators' weblogs". In *Haasteena näkökulma, Perspektivet som utmaning, Point of view as challenge, Perspektivität als Herausforderung. VAKKI-symposiumi XXXIII 7.–8.2.2013. VAKKI Publications 2. Vaasa, eds. Eronen, M. and M. Rodi-Risberg*, s. 16–35. URL: http://www.vakki.net/publications/2013/VAKKI2013_Dam.pdf [cit. 2015-08-09].

DE VITA, Pablo. "De regreso al mundo melancólico de Trnka". *La Nación*. 30. 9. 2012. URL: <http://www.lanacion.com.ar/1512962-de-regreso-al-mundo-melancolico-de-trnka> [cit. 2015-08-08].

DELISLE, Jean – WOODSWORTH, Judith (eds.). 1995. *Translators Through History*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins/UNESCO.

Dětské kresby na zastávce k smrti, Terezín 1942-1944. 1959. Praha: Státní židovské muzeum.

Dibujos y poesías infantiles de Terezín, parada hacia la muerte 1942-1944. 1962. Praga: Orbis.

FAJKUSOVÁ, Andrea. 2007. "Premio Gratias Agit 2007 se va al Lídice mexicano". *Radio Praga*. URL: <http://www.radio.cz/es/rubrica/notas/premio-gratias-agit-2007-se-va-al-lidice-mexicano> [cit. 2015-07-14].

FALCÓN, Alejandrina. 2012. "Disparen sobre el traductor: apuntes sobre la figura del 'traductor exiliado' en la serie Novela Negra de Bruguera (1977-1981)". In *1611. Revista de Historia de la Traducción*, 5. URL: https://ddd.uab.cat/pub/1611/1611_a2011n5/1611_a2011n5a6.pdf [cit. 2015-08-06].

FEIERSTEIN, Ricardo. 2011. "Diario íntimo de una joven judía (1938-1941)". *Convergencia*. URL: <http://espacioconvergencia.com.ar/2/index.php/categorias/cultura/2412-> [cit. 2015-08-14].

FERREIRA, Fernando. 2000. *Una Historia de la Censura: Violencia y Proscripción en la Argentina Del Siglo XX*. Buenos Aires: Grupo Editorial Norma.

Fina Warschaver. URL: www.finawarschaver.com. [cit. 2015-08-13].

FUČÍK, Julius. 1973. *Reportaje al pie de la Horca*. Praga: Orbis.

FUČÍK, Julius. 1980. *Reportáž psaná na oprátce*. Praha: Československý spisovatel.

FUNDÉU. 2007. “Fernando de Valenzuela galardonado con el premio Gratias Agit de la República Checa”. URL: <http://www.fundeu.es/noticia/fernando-de-valenzuela-galardonado-con-el-premio-gratias-agit-de-la-republica-checa-967/> [cit. 2015-07-14].

GAMBIER, Yves. 2003. “Working with relay: An old story and a new challenge”. In *Speaking in Tongues: Language across Contexts and Users*. PÉREZ GONZÁLEZ, Luis (ed.). Universidad de Valencia. S. 47-66.

GARGATAGLI, Marietta. 2010. “La traducción y la amarilidácea incompleta.” In *Club de traductores literarios de Buenos Aires*.

URL: <http://clubdetraductoresliterariosdebaires.blogspot.cz/2010/07/el-topico-de-las-malas-traduccion.html> [cit. 2015-08-07].

GENETTE, Gérard. 1997. *Paratexts: Thresholds of Interpretation*. Cambridge: CUP.

GOCIOŁ, Judith. 2002. *Un Golpe A Los Libros*. Buenos Aires: Eudeba.

GOCIOŁ, Judith – INVERNIZZI, Hernán. 2006. *Cine y dictadura. La censura al desnudo*. Buenos Aires: Capital Intelectual.

GÓMEZ-PABLOS, Beatriz (2001) “Las traducciones de América de Franz Kafka a ambos lados del océano.” In: *Tercer Congreso Latinoamericano de Traducción e Interpretación. De Babel a Internet. 23 al 25 de abril de 2001. Tomo II*. Buenos Aires: Colegio de Traductores Públicos de la Ciudad de Buenos Aires.

GONZÁLES, Omar. 2012. “Borges y contraluz”. Las mila notas y una nota. URL: <http://notasomargonzalez.blogspot.cz/2012/09/borges-contraluz.html>. [cit. 2015-08-13].

GUEVARA, Alejandro. 2006. *Locución. El entrenador personal*. Buenos Aires: Galerna.

HAŠEK, Jaroslav. 1930. *The good soldier Schweik*. First published. London: William Heinemann.

HAŠEK, Jaroslav. 1980/2011. *Las aventuras del valeroso soldado Schwejk*. Barcelona: Destino.

HERTL, David. 2013. “Vlastimil Kybal - zapomenutá osobnost českého exilu”. *Český rozhlas*. URL: <http://www.rozhlas.cz/plus/portrety/zprava/vlastimil-kybal-zapomenuta-osobnost-ceskeho-exilu--1243094> [cit. 2015-08-14].

InfoLEG. 1986. LEY N° 23.316. *Boletín Oficial*.
URL: <http://www.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/20000-24999/23775/norma.htm>
[cit. 2015-08-07].

ITZCOVICH, Susana. 1995. *Veinte años no es nada*. Buenos Aires: Colihue.

JAKOBSON, Roman. 1959. *On Translation*. Cambridge, Massachussettes: Harvard University Press. URL: http://monoskop.org/images/6/68/Jakobson_Roman_1959_On_Lingui_stic_Aspects_of_Translation.pdf [cit. 2015-08-06].

JAIMES RONDINE, María de los Ángeles. 2012. *Libros Prohibidos. Nunca más*. URL: <http://www.ffyh.unc.edu.ar/alfilo/libros-prohibidos/wp-content/uploads/2012/03/texto-maria-de-los-angeles-rondine.pdf> [cit. 2015-08-12].

JETTMAROVA, Zuzana. 2008. "Czech and Slovak Translation Theories: The Lesser-Known Tradition". *Tradition Versus Modernity: From the Classic Period of the Prague School to Translation Studies at the Beginning of the 21st Century*. KRALOVA, Jana – JETTMAROVA, Zuzana et al. Prague: Charles University, Togga, s. 15-46.
URL: http://usuaris.tinet.cat/apym/publications/ETT/Jettmarova_4%2002_08.pdf
[cit. 2015-08-09].

KNECHTLOVÁ, Eva. 2013. "Významové a výrazové posuny v překladech z druhé ruky (na příkladech převodu nizozemských titulů přes němčinu)". Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze. Ústav germánských studií. Vedoucí práce: prof. PhDr. Jana Rakšányiová, CSc.

KOHOUT, Pavel. 1974. *Cabeza abajo*. Barcelona: Pomaire.

KRAPP, Fernando. 2008. "Historia de una rareza argentina." *Página 12*. URL: <http://www.pagina12.com.ar/diario/suplementos/libros/10-3204-2008-10-05.html>
[cit. 2015-08-13].

La Nación. 2003. "Falleció en esta ciudad el editor Javier Vergara". URL: <http://www.lanacion.com.ar/532889-fallecio-en-esta-ciudad-el-editor-javier-vergara>
[cit. 2015-08-13].

LEBENGLIK, Fabián. 2010. „La invasión ante su objetivo“. *Página 12*. URL: <http://www.pagina12.com.ar/diario/suplementos/espectaculos/6-18973-2004-09-18.html>
[cit. 2015-08-08].

LEUNG, Matthew Wing-Kwong. 2006. "The ideological turn in Translation Studies". In *Translation Studies at the Interface of Disciplines*. DUARTE, Joao Ferreira, ROSA, Alexandra Assis, SERUYA, Teresa (eds.). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, s. 129–144.

LEVÝ, Jiří. 1957/1996. *České teorie překladu*. Praha: Ivo Železný.

LEVÝ, Jiří. 1963/1983/1998. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný.

LOJO, María Rosa. 2012. "Victoria Ocampo ante el malentendido y los desafíos de la traducción cultural". In *Anuario brasileño de estudios hispánicos*, N° 22, 2012, s. 47–57.

URL: <http://www.mecd.gob.es/brasil/dms/consejerias-exteriores/brasil/2013/publicaciones/ABEH2012completo.pdf> [cit. 2015-08-07].

LÓPEZ SEOANE, Mariano. 2010. "El drama de la traducción. Trabajo presentado en IX Congreso Argentino de Hispanistas, 27 al 30 de abril de 2010, La Plata, Argentina". URL: http://www.memoria.fahce.unlp.edu.ar/trab_eventos/ev.1115/ev.1115.pdf [cit. 2015-08-07].

LV12. 2009. "Murió el periodista y escritor Julio Ardiles Gray". URL: <http://www.lv12.com.ar/36191-murio-el-periodista-y-escriptor-julio-ardiles-gray.html> [cit. 2015-08-13].

MARCOS, Javier Rodríguez. 2012. "La traducción no precedera es posible". *El País*. URL: <http://blogs.elpais.com/letra-pequena/2012/07/la-traduccion-no-precedera-es-posible.html> [cit. 2015-08-07].

MŠMT, 2009. "Publikace Jan Amos Komenský - Odkaz kultuře vzdělávání". URL: <http://www.msmt.cz/mezinarnodni-vztahy/publikace-jan-amos-komensky-odkaz-kulture-vzdelavani-1> [cit. 2014-09-22].

MŠMT. 2012. "Seznam nominovaných na udělení Medaile MŠMT v r. 2012". URL: www.msmt.cz/file/21234_1_1/ [cit. 2014-09-22].

MULLEROVA, Lenka. 2009. "Reklamní aspekty sekundárních knižních textů v devadesátých letech 20. století". Dizertační práce. Brno: Masarykova Univerzita. Filozofická fakulta. Ústav české literatury a knihovnictví. Vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Poslední, CSc.

MZV ČR. „Argentina“. URL: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/jizni_amerika/argentina/ [cit. 2015-08-08].

MZV ČR 2007b. "Laureáti ceny Gratias Agit 2007". URL: http://www.mzv.cz/file/73456/Gratias_Agit_2007.pdf [cit. 2015-07-14].

MZV SK. 2012. "Prezentácia básnickej zbierky argentínsko - slovenskej autorky v Buenos Aires". URL: http://www.mzv.sk/servlet/buenosaireszu?MT=/App/WCM/ZU/BuenosAiresZU/main.nsf/vw_ByID/ID_621F5291AE4A5FD4C125715B004FFE51_SK&OpenDocument=Y&LANG=SK&HM=50-galermedii&NCH=Y&OB=0&DS=Y&TG=BlankMaster&URL=/App/WCM/ZU/BuenosAiresZU/main.nsf/vw_ByID/ID_8DE18791A757F6EEC1257ABC00329CDF [cit. 2015-08-14].

NERUDA, Jan. 1922. *Cuentos de la Malá Strana*. Madrid: Calpe.

PAVERA, Libor – VŠETIČKA, František. 2012. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc.

PETRELLA, Lilla. 1998. "El español neutro de los doblajes: intenciones y realidades en Hispanoamérica". In *La lengua española y los medios de comunicación*. México: Siglo XXI, s. 1095-1099.

- PIĘTA, Hanna & ASSIS ROSA, Alexandra. "Panel 7: Indirect translation: state-of-the-art and future research avenues".
URL: <http://www.fb06.uni-mainz.de/est/51.php> [cit. 2015-08-06]
- PÍŠOVÁ, Markéta. 2014. "Československá komunita v Argentině: počátky a současnost". Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Středisko ibero-amerických studií. Vedoucí práce: PhDr. Vendula V. Hingarová, Ph.D.
- POPOVIČ, Anton. 1971. *Poetika umeleckého prekladu. Proces a text*. Bratislava: Tatran.
- POPOVIČ, Anton. 1975. *Teória umeleckého prekladu: Aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. Bratislava: Tatran.
- POPOVIČ, Anton, et al. 1983. *Originál/preklad: interpretačná terminológia*. Bratislava: Tatran.
- PYM, Anthony. 2011. "Translation research terms: a tentative glossary for moments of perplexity and dispute." In *Translation Research Projects 3*, ed. Anthony Pym, Tarragona: Intercultural Studies Group, s. 75–110.
URL: http://isg.urv.es/publicity/isg/publications/trp_3_2011/index.htm [cit. 2015-08-06]
- RINGMAR, Martin. 2007. "Roundabout Routes: Some Remarks on Indirect Translations". Selected Papers of the CETRA Research Seminar in Translation Studies 2006. MUS, Francis (ed.).
URL: <http://www.kuleuven.be/cetra/papers/Papers2006/RINGMAR.pdf> [cit. 2015-08-06].
- RUBÁŠ, Stanislav (ed.). 2012. *Slovo za slovem: s překladateli o překládání*. Praha: Academia.
- SHUTTLEWORTH, Mark – COWIE, Moira. 1997. *Dictionary of Translation Studies*. Manchester, Northampton: St. Jerome.
- ST ANDRÉ, James. 2008. "Relay". In: BAKER, Mona & Gabriela SALDANHA (eds.). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London: Routledge.
- STEINER, Petr. 2000. *Making a Czech hero: Julius Fučík through his writings*. Pittsburg, PA: Center for Russian & East European Studies. University Center for International Studies, University of Pittsburgh.
- SUNDELL, David. 2010. "El español neutro en la traducción intralingüística: un estudio sobre el uso del español neutro en las traducciones intralingüísticas de Harry Potter y la Orden del Fénix". Oslo 2010 (MA Thesis [Masteroppgave i spansk], Universitetet i Oslo, Norway).
- ŠINDELÁŘOVÁ, Marie. 2015. "Orální historie tlumočení v Československu před rokem 1989". Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav translatologie. Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Špírk, Ph.D.
- ŠPIRK, Jaroslav. 2011. "Ideology, Censorship, Indirect Translations and Non-Translation: Czech Literature in 20th-century Portugal". Dizertační práce. Praha: Karlova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav translatologie. Vedoucí práce: prof. PhDr. Jana Králová, CSc.

ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. 2007. "Španělský novinář překládá Hrabala, Kunderu i Haška". URL: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/kultura/spanelsky-novinar-preklada-hrabala-kunderu-i-haska> [cit. 2015-07-14].

ŠVELCH, Jaroslav. 2011. "Amatérský překlad televizních seriálů v sociálním kontextu". Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav translatologie. Vedoucí práce: PhDr. Zuzana Jettmarová, M.Sc., Ph.D.

TOURY, Gideon (1986): "Translation: a cultural-semiotic perspective." In: Thomas A. Sebeok (ed.). *Encyclopaedic Dictionary of Semiotics*. Vol. 2. Berlin: Mouton de Gruyter, s. 1111–1124.

ULIČNÝ, MILOSLAV. 2005. *Historia de las traducciones checas de literaturas de España e Hispanoamérica*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.

VANĚK, Miroslav, et al. 2003. *Orální historie: Metodické a „technické“ postupy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta.

VAVROUŠOVÁ, Petra. 2013. "Němčina jako zprostředkující jazyk při překladu Haškova Švejka do španělštiny". Diplomová práce. Praha: Karlova univerzita. Filozofická fakulta. Ústav translatologie. Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Špírk Ph.D.

VERA, Noelia. 2009. "En busca del español neutro." *El Mundo*. URL: <http://www.elmundo.es/america/2009/11/05/argentina/1257420933.html> [cit. 2015-08-06].

VLKOVÁ HINGAROVÁ, Vendula. 2012. "Helena Voldanová překládá Komenského z ryze vlasteneckých důvodů". *Krajiny češtiny*, č. 4, s. 56–59.

VOLDAN, Helena. 2012. *Centro cultural Johannes Amos Comenius. Buenos Aires 2002 – 2012*. Buenos Aires: Ekumene-Comenius Center.

VOLDANOVÁ, Helena, 2013a. *Krátké české curriculum vyprávěné pro přátele*.

WILLIAMS, Jenny – CHESTERMAN, Andrew. 2002. *The Map: A Beginner's Guide to Doing Research in Translation Studies*. Manchester, Northampton: St. Jerome.

WOLF, Michaela. 2010. "Translation 'Going Social'? Challenges to the (Ivory) Tower of Babel". *MonTi 2*: 29–46. In *Applied Sociology in Translation Studies*, ed. Oscar Diaz Fouces, Esther Monzó. URL: http://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/16434/1/MonTI_2_03.pdf [cit. 2015-08-09].

WOODS, Michelle. 2006. *Translating Milan Kundera*. Clevedon, Philadelphia, Toronto: Multilingual Matters.

ZETHSEN, Karen Korning. 2009. "Intralingual Translation: An Attempt at Description". *Meta: journal des traducteurs / Meta: Translators' Journal*, vol. 54, n° 4, s. 795-812. URL: <http://www.erudit.org/revue/meta/2009/v54/n4/038904ar.pdf> [cit. 2015-08-06].

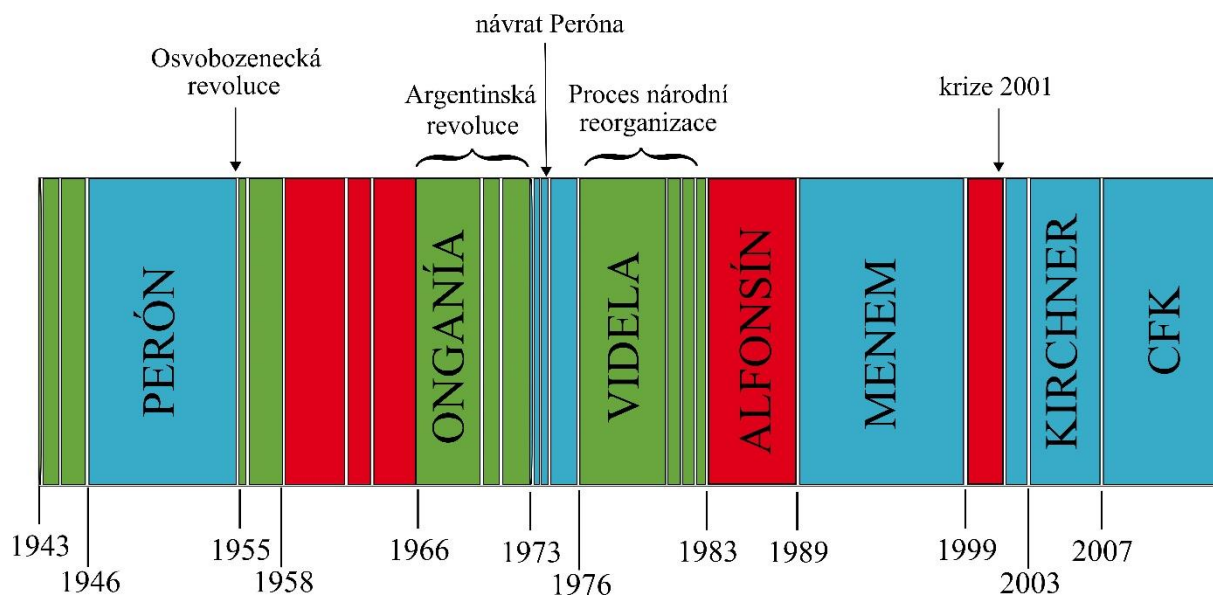
ZOUREK, Michal. 2014. *Čechoslovaquia y el Cono Sur 1945-1989. Relaciones políticas, económicas y culturales durante la Guerra Fría*. Praha: Karolinum.

7.6 Seznam obrázků a tabulek

OBRÁZEK 1 PÁLENÍ KNIH V ARGENTINĚ	40
OBRÁZEK 2 FINA WARSCHAUEROVÁ	51
OBRÁZEK 3 ALFREDO VARELA	51
OBRÁZEK 4 ESTELA CANTO	52
OBRÁZEK 5 FERNANDO DE VALENZUELA	54
OBRÁZEK 6 JULIO ARDILES GRAY	56
OBRÁZEK 7 ERIKA BLUMGRUNDOVÁ	57
OBRÁZEK 8 MILENA GRASSOVÁ	60
OBRÁZEK 9 HELENA VOLDANOVÁ	63
OBRÁZEK 10 H.V. A ZDENĚK ROTREKL	65
OBRÁZEK 11 JAZYK PŘEDLOHY U PŘEKLADŮ ČESKÉ LITERATURY DO ŠPANĚLŠTINY VYDANÝCH V ARGENTINĚ VE 20. A 21. STOLETÍ (BEZ REEDIC)	79
OBRÁZEK 12 ZASTOUPENÍ PŘEKLADŮ ČESKÉ PRÓZY DO ŠPANĚLŠTINY VYHOTOVENÝCH VE ŠPANĚLSKU A DISTRIBUOVANÝCH V ARGENTINĚ A PŘEKLADŮ ČESKÉ PRÓZY VYHOTOVENÝCH A VYDANÝCH V ARGENTINĚ	80
OBRÁZEK 13 ČETNOST PŘEKLADŮ ČESKÉ LITERATURY DO ŠPANĚLŠTINY VYDANÝCH V ARGENTINĚ VE 20. A 21. STOLETÍ V ZÁVISLOSTI NA ROCE VYDÁNÍ A JAZYCE PŘEDLOHY	81
OBRÁZEK 14 ČETNOST PŘEKLADŮ ČESKÉ LITERATURY DO ŠPANĚLŠTINY VYDANÝCH V ARGENTINĚ VČETNĚ REEDIC VE 20. A 21. STOLETÍ V ZÁVISLOSTI NA ROCE VYDÁNÍ A JAZYCE PŘEDLOHY	81
OBRÁZEK 15 ČASOVÉ ZPOŽDĚNÍ PRVNÍHO VYDÁNÍ PŘEKladu V ZÁVISLOSTI NA ROCE VYDÁNÍ ORIGINÁLU A JAZYCE PŘEDLOHY	81
OBRÁZEK 16 PREZIDENTI ARGENTINY DLE POLITICKÉ PŘÍSLUŠNOSTI	100
TABULKA 1 ŽÁNROVÉ ROZDĚLENÍ ČESKÉ LITERATURY PŘELOŽENÉ DO ŠPANĚLŠTINY A VYDANÉ V ARGENTINĚ VE 20. A 21. STOLETÍ	78

8 Přílohy

8.1 Prezidenti Argentiny dle politické příslušnosti

Obrázek 16 Prezidenti Argentiny dle politické příslušnosti

Zdroj: M.N.

Legenda:

■ Radikální občanská unie

■ peronistické strany

■ vojenské vlády

CFK... Cristina Fernández de Kirchner

8.2 Materiály k cenzuře z archivu DIPBA

Boletín Informativo Checoslovaco - hodnocení

1 (F. 59)
SIDE 51.297/76
Origen: Sec. Com.
Nota de origen: 67/76

Decreto-Ley 20.216/73
Legajo N° 2680 L

APRECIACION DE CONTENIDO DE PUBLICACIONES

REALIZADA POR LA ASESORIA LITERARIA DEL DEPARTAMENTO

COORDINACION DE ANTECEDENTES

Para ser tratado el día:

Publicación: "BOLETIN INFORMATIVO CHECOSLOVACO"

Director: Frantisek Kopecek

Editorial: Departamento Comercial de la Embajada de la República Socialista de Checoslovaquia.

A- APRECIACION: Carece de referencias marxistas, tendientes a derogar los principios sustentados por nuestra Constitución Nacional.
(F.1)

B- CONCLUSIONES:

El presente Boletín Informativo, es una edición oficial de la Embajada de Checoslovaquia en la República Argentina. El Boletín informa sobre el estado actual del intercambio comercial entre ambos países, especificando los productos importados por Argentina desde Checoslovaquia, que son exclusivamente máquinas-herramientas de tecnología avanzada, firmas importadoras, destino de la maquinarias compradas y descripción técnica de la misma.

Un capítulo especial se dedica a informar sobre las exposiciones internacionales a realizarse en Brno, Checoslovaquia, con el correspondiente calendario de exposiciones hasta el año 1978.

En MISCELANEAS se informa sobre el nivel de los servicios sanitarios en el país, la mecanización y la racionalización de la producción agraria, suministrando, además, datos acerca del intercambio comercial entre Checoslovaquia y distintos países de América Latina.

El folleto termina con un informe sobre el progresivo aumento de la exportación de vinos argentinos a Checoslovaquia, que alcanzó en 1976 más de un millón y medio de litros.

Concluyendo, el Boletín en cuestión es de carácter exclusivamente informativo, limitándose a los detalles del mencionado intercambio comercial, por lo que se propone la apreciación indicada en A.

Zdroj: Archivo DIPBA, Mesa Referencia, Legajo 17518, Tomo 1

SIDE: 14.999/77
Origen: Com.
Nota de origen: 28/77

35
Decreto Ley 20.216/73
Legajo Nº 2600 L

APRECIACION DE CONTENIDO DE PUBLICACIONES
REALIZADA POR LA ASESORIA LITERARIA DEL DEPARTAMENTO
COORDINACION DE ANTECEDENTES

Para ser tratado el día:

Publicación: "LUDI NA PEREPUTIE" (GENTE EN LA ENCRUCIJADA)
"IGRA S OGNEM" (JUEGO CON EL FUEGO)
"ZHIZN PROTIV SMERTI" (VIDA CONTRA MUERTE)

Autor: María Puimanova

Editorial: "Judozhestvennaia Literatura", Moscú 1976 (URSS)

Idioma: Ruso.

-
- A- APRECIACION: Propicia la difusión de ideologías, doctrinas o sistemas políticos, económicos o sociales marxistas tendientes a derogar los principios sustentados por nuestra Constitución Nacional.
(F.4)
-

B- ACTITUDES O EXPRESIONES POSITIVAS O DE APOLOGIA, ADHESION Y/O AFIRMACION HACIA:

- La Revolución bolchevique y sus ideas.
- Lenin y Stalin.
- Jorge Dimitrov (Secretario General del Partido Comunista Búlgaro).
- Los ideales y la moral comunistas.
- Los partidos comunistas de la Unión Soviética, Checoslovaquia, Bulgaria y otros.
- El Komintern.
- El sistema socio-económico soviético.
- La construcción del socialismo y el comunismo en la URSS.
- La Brigada Internacional comunista en la guerra civil española.
- La Unión Soviética: el país de la justicia social, la hermandad entre los hombres y los pueblos, la dignidad humana, la moral, la cultura, el progreso y los más altos ideales del hombre.
- El internacionalismo y la fraternidad proletarios.

C- ACTITUDES NEGATIVAS O DE DETRACCION Y/O CRITICA HACIA:

- El capitalismo y la burguesía explotadores y opresores.
- La crisis económica y la miseria de las masas en los países

///
cpn

Zdroj: Archivo DIPBA, Mesa Referencia, Legajo 17518, Tomo 2

¹⁴⁷ Pozn. vynechány strany obsahující výhradně ukázky z textu.

- capitalistas.
- El "color rosa" del movimiento comunista checo.
  - El General Franco y el frente nacionalista español.
  - El fascismo italiano y el nacional-socialismo alemán.
  - Mussolini, Hitler, La Gestapo y la SS.
  - El oportunismo y el acomodo pequeñoburgués en Checoslovaquia bajo la ocupación hitlerista.

D- EJEMPLOS TEXTUALES:

Pág. 76

"En cuanto a la ideología, Nelly, en realidad, distaba mucho de su marido. Nelly no era "roja", sino, como decía él, "color rosa". La fe de Gamza, con la fuerza que lleva el odio, despertaba temor en ella, Nelly se sentía mal en el mundo en que consideraba la com pasión como flaqueza y la ocultaba. Valdría la pena describir alguna vez la psicología de la gente que, aunque era tan arraigada en la burguesía, (de cuyas filas procedía), para ir con ella, por otra parte, no era tan definida espiritualmente para agarrarse al abecedario revolucionario. Esos son, precisamente, los de "color rosa". Su destino es el de extinguirse, como se han extinguido los lagartos prehistóricos. Ellos no nos dan lástima y lo saben. Su instinto de conservación está debilitado. Los roe algo como una conciencia de clase poco limpia."

Págs. 216/17

"Un gran capitalista conoce las reglas del juego, él ve las relaciones recíprocas entre los fenómenos. El sabe disfrazar con frases patrióticas su necesidad de nuevos mercados para la exportación, o de fuentes de materias primas más baratas. El conoce los vínculos existentes entre la bolsa y la guerra, las acciones de los consorcios y el destino del soldado, conoce el mundo real y no se deja engañar por los cuentos. Estos son para los niños adultos que los escuchan boquiabiertos. Esos pequeñosburgueses, que tienen guardados en las cajas de ahorro pequeñas sumas de dinero, contemplan con veneración infantil las riquezas de los grandes burgueses, a las que identifican con las virtudes. Ellos son fieles perros de patio y guardianes del gran capital. Atados a la cadena ladran a los proletarios. Los pequeños burgueses son el sostén del viejo mundo. Son los guardianes del sistema de la propiedad privada, cuya duración toca a su fin. Nosotros, camaradas, vivimos en una época transitoria y, a la vez, preparatoria, todos ustedes lo saben por su propia experiencia. Todos nosotros estamos en la encrucijada. Una guerra terminó y todos esperan una nueva guerra. La paz de hoy es una paz armada. En Occidente anochece, en Oriente despunta el alba, en ninguna parte hace un día claro. En la Unión Soviética venció por las armas la revolución obrera. Ahora, esta revolución sigue venciendo allá por medio del trabajo. En Occidente, esta

///

cpn

de los años en que está ubicada esta trilogía, y por supuesto, cumplen el papel de voceros "literarios" de las ideas políticas e ideológicas de la autora.

En cuanto al último aspecto de la obra de María Puimanova, sus novelas han sido escritas desde la bien definida posición de adherente a la doctrina comunista y ardiente admiradora de la Unión Soviética. Estas dos actitudes principales de la autora, reflejadas en su obra, se revelan en forma bien llamativa a través de ejemplos citados arriba, elegidos entre muchos otros de la misma índole.

Por consiguiente, como las mencionadas novelas se encuentran integradas al contexto de dichas actitudes, las mismas resultan contrarias a los principios sustentados por nuestra Constitución Nacional y se encuadran, también, en la Ley 20840; por lo que se propone la apreciación indicada en el Punto "A".

Formulace používané při hodnocení literárních děl

CALIFICACIONES DE PUBLICACIONES LITERARIAS

FORMULA N° 1:

Carece de referencias Marxistas tendientes a derogar los principios sustentados por nuestra Constitución Nacional.-

FORMULA N° 2:

Contiene algunas referencias Marxistas contrarias a los principios sustentados por nuestra Constitución Argentina:

- 1- Con permiso de circulación.
- 2- Sin permiso de circulación.

FORMULA N° 3:

Propicia la difusión de ideología marxista, doctrinas o sistemas políticos económicos o sociales tendientes a derogar los principios sustentados por nuestra Constitución Nacional.-

cpm

Zdroj: Archivo DIPBA, Mesa Referencia, Legajo 17518, Tomo 2

Časopis Českoslovaquia (Checoslovaquia)

PROVINCIA DE BUENOS AIRES
Ministerio de Gobierno
POLICIA

MEMORANDUM

Nº D.B. 133

Para información del SEÑOR JEFE...
DEL DEPARTAMENTO "C".....

Producido por: JEFE DE LA DIVI-
SION BUSQUEDA.....

La Plata, 17 de mayo..... de 1960.

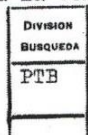
ASUNTO

Me dirijo a Ud., en contestación a s. Memorandum D.C.I. Dept. "C" nº 377, de fecha 4 del actual, llevando a su conocimiento que las publicaciones comunistas e izquierdistas que en el mismo se mencionan, no circulan públicamente, pero se tiene conocimiento que, con su sistema celular, lo hacen en forma clandestina, por lo que se prosiguen las diligencias tendientes a determinar quienes son los responsables de ello.

Como dato ilustrativo se deja constancia que se ha comprobado la venta de las siguientes publicaciones no comprendidas en el Decreto nº 4965: NOVEDADES DE LA UNION SOVIETICA, UNION SOVIETICA, CHECOSLOVAQUIA, JUVENTUD DEL MUNDO, TRIBUNA POPULAR y VOZ PROLETARIA, del que se acompaña un ejemplar de fecha 1ª del corriente.

Asimismo, se encuentran a la venta los libros POR LA PAZ y LA AMISTAD Y OPINION PUBLICA DE LA UNION RUSA SOVIETICA.

Por otra parte se acompaña un ejemplar de fecha 11 del actual, del periódico CONDUCTA, publicación // que ha salido en reemplazo de PROPOSITOS, que no sale más a la venta.

Ricardo Fontana
RICARDO FONTANA
COMISARIO INSPECTOR
JEFE DE LA DIVISION BUSQUEDA

Zdroj: Archivo DIPBA, Mesa „C“, Carpeta Varios, Legajo Nº 73

Časopis Checoslovaquia (Checoslovaquia)

CONFIDENCIAL

D.C.I. N° 412

- MEMORANDUM -

Señor Director de Central Inteligencia.- S/D.- LA PLATA.-

Cumplimentando lo ordenado en D.C.I. Dpto.
"C" N° 421, informo a Vd. que en la ciudad de Mar del Plata circulan -
clandestinamente las siguientes revistas, que fueron secuestradas o-
portunamente:

"NOVEDADES DE LA UNION SOVIETICA"

"TIEMPOS NUEVOS"

"LAS REPUBLICAS DE LA UNION SOVIETICA"

"NUESTRAS MUJERES"

"PANORAMA DE HUNGRIA"

"CHECOSLOVAQUIA"

"LA SITUACION INTERNACIONAL Y LA POLITICA
EXTERNA DE LA UNION SOVIETICA"

"ARGENTINA U.R.S.S."

En cuanto a los periódicos, que tambien
circulan clandestinamente, son:

"NUESTRA PALABRA"

"FRENTE UNIDO"

Todas estas publicaciones, de ideología co-
munista, llegan a esta ciudad, provenientes de "La Capital Federal, -
donde se editan.

Respecto a las restantes localidades de es-
ta jurisdicción, las respectivas Comisarias han informado que no cir-
culan en las mismas legal ni clandestinamente este tipo de publicacio-
nes.-

Delegación Central Inteligencia, Mar del Plata, Mayo 23 de 1960.-

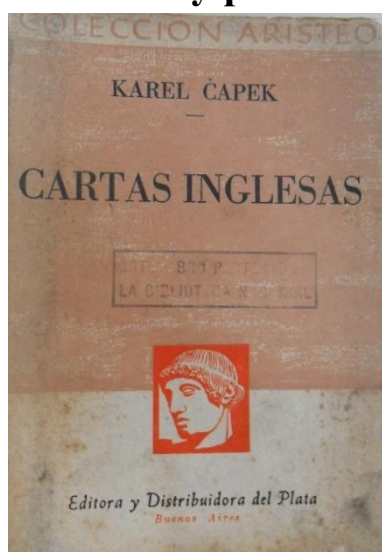
Horacio Pedro Ochando
HORACIO PEDRO OCHANDO
SUB-COMISARIO
Jefe Deleg. C. Inteligencia U. R. V.

aeg.

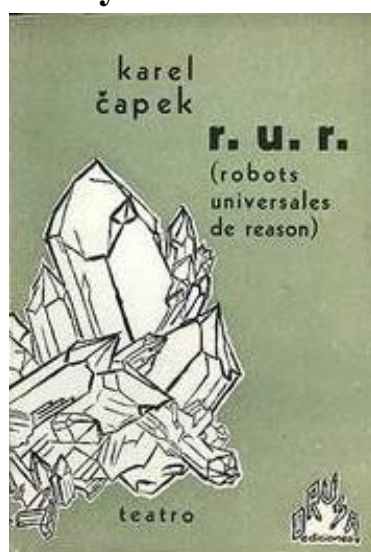
Zdroj: Archivo DIPBA, Mesa „C“, Carpeta Varios, Legajo N° 73

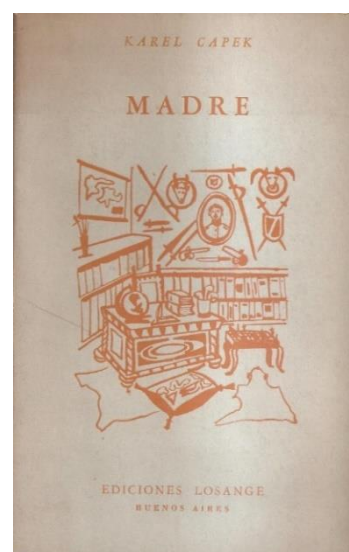
8.3 Obálky překladů Heleny Voldanové

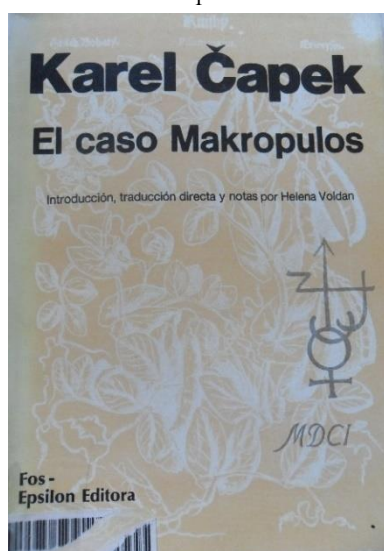
1

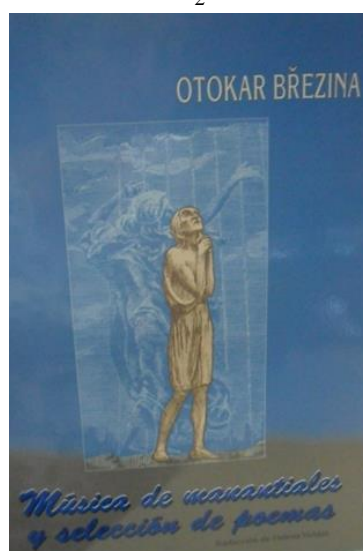
2

3

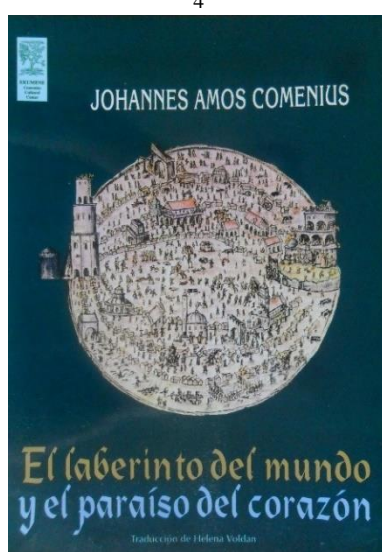
4

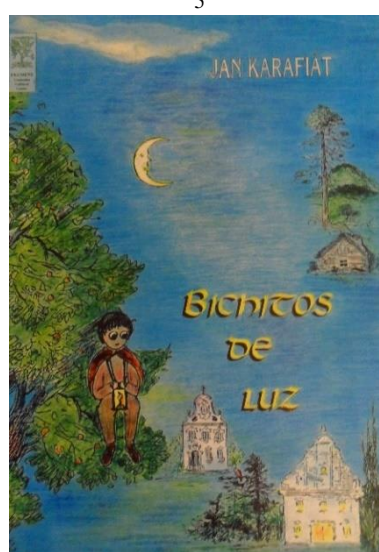
5

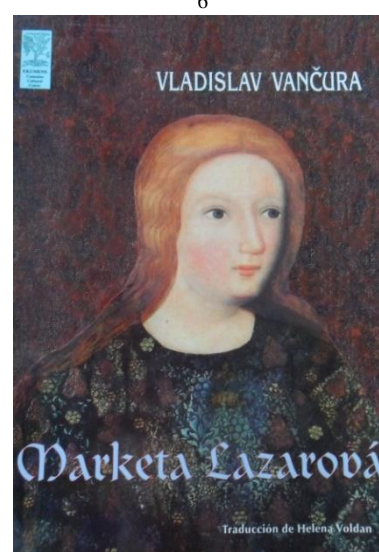
6

7

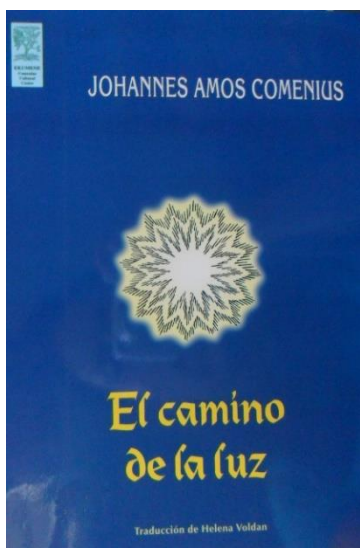

8

9

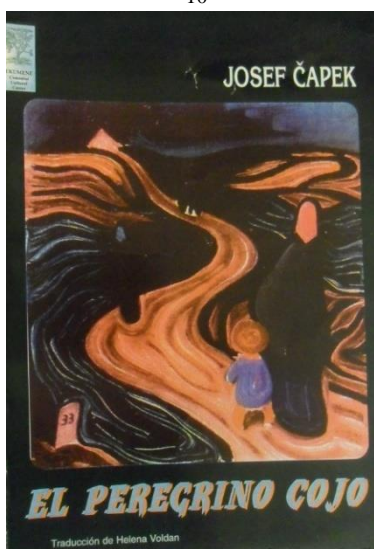
10

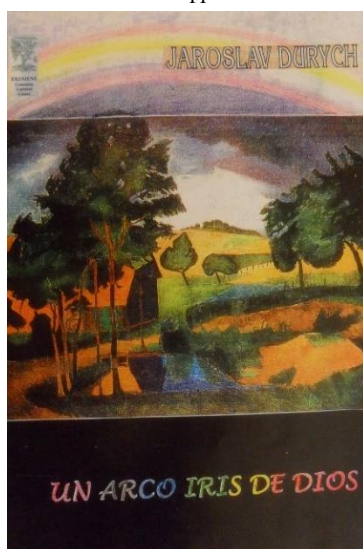
11

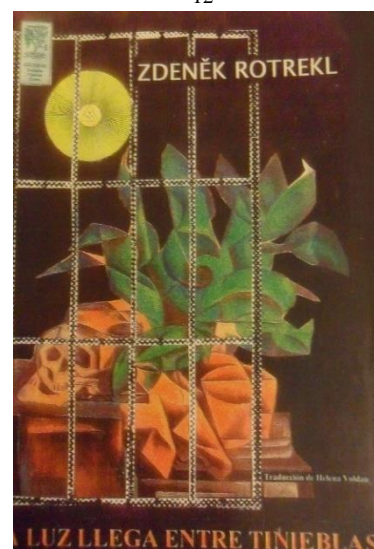
12

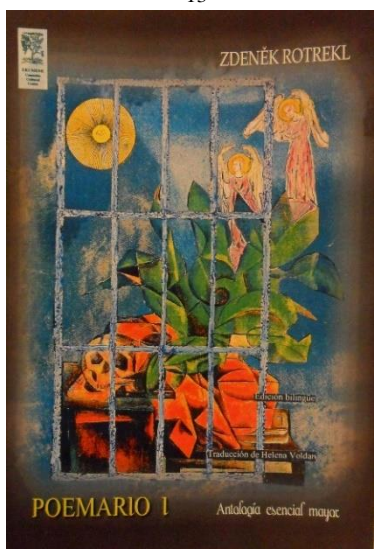
13

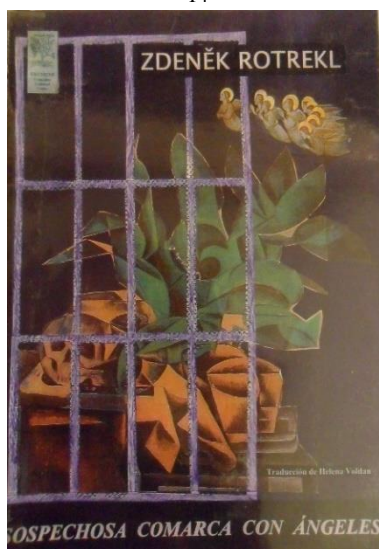
14

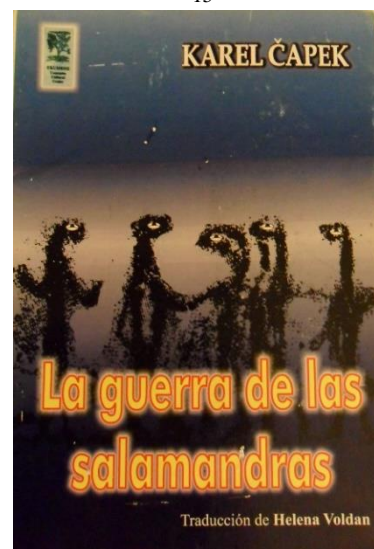
15

16

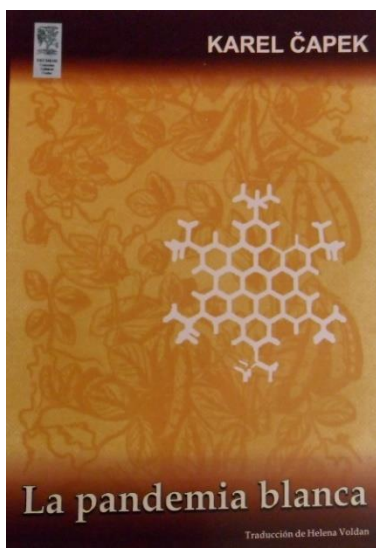

17

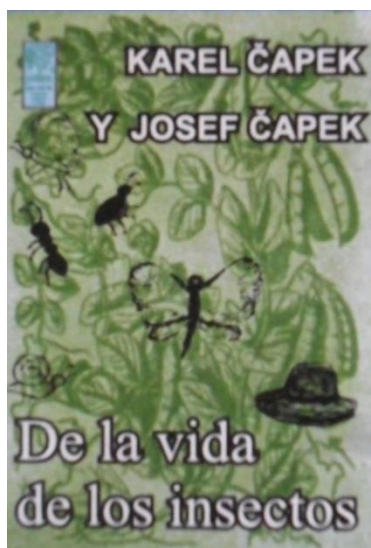

18

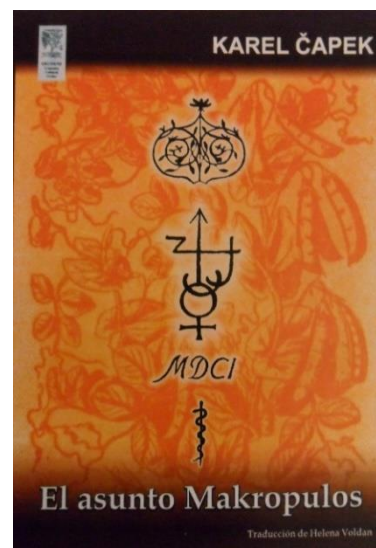

19

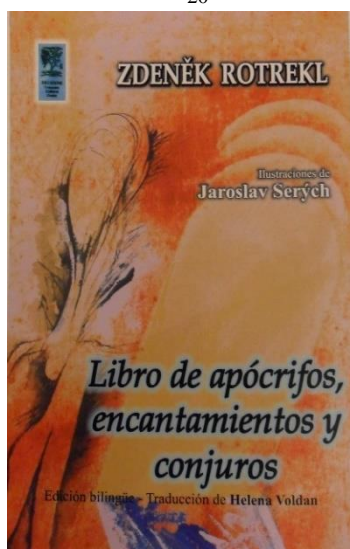
20

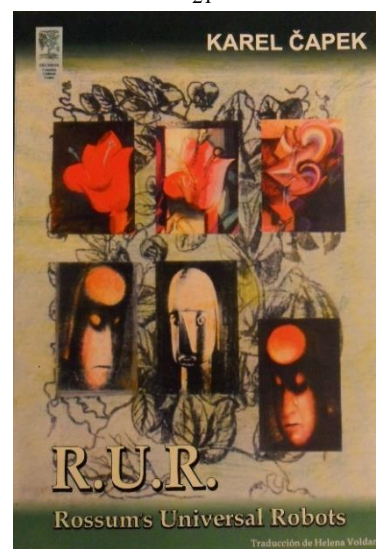
21

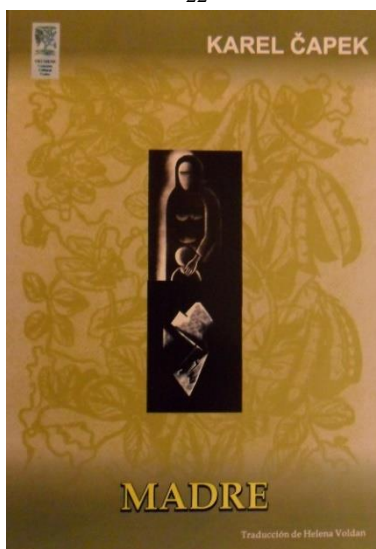
22

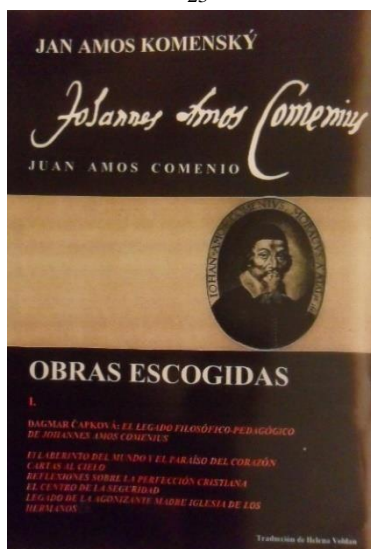
23

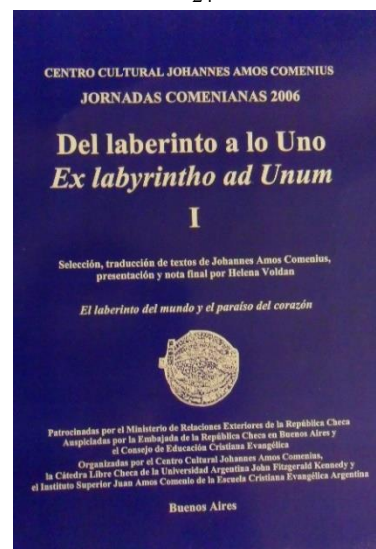
24

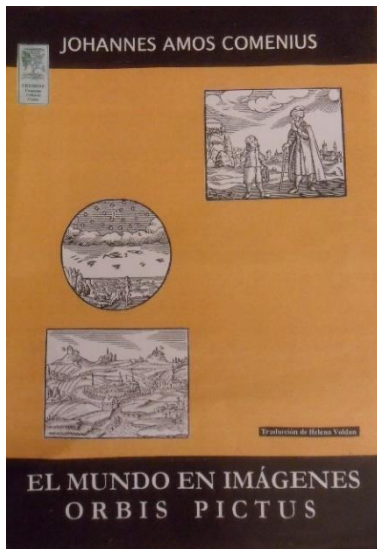
25

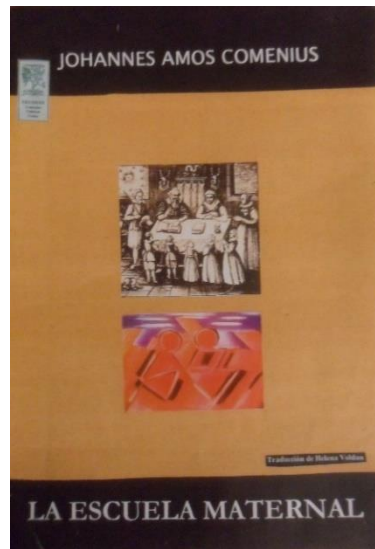
26

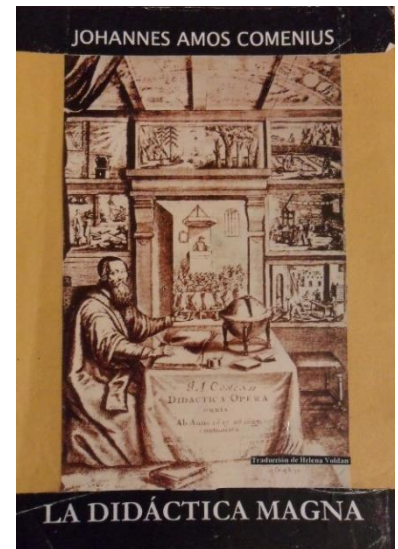
27

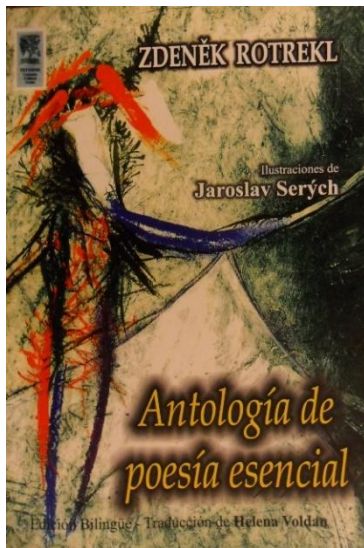
28

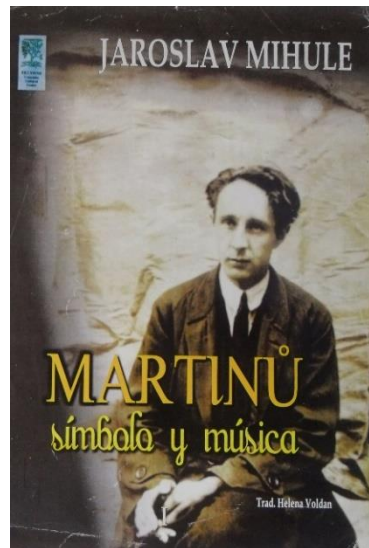
29

30

31

32

Seznam vyobrazených obálek¹⁴⁸:

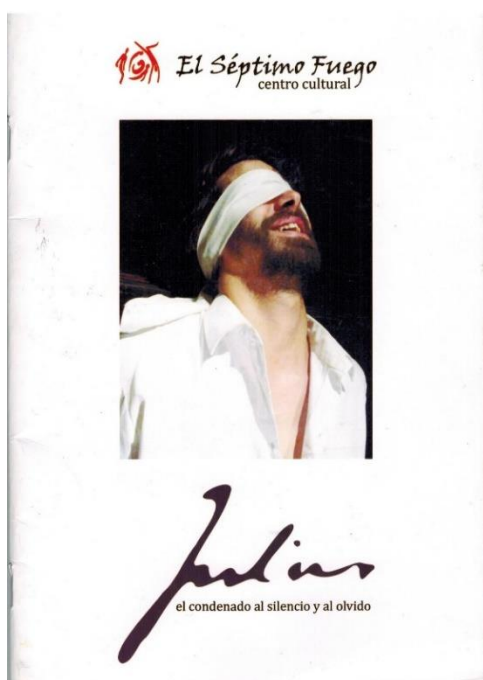
1. K. Čapek: Cartas Inglesas (1948)
2. K. Čapek: R.U.R. (1957)
3. K. Čapek: Madre (1957)
4. K. Čapek: El caso Makropulos (1990)
5. O. Březina: Música de los manantiales (1999)
6. J. A. Komenský: El centro de la seguridad (1999)
7. J. A. Komenský: El laberinto del mundo y el paraíso del corazón (1999)
8. J. Karafiát: Bichitos de luz (1999)
9. V. Vančura: Marketa Lazarová (2000)
10. J. A. Komenský: El camino de la luz (2002)
11. J. Seifert: Poemas (2003)
12. J. Durych: Errantes (2004)
13. J. Čapek: El peregrino cojo (2004)
14. J. Durych: Un arco iris de Dios (2006)
15. Z. Rotrekl: La luz llega entre tinieblas (2007)
16. Z. Rotrekl: Poemario (2007)
17. Z. Rotrekl: Sospechosa comarca con ángeles (2008)
18. K. Čapek: La guerra de las salamandras (2010)
19. K. Čapek: La pandemia blanca (v přípravě)
20. K., J. Čapek: De la vida de los insectos (v přípravě)
21. K. Čapek: Asunto Makropulos (v přípravě)
22. Antología de la poesía checa (v přípravě)
23. Z. Rotrekl: Libro de apócrifos, encantamientos y conjuros (v přípravě)
24. K. Čapek: R.U.R. (nový překlad) (v přípravě)
25. K. Čapek: Madre (nový překlad) (v přípravě)
26. J. A. Komenský: Obras escogidas (v přípravě)
27. J. A. Komenský: Del laberinto a lo Uno (2006)
28. J. A. Komenský: El mundo en imágenes (v přípravě)
29. J. A. Komenský: La escuela maternal (v přípravě)
30. J. A. Komenský: Didáctica magna (v přípravě)
31. Z. Rotrekl: Antología de poesía esencial (v přípravě)
32. J. Mihule: Bohuslav Martinů, símbolo y música (v přípravě)

---

¹⁴⁸ Obálky uvedeny s laskavým svolením Heleny Voldanové.

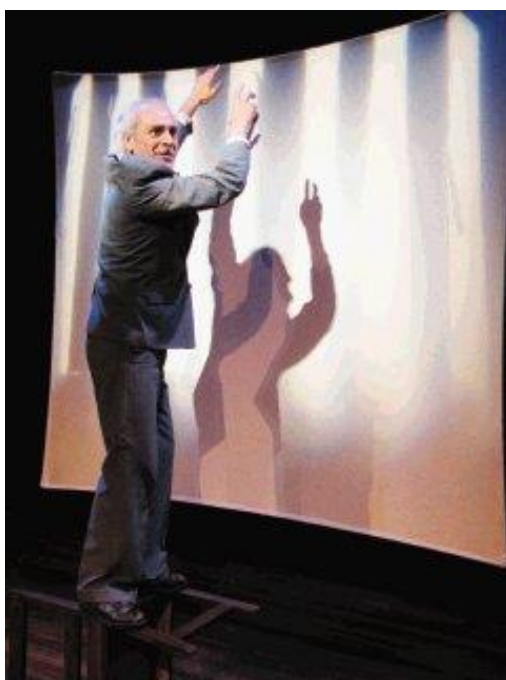
8.4 Obrazové přílohy ke kapitole Julius Fučík

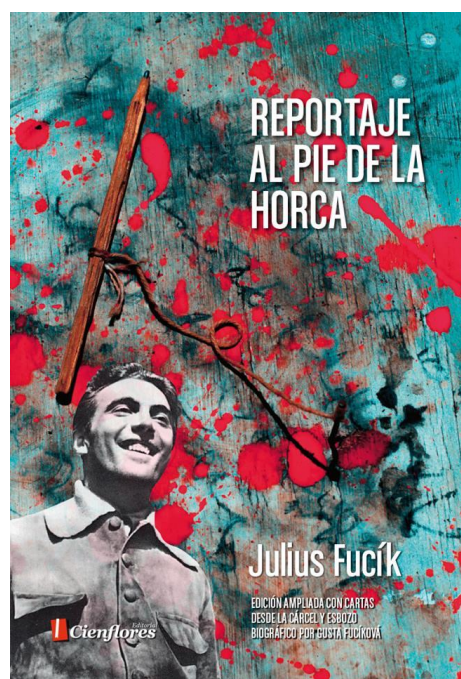
1

2

3

4

1. publikace *Julius, el condenado al silencio y al olvido* (archiv M. Moyana)
2. fotografie ze hry *Julius, el condenado al silencio y al olvido* (archiv M. Moyana)
3. fotografie ze hry *Julius* – Rubén Pagura (archiv R. Pagury)
4. obálka nejnovějšího vydání *Reportáže psané na oprátce* (2013, Buenos Aires: Cienflores, autor obálky Juan Augusto Girón) (se svolením nakladatelství)

8.5 Přepisy rozhovorů

Následují přepisy rozhovorů uskutečněných v Buenos Aires v roce 2013 a písemné odpovědi Heleny Voldanové (na její přání nebyl rozhovor s ní nahrán).

Helena Voldanová. Odpovědi. (zasláno 3. června 2013, Buenos Aires)

Jste členkou domácí či mezinárodní profesní organizace či sdružení překladatelů?

Nejsem členkou žádného sdružení překladatelů, považuji se za překladatelku až jen v posledních dvaceti pěti letech, tedy vlastně od sametové revoluce, silou okolností, pro nedostatek jiných dokonale dvojjazyčných překladatelů.

Podle jakého klíče si vybíráte autory či knihy k překladu? Překládala jste někdy i „na zakázku“ nebo z cizí iniciativy?

Autory si vybírám dle mého hesla pro výběr českého umění a literatury pro cizinu: Nejvyšší hodnoty. Z cizí iniciativy jsem přeložila jen kdysi Jean Chateau, *Psicología de los juegos infantiles*, protože mne zajímalo téma, ve kterém jsem tenkrát už pracovala.

Jak jste se v Argentině dostávala k českým knihám?

České knihy mi nescházely, rodina přivezla dost knih, potom postupně jsem dostávala jiné, něco z Londýna, potom po válce z Prahy ty nejdůležitější. Pro kulturu mám i Ottův slovník. Od sametové revoluce jezdívám často do Prahy, tak jsem můj rozhled ještě rozšířil o nové autory a přivezla jsem si sem hodně knih.

Jak jste u prvních knih sháněla nakladatele?

U prvních knih, jako velmi mladá jsem opravdu sháněla nakladatele. Bylo to tak negativní, že jsem se zařekla, že už pro cizí nakladatelství pracovat nebudu a začala jsem menší rodinný podnik, brzy specialisovaný jen na českou kulturu a upřímně řečeno zcela neobchodní. Vše se nemůže dělat najednou, když dělám kulturu, nemohu dělat podnikání, knižní průmysl je velmi drahý, bez dostatečné publicity není vlastně obchodně možný, a nikdo nepomáhá zdarma. A mimo to obchodní podnikání v pravdě mi je osobně cizí a ještě jsem nenašla spolupracovníka ideálně nadaného a zároveň čestného.

Podle dostupných informací byl Váš poslední překlad před dlouhou pauzou vydán v roce 1957. Věnovala jste se poté překladu nebo jste se k němu vrátila až po roce 1989?

Jak vidíte z dat, poslední překlad za mlada je z roku 1957 a první po dlouhé době až 1989, v době sametové revoluce, když už netísnily politické problémy ani zde ani tam a já osobně měla více času protože jsem přestávala pracovat jako klinická psycholožka a jako profesorka literatury, čemu jsem se věnovala ku příkladu před lety v kursu české kultury a slovanských literatur na Universidad Católica v rok. 1963-64, a dlouho v spolupráci s universitním nakladatelstvím Eudeba.

Byla důvodem této pauzy i tehdejší politická situace v Argentině? Dotkla se cenzura knih během vojenských vlád některých Vašich překladů?

Mých překladů tenkrát bylo ještě málo, a zůstávaly v zásuvkách. Hlavně se jednalo o začátek mého velkého výběru z Komenského: asi 5.000 str., na kterém jsem se tenkrát specializovala, ale který teprve teď dodělávám. S politickou censurou jsem neměla problémy, vyhýbala jsem se jim.

Jaká je Vaše motivace k překládání? Co považujete za cíl svých překladů?

Už jsem vám řekla, že moje motivace k překládání byla hlavně vlastenecká. Přiznávám však, že pro člověka, který miluje poezii a umění a sám píše, překládat ku příkladu poetickou prózu je velký pocit štěstí.

Považujete překládání za svůj koníček, své poslání či povolání? Je pro vás překlad uměním, nebo řemeslem?

Překlad musí být, dle možností, uměním. A vždy mi připadá, že nikdy není zcela dokončen.

Kdo tvoří čtenáře Vašich překladů?

Čtenářů není mnoho: jsou to inteligentní citliví lidé, kteří se k nám dostávají vzdor nedostatečné publicity, na kterou nejsou peníze. Uznávám též, že mnou vybrané knihy nejsou lehké a tím méně pro cizí čtenáře. Nehledala jsem masivní čtení, nýbrž aby ty knihy existovaly v dosahu hlavně budoucím v jiné řeči jako je španělština, tedy aby se k ní vůbec dostali čtenáři, kteří neumějí česky, aby se cizina dozvěděla o našich prvotřídních autorech, kterých většinou nezná ani jméno. Dle mých možností příštím rokem bych chtěla přestat překládat a věnovat se propagaci hlavních autorů ve všech zemích kde existují čtenáři ve španělštině, po všech centrech slavistiky, universitních kursech, národních knihovnách a též krajanských kulturních skupinách. S několika kolegy se pokusíme založit nadace, které by podpořily naše Centro Cultural Johannes Amos Comenius a nakladatelství. Několik let jsme dostávali grant z Ministerstva Kultury, tak zv. za překlad, ale ty peníze vždy padly na Pre-press a malý náklad který se vždy rozdal mezi největší zájemce. Já osobně musím přiznat, že všechny ty už mnohé překlady jsem udělala zdarma, opravdu z vlastenectví.

Čím je podle Vás způsobeno, že například československá kinematografie i hudba měla v Argentině tradičně velký ohlas a často zde vystupovali čs. umělci, ale z české literatury zde vycházelo jen málo titulů?

Ptáte se proč česká hudba a kinematografie mají zde mnohem větší ohlas než česká literatura. Nemá to jenom jeden důvod, protože hudba a kinematografie jsou dvě orientace velmi rozdílné jak podstatně tak svou dobou. Dvořáka zde zná a miluje mnoho lidí, aspoň z těch vzdělaných, také Smetanovu Vltavu, pomalu ale jistě se vyzdvihl Janáček, pomaleji ale též dobře Martinů. Zde existuje velké a vzdělané hudební publikum už zvyklé na naše autory, plní sály jako Teatro Colón a má své vlastní diskotéky. K duchu české hudby je přístup universální. Naopak kinematografie jako umění mnohem mladší, ale populárnější, má dost adeptů zase pro jiné

stránky a přece zdejší ohlas české kinematografie se dost limituje na speciální promítání často oficiální a zdarma. Literatura je zcela mimo toho všeho. A jednoduše si představte, že Argentina je země velká, skoro jako celá Evropa, se smíšenými obyvateli a silnou ekonomikou, prožila a prožívá mnoho neklidu, v městech je velmi západně vzdělaná, ale zachovává své vlastní silné tradice. Dnes jako v celém světě každý sedí u svého počítače a své televize, čte se málo, je i málo času protože každý velmi pracuje, čtou se hlavně knihy o ekonomii vlastní země, atd., jak od nich chtít aby se zajímali o českou literaturu? Naopak sluchem a očima vše jde lehčeji, odtud též láska k české hudbě a ke kráse Prahy, kterou znají dobře z turismu a sem tam zájem o české filmy.

Některé své rané překlady jste později upravila. Co jste v pozdějších verzích měnila?

Z mých raných překladů jsem znovu upravila jen *R.U.R.* Karla Čapka, z přirozeného důvodu, že jsem tuto hru přeložila po prvé velmi mladá, když jsem ještě nedominovala španělštinu a překlad mi potom nevyhovoval.

Necháváte se při překladu inspirovat již dříve pořízenými překlady (např. ve Španělsku) či jinými jazykovými variantami? Používáte ve svých překladech argentinskou variantu španělštiny?

Nikdy se neinspiroji, jak říkáte, cizími překlady, ani je pro jistotu nečtu až lada potom. V mých překladech používám varianty, které pokládám za vhodné dle knihy, na které právě pracuji. Spíše se snažím užívat španělštinu s málo variantami, ovšem, opakuji, dle toho co soudím, že konvenuje knize.

Konzultujete své překlady s někým?

Konzultuji jen výjimečně s autory a ve zvláštních případech se specialisty dle mého úsudku.

V jakém přibližně nákladu překlady vychází?

Překlady jak jsem vám už řekla, vycházejí v malém nákladu, který se dle možností opakuje. Knihy se darují zájemcům, dle možnosti. Pokusím se věc rozšířit, ale v daných podmínkách trhů všude to bude velmi těžké.

Podílíte se také na souvisejících činnostech při vydávání knihy - např. rozhodujete o tvorbě obálky, ilustrací, textech na přebalu...?

Obálky navrhuji sama, ilustrace a texty na obalu rozhoduji nebo přímo píši sama.

Jaké dostáváte ohlasy na překlady?

Ohlasy lidí, kteří se ke knihám dostali a jsou sami dostatečně vzdělaní, jsou velmi dobré, ale nejsou to masivní případy. Někdy jsou překvapující: největší úspěch snad měl *Labyrint světa* Komenského, ovšem vždy darovaný, rozdali jsme spoustu výtisků. Ohlasem v Praze mi byla udělena státní cena *Gratias Agit*, 2006.

Co považujete za hlavní příčinu nedostupnosti českých knih na argentinském trhu i v knihovnách?

Nejedná se přímo o nedostupnost knih na trhu a knihovnách. Zase to má dva různé důvody. V knihovnách budou příštím rokem všechny, někdy knihovny mezi sebou je dostatečně nerozdělily, musí se za tím jít znovu. Co se týče trhu, distribuce je tak drahá, že kulturní knihu dobře udělanou nakladatel nedoplatí. Literatura jako kupř. česká mimo nějakých málo výjimek jsem se přesvědčila, že se trhově po knihupectvích nemůže prodávat, nejen v našem případě dnes se to začíná dělat na poptávku. Ale ta zase potřebuje velkou publicitu a montovat na to organizaci.

Jaké cítíte proměny v povědomí o české literatuře a její recepci v Argentině od 2. světové války do současnosti?

V povědomí o české literatuře a její recepci v Argentině od 2. světové války do současnosti necítím velké proměny. Celkem se mnoho nečte, jde hlavně internet a televize, tak čtená literatura příliš netáhne. Kdysi se zde velmi líbil Kundera, ovšem předcházela jej publicita jeho jména z Francie.

Čím může česká literatura obohatit argentinskou? Jaké nové podněty může přinést?

Nemyslím, že by česká literatura mohla obohatit argentinskou ani jí přinést nové kulturní podněty. Argentinská literatura má před očima velkou literaturu celého světa, je vychovaná vzdělaností západní, a přitom má svoji vlastní tradiční tematiku nebo aspoň svoje vlastní citění. Jako všichni lidé, Češi a Argentinci jsou si navzájem podobní ve svých velkých citech a ideálech, a též ve svých chybách, ale že by podrobně se mohli přímo učit jedni od druhých prostřednictvím literatury, pochybuji. A přece doufám, že jistou oduševnělou literaturou (Březina, Karel a Josef Čapek, Durych, Rotrekl, Seifert, Vančura, Špidlík, etc. etc.) nepřímou a Komenským přímo bychom mohli působit jistou naší mírovou tendencí, kterou někdy by se zdálo, že si ani dost neuvědomujeme. Ovšem záleží taky mnoho na době. Momentálně nechci se o tom více šířit, je to jedno z mých témat.

Na jakých dalších aktivitách v souvislosti s šířením české kultury se podílíte? Vyučujete stále?

Vytvořila jsem zároveň Kulturní centrum J. A. Komenského, v kterém mimo stálou kulturní, literární a uměleckou aktivitu už jsme dělali dvakrát Dny Komenského, a naše heslo Z labyrintu k Jednomu z těchto posledních jsem osobně vzala na velkou Konferenci ODO komeňánů v Praze. Tento rok zamýšlím třetí Dny Komenského, 1. *Orbis pictus*. 2. *Didaktika a pampaedia*, a 3. *Labyrint a Jedno potřebné*, dle mého hesla pro Komenského *Z labyrintu k Jednomu*, hlavní myšlenka, která shrnuje jeho filosofické snahy.

Vyučuji na mé Cátedra libre checa na Universidad Kennedy ve formě několika konferencí ročně a eventuálně při náhodných příležitostech, a spojuji to s aktivitou našeho Centro Cultural Johannes Amos Comenius, orientovanou částečně k šíření poznání celého díla Komenského a částečně k české krásné literatuře, umění a hudbě.

Na jakém překladu v současnosti pracujete / jaký máte v plánu do budoucna?

Právě dodělávám vydání překladu velké knihy Dra. Jaroslava Míhule, *Bohuslav Martinů, symbol a hudba*, pak se musím vrátit ke Komenskému, potom k Březinovi, a mimo to pracuji na mém novém plánu, částečně osobně a částečně sdruženě s dějepisci a filosofy, o českém myšlení v dějinách. Toto je velmi náročný plán a nevím, kam dojdeme a komu jej možná odkážeme. V září jsem zamýšlela jet do Prahy, nevím, jestli to stačím.

Adrian Reyes, 23. května 2013 v Buenos Aires

Hoy estaba relejendo algo de una cosa que, de una especie de introducción que se le hizo a ese libro, que tiene ¿viste? dos títulos, en castellano. Uno es “A la horca”, y otro “Al pié del patíbulo”. Yo nunca entendí la diferencia entre uno y otro porque en realidad el patíbulo es el lugar donde está la horca. Es decir que no...

Yo creo que en Argentina se publicó solamente con el título del patíbulo, y que en España con horca.

No. Acá también hubo ediciones. Acá hubo varias ediciones. Hubo las primeras ediciones, si en Alemania creo que se publicó en el 50. Acá creo que en el 52. Siempre estuvieron a cargo de lo que era en ese momento el partido comunista. El partido comunista más ligado a la Unión Soviética. Pero el libro quedó como un libro para militantes, siempre, en todo el desarrollo. E hicieron inclusive el reportaje y además por ejemplo otras notas agregadas, que son seis notas a propósito del héroe, que lo tienen ahí en un comentario. Y esas son las ediciones que yo conozco, yo conoceré 5 o 6 hechas acá. Y una sola, la de Cepe, que era una editorial que mataron al editor. Él le puso en ese, de Ediciones Cepe, pero puso “Reportaje al pie de la horca”. Inclusive tenía el dibujito de donde se cuelga la soga. Era bastante rústica la tapa, bastante sencilla. Y todos los demás lo publicaron “Al pié del patíbulo”, que hay, creo que hay dos, por lo menos dos traducciones, que yo conozca, después puede haber más. Y lo que siempre, digo desde el punto de vista de lo que significó ese libro, siempre estuvo ligado a los militantes revolucionarios, como con el heroísmo, como con la conducta, de que se puede trabajar en la cárcel, de que aun en las peores condiciones se podía revertir la situación, si siempre estuvo ligado, es un libro muy parecido, en un sentido, con todas las diferencias del caso, con uno de Víctor Serge, “Lo que todo revolucionario debe saber sobre la represión política”. Entonces son esos libros muy emblemáticos dentro de una corriente de izquierda.

¿Cómo se llamaba?

Víctor Serge. Ese es el libro, después es un tipo muy antistalinista, pero te lo pongo como ejemplo para que te ubiques en qué, qué era lo valioso. En algunos trabajos de prólogos de otras ediciones, entresaqué material de Fucik sobre por ejemplo una novela corta que siempre me hubiera gustado conocer. Porque él era muy admirador de Jan Neruda. Y de Jan Neruda, acá se publicó, que yo sepa, un libro.

Sí. Los cuentos.

Claro. Del Centro Editor de América Latina.

Sí.

Que es una editorial que ya no está más. No sé la filiación que tenía Jan Neruda. No conozco. Y entonces era eso, lo importante era eso, que siempre estuvo ligado al comportamiento que un revolucionario tiene que tener frente a la represión y frente al enemigo. En ese caso, bueno, de la Checoslovaquia invadida por los nazis pero se extendía a cualquier situación porque acá hubo

otras... Decía: hay que enfrentarlos, no hay que dejarse doblegar y que se cansen de torturarte y cuando se cansen de torturarte, él decía, maldecía a sus padres porque le habían dado una fortaleza de caballos, dicen en la traducción. Y no sé cuál era la contextura física pero sé que era un tipo grandote, y que los nazis le pegaban, le daban, le daban, y que él no se moría y él prefería morirse, obviamente. Y la escena, y todo el recorrido cuando a él lo hacen ver por Praga “mirá, todos tus amigos”. Bueno, vos lo conocés, ¿Qué te voy a andar explicando a vos?

Y es un libro maravilloso en este sentido, y es un libro que es un clásico. Vos capaz que vas a una librería y no lo encontrás o capaz que encontrás alguna edición. Y nosotros, yo lo quería publicar y además quería publicar algo más completo de Fucik porque es muy poco lo que conocemos que se haya publicado en castellano. Por ejemplo la novela corta, esos escritos a propósito del héroe. Esas cosas estaría bueno poder publicarlas en algún momento de nuevo.

Así que la edición está todavía en preparación, ¿cuándo se va a publicar?

No. La edición nosotros la publicamos, la vendimos, se agotó, la vamos a sacar otra vez.

Ah, porque yo leí en una página web que se estaba preparando, que solamente está en archivo PDF y se va a publicar.

Claro. Nosotros la publicamos. Lo que pasa es que hicimos una edición corta, una edición chica.

¿Cuándo se publicó?

Hará dos años. Dos años. Por eso te digo que en la nueva edición quería agregar más material, o sea, el reportaje, además de lo que significa la obra en sí, tener un valor agregado, o sea agregar algo más para dar cuenta de la figura de Fucik, un tipo muy interesante Fucik.

Así que esa nueva edición se va a publicar.

Se va a publicar, sí. Lo único que en una de esas, si alguien nos avisa o nos puede acercar algo de lo que sería la novela corta, estaría bueno, porque entonces vos podés hacer un trabajo que reúna el reportaje por un lado y después poder hacer lo de la novela corta que no sé qué tamaño tiene. Y todo aquello que haya publicado Fucik, porque él publicó varias cosas en la prensa. Pero es poco el material que llegó acá. Capaz que a España llegó más, no sé.

Es un libro que lo sacás, lo vendés. Pero yo le querría agregar algo más. No es una cuestión comercio. Es una cuestión política. No es comercial acá. Eso, hay por ejemplo, hay libros que yo los tengo pero yo también miro lo que es la situación, por ejemplo el poema pedagógico de Makarenko, no sé si lo escuchaste hablar alguna vez.

No.

Bueno, Poema pedagógico fue un libro fundamental en la época de la construcción del socialismo de la Unión Soviética que perduró durante muchos años. Mi opinión: la Unión Soviética en un momento determinado empezó a hacer graves daños y dejó de ser socialista y se convirtió en cualquier cosa. Digo. Pero bueno, ese poema pedagógico también está para

poder publicarlo que es de Makarenko, un libro muy, muy, muy famoso y raro que no lo conozcas. Bueno, por edad capaz que no lo conocés, o por filiación política porque es un libro fundamental. Pero el punto cuándo se va a publicar. Yo lo puedo publicar mañana pero yo lo que quiero, y por eso me acerqué y aproveché esto, bueno, en una de esas se hace un contacto, bueno ¿qué tenés de Fucik que podamos publicar, además del reportaje que ya es conocido? Entonces, lo de Jan Neruda no me da porque no entra dentro del perfil. Pero todo lo que sea de Fucik, digamos, una posibilidad de tener una traducción, porque acá es difícil que consiga alguien que traduzca del checo, pero si tenemos una traducción de la novela corta, sería extraordinario.

Y por eso también quería preguntar si saben que en Checoslovaquia se publicó solamente la versión censurada y que la versión completa se publicó solamente en el año 95, y así que todas las versiones que están acá son las versiones censuradas, y si publicaron la versión censurada a propósito o...

Por ignorancia.

Yo creo que se publicó la versión completa solamente en Cuba, en 2006 o algo así, y acá no, en Argentina no se publicó.

Me encantaría tenerlo.

Esas cosas, vos que leíste las dos ¿decían cosas ofensivas?

No. No es que censuran mucho. Se censuró, la mayor parte que se censuró es al final, que eso se publicó hasta acá y fueron censuradas las últimas tres hojas y solamente esa quedó. Así que esas tres hojas no se publicaron.

Esa última parte habla de que durante los interrogatorios, que después de las seis o siete semanas, empezó a hablar pero que no delató a nadie pero quería aprovecharlo porque él sabía que querían arrestar algunas personas importantes de la cultura y de la inteligencia de Checoslovaquia, así que él sabía que si no va a decir nada, no va a ayudar a nadie, así que decidió como despistar a las personas que lo interrogaron...

Claro, pero ahora como vos me estás diciendo algo, ¿Viste lo que yo te dije al principio? La conducta, esto, lo otro. Eso daría por tierra lo que yo estoy diciendo porque ni siquiera diciendo macanas o diciendo cosas para despistar, claro, había una situación que también los checos ya sabían que Alemania empezaba a tener grandes problemas para ganar la guerra. Es decir que ya tenían ese dato y que los mismo guardas checos iban medio insinuando que las cosas se ponían difíciles para los nazis porque estaban perdiendo en ¿Cómo se llama? En...

En Stalingrado.

En Stalingrado. Claro. Entonces quizá había anuncios de eso. Ahora vos me agregás que hay tres páginas o tres documentos.

Tres páginas.

En donde él dice que estuvo hablando con sus torturadores, ¿sería así?

Sí.

En los interrogatorios, dándoles datos falsos.

Sí. De gente muerta o de gente que sabía que no puede dañar a ellos que estaban en otro lugar. Después de la revolución en Checoslovaquia en el 89 se hizo muchas investigaciones sobre eso y se confirmó que no delató a nadie y no es responsable por ninguna muerte, detención ni nada.

¿Por qué sería que lo sacás? O sea ¿Cuál sería la cabeza para pensar “esto lo tenemos que sacar” porque mella, oscurece la otra actitud?

Que ahora con eso parece más humano, que no es como héroe todo blanco y negro.

Bueno, eso también. Eso es interesante porque después hay límites. Él dice, hay una parte ¿Cómo es que dice? Es una expresión, no sé cómo se dirá en checo. Cuando la cabeza no quiere, el culo no habla. ¿Cómo es que dicen?

No me acuerdo.

Se decide todo de acá. Si acá no quiere, no quiere nada. Y usa la palabra culo. El culo no quiere. Esa es la expresión que usa. Claro. Se lo dice uno de los compañeros de él. Claro, después porque el problema es que parte de lo que era la dirigencia del partido comunista, muchos hablaron.

¿Me podés dejar verlo? Porque es poco frecuente tener algo en la mano así.

Bueno, lo que llama la atención ¿Sabés qué es? Que en ese razonamiento, Vos fijate que, bueno, después estará la derecha checa, ¿no? ¿También? Digamos, porque vos decís, Qué cosa más heroica que enfrentar a los nazis. Claro. Lo que pasa que debe haber checos que colaboraron con los nazis. Bueno, no sé qué visión tenés vos. Pero ¿Hay algo más heroico que resistir al invasor de tu país? No. Ah, y esa parte final, la parte censurada fue publicada en Cuba, decís vos.

Sí, en Cuba creo que fue el único país donde se publicó la versión completa en América Latina, en español.

Qué raro. Bueno, lástima no saber checo, pero qué maravilla. Y estas son las...

Las cartas. Cartas de su familia

Qué maravilla, che, qué lindo.

Vos sabés que acá el partido comunista argentino fue muy obediente de la Unión Soviética. Es más, nosotros, digamos, yo vengo de lo que es la ruptura con ese partido comunista, que yo no porque era más chico pero tenía diez años, pero en el 68 se produce una ruptura, justo cuando el mayo francés, justo cuando la primavera de Praga, justo con la muerte del Che, y toda la

experiencia que estaba en China con la revolución cultural. Entonces obviamente eso rompe con la dirección del partido comunista que en realidad terminó siendo una especie de soldado de los rusos, de la Unión Soviética. Ah, no sabés, bueno, sé que no sé como tomarlo lo que vos me decís. Realmente, porque me quedo pensando en eso.

Y entonces ¿qué traducción se usa para la edición?

Es una introducción sobre una especie de bio bibliografía, es un recorrido de la vida de Fucik. Eso te la puedo mandar a un correo si querés.

¿Y quién lo escribió? ¿Vos?

Yo lo saqué de un lugar e hice una síntesis. Tomé algunas cosas fundamentales e hice como el recorrido de... después había una que la había escrito, yo no me acuerdo, un dirigente del partido comunista, yo no sé si era. Yo capaz que el librito lo tengo, el libro que donde yo saqué la información, inclusive había fotos de su familia o de la casa donde vivía él o la casa de los padres.

Creo que era, a ver, ya me va a salir el hombre del que hizo el estudio. Me sale Oscar Arévola, pero no es Oscar. Es el que hizo... Alfredo Varela.

Ah, sí. Hizo la introducción.

Exactamente, el que hizo un libro también muy “Las aguas bajan turbias”, una cosa así. Entonces yo tomo parte de ese relato.

¿Y quién fue el traductor, la traducción que se usó?

La traducción la tomamos de una... creo que por ahí anda el nombre de la traductora pero no me acuerdo cómo se llama. No lo pusimos directamente, no lo pusimos.

Sí. Yo vi el archivo PDF y no decía el nombre.

Sí. Porque en realidad tomamos la primera edición y creo que se hizo en el 53, por ahí.

Así que usaron la traducción, no cambiaron.

No. No cambiamos nada.

¿Qué estás averiguando en particular? Vos estás hablando de la influencia de la literatura checa en America Latina, en Argentina.

En Argentina, como la literatura checa en Argentina, la recepción, las traducciones que se hicieron. Por ejemplo para mí es interesante que en la República Checa nadie lea a Fucik y acá por ejemplo hubo una edición en 2006 y ahora esta que todavía se publica, por ejemplo algo que en República Checa no lee nadie.

Claro, porque la diferencia es que acá tienen halo de héroe y vos me acabás de decir “acá muestra también que era humano”. Bueno, lo humano se puede interpretar. La verdad fue un sacudón lo que me decís, yo no lo conocía eso, no lo sabía. Ahora, ¿yo te puedo dejar mi correo para que vos me lo puedas mandar? ¿Podrá ser?

Sí.

Está buenísimo. En realidad, está buenísimo en un sentido y en otro sentido no. Pero bueno, la verdad es la verdad. Es decir, porque por ejemplo, estoy pensando, bueno, en primer lugar, eso fue así. En segundo lugar, entiendo la maniobra de los rusos y de los checos en ese momento. Necesitaban la construcción de héroes y de un tipo de militante que era más de la cabeza que en la realidad, o sea que no había gente que era a prueba de todo como así de Temple de acero o la Joven guardia, te estoy hablando de novelas soviéticas que los personajes eran modelos absolutamente... eran, vos decís cómo me gustaría ser como ellos. Pero no podías ser nunca como ellos porque no existían tampoco. Y mucha gente decía son novelas que en realidad terminaron siendo en el desarrollo, perniciosas. Es decir, eran muy educativas entre comillas, pero sobre una base falsa, porque no te estaba dando al hombre con sus contradicciones, con sus debilidades, con sus pobreza. Y te hablaban de tipos que no se cansaban nunca, no lloraban nunca. Eran máquinas. Y uno quería imitar a la máquina y yo digo “no puedo imitar a la máquina, no me sale”.

¿qué necesitás saber que yo te diga?

Sobre la introducción y la traducción. ¿Esta edición lleva cartas? Porque yo creo que en las ediciones anteriores, no se publicaron las cartas.

Estoy viendo si lo puedo bajar acá, no sé si en el teléfono. Son seis cartas.

¿De donde sale la traducción?

Creo que del mismo, el material yo en todo caso puedo ver pero me vas a tener que dar un tiempo porque creo que tengo el libro guardado en un lugar que es el que desarmé para poder escanearlo. Te tendría que haber puesto la editorial. Pero a veces, por el tema de los derechos de autor, y como nosotros somos más militantes políticos que comerciantes, entonces estuvimos acostumbrados a la clandestinidad.

Yo había hecho una edición hace cinco o seis años atrás, que había quedado muy linda porque eran todas fotos de la casa, de la casa de la familia, de los padres, de Fucikova, la hermana, el epígrafe.

¿Y no tenés un ejemplar?

Sabes que no... Eso lo publicamos como una Editorial Rescate, como una editorial, lo apuntamos como que era Rescate. Eso, en una de esas, se puede conseguir. Capaz que alguno se quedó con una edición. Yo hice una cantidad chica pero ahí le agregué todas esas fotos y le agregué el mismo anexo, es un anexo, que son las seis cartas que están por fuera del llamado reportaje. Sí, eso yo creo que a lo sumo te podría dar capaz que si consigo uno, hacer una

fotocopia y te llevás la fotocopia. Lo publicamos nosotros. Y el otro, yo creo que era de una editorial del PC, vieja, que yo tomé esa edición, me pareció la mejor, la cotejé, la traducción, porque era más clara. Inclusive había giros en español que acá no se usan, quedaba ridículo cómo estaba escrito porque eso es en España pero no en Argentina. Entonces se le había acomodado más o menos el texto como para poder que se lea y se entienda. Esa sí, esa fue una edición que yo la publico después por un sitio en internet que quebró que se llamaba Libronauta, que lo colgaron el libro y se bajaba por demanda. Es decir, el que lo quería, pedía una copia del libro. Esa empresa quebró porque se adelantó 10 años a lo que iba a pasar. Se adelantó demasiado. Ahora ya eso está empezando a funcionar. Pero en una de esas, si consigo una edición, en el tiempo que vos estés, no sé cuánto te quedás, por lo menos le hago una fotocopia. Y la segunda edición, lo que pasa que yo soy muy desordenado, había ediciones que quedando vuelta por ahí y yo no me quedo con los libros. Y con esa, me pasó eso. Que hicimos una cantidad corta, se vendieron enseguida, que hice también una llamada autobiografía de Mao que se llamaba “Mi vida”. Que en realidad nunca hubo un libro de Mao que se llamara “Mi vida”. Es un libro que lo había publicado acá una editorial muy tradicional de la izquierda de los 70. Entonces lo publicaron. Era una colección que había armado yo. Entonces después eso se derrumbó. Nosotros vivimos en el tercer mundo, no sé si te diste cuenta entonces hacemos lo que podemos. Bastante bien.

Rubén Pagura, 31. května 2013 v Buenos Aires

¿Cuando leyó el Reportaje al pie del patíbulo/horca, porque tiene dos traducciones, por primera vez?

En el 75 creo que fue.

¿En Costa Rica o en Argentina?

En Costa Rica.

¿Se publicó allá o en otro país?

Yo tengo una publicación. La edición que yo tengo, lástima que no la traje pero creo que es una edición argentina. Pero me la regalaron allá en Costa Rica.

Sí. Yo busqué el catálogo en Costa Rica si se publicó o no, pero creo que no.

Creo que no. Creo que es una edición argentina, me parece, y me lo regaló una mujer que tenía una librería en Costa Rica, que tenía libros de Checoslovaquia, la Unión Soviética, y me regaló ese libro.

¿Y cuándo decidió adaptarlo a una obra teatral?

Como te digo, cuando lo leí, en aquella época, me impactó mucho. Pensé, yo estaba estudiando teatro en aquella época. Pero pensé que era un material muy rico para hacer una obra de teatro. Pero ahí se quedó. Y hace tres años, fue en el 2009 o 2010. Ahora no recuerdo. A lo mejor tú sabes más que yo. En todo caso ahí está la información en internet cuando estrené. Decidí que era el momento de hacerlo.

Sí.

Por muchas razones. Por razones personales, quería hacer un trabajo nuevo, y buscando material inspirador para hacer algo nuevo, recordé ese libro. Y lo leí de nuevo y dije “este es”. Y también por el momento histórico, por todo lo que está pasando en el mundo pensé que era un libro que tenía mucho que decir.

Interesante. Así que usted escribió el guion, libreto y adaptación...

Claro. Lo que traté de hacer fue ser fiel al carácter, al espíritu del libro, pero sí hacer una síntesis, en primer lugar, darle forma teatral. Porque hay capítulos que son teatrales, otros que no. Entonces había que hacer todo, unificar todo el material, darle forma en este caso de historia cronológica. Y también hice un trabajo de adaptación, a ver, dándole más énfasis a la reflexión, dejando el espacio para la reflexión política, y para la opinión y la posición política, pero dándole más espacio a la reflexión humana, el amor a la vida y al ser humano en general. El componente político está siempre ahí y es muy claro, pero en el libro hay mucho espacio dedicado a la reflexión y a la opinión política. Yo la mantuve pero decidí poner más énfasis en la relación humana con los carceleros, con los compañeros.

¿Omitió algunas partes del libro, hubo algunas modificaciones graves?

No, nada grave. No, como te digo, traté de ser fiel al contenido y al espíritu del libro. Pero no sé, de pronto hay una permanente mención de su militancia política, su vinculación con el partido, con Moscú, con la Unión Soviética, entonces eso lo limé un poquito, respetándolo, manteniéndolo, porque lo que había que hacer era un trabajo de síntesis. Entonces mientras estuviera presente su militancia política, su posición política, mientras estuviera presente pensé que no era necesario reiterarla.

¿Consultó con alguien el libro, cooperó con alguien en la preparación?

Investigué mucho por internet, investigué mucho la historia de Checoslovaquia, la situación en la Segunda Guerra Mundial, hablé con alguna gente que había estado en Checoslovaquia en Costa Rica. Entre otros, un médico que murió el año pasado que había estado estudiando en Checoslovaquia y que conocía la realidad checoslovaca, tanto de la era comunista como de la actualidad. Con él, y con otros amigos que estuvieron en Checoslovaquia pero básicamente con este hombre.

Como por ejemplo la pronunciación de los nombres y cosas así, porque es muy difícil...

Claro, sí. Él me dio toda la pronunciación de los nombres y los lugares, me estuvo mostrando, estuvimos viendo fotografías y material que tenía de Checoslovaquia, música. Yo tenía una relación musical con Checoslovaquia porque mi padre había estado en Checoslovaquia en los años 60 yo creo. Y había traído, entre otras cosas de música, había traído el Moldava.

Eso te quería preguntar también porque leí en internet que se usa la música.

Sí, sí. Entonces, yo recuerdo de mi infancia, estaba escuchando el Moldava en mi casa, y me encantaba, me gustaba mucho.

Me sorprendió mucho porque no es muy conocido en el extranjero el compositor. Hay otros compositores que son más conocidos en el extranjero ....

Sí, entonces también tenía ese recuerdo de infancia prácticamente de estar oyendo, y lo tengo muy incorporado.

Bueno, también leí que es una adaptación especial, que es unipersonal y que no hay muchos recursos escenográficos. ¿por qué decidió usar esto?

Bueno porque desde los años 90 comencé a hacer un trabajo unipersonal con un director con el que he trabajado muchos años hasta el 2003. En el 2003 disolvimos el dúo pero yo había trabajado mucho en grupos antes. Y en el 90 por razones de un retroceso en el teatro en Costa Rica, tuvimos que reducirnos a director, actor, al equipo mínimo y empezamos a hacer un trabajo de laboratorio y entonces hice varios, hicimos varios unipersonales. En toda la década de los 90, en el 2003 disolvimos el dúo y yo seguí ocasionalmente trabajando con grupos pero seguí haciendo trabajos unipersonales. Entonces tengo un manejo, una experiencia en la creación y en el trabajo como actor en unipersonal. Entonces me pareció también que esta

historia en particular se prestaba para ser contada por un personaje que esa es la versión. Julius Fucik contando, esperando en la celda ser trasladado a Berlín y recordando toda su historia, contándole a un público imaginario. El público está ahí pero él está como contando a un público imaginario. Me aproveché un poco de que Fucik había sido actor, había estudiado teatro en su juventud y que tenía un carácter extrovertido y era histriónico, entonces me pareció que cabía que el personaje contara histriónicamente su historia.

Sí. También no es un reportaje típico como de otras personas que también escribieron algo en la cárcel... Esos rasgos estéticos que tiene, es casi como literatura.

Sí, sí. Bueno, esa es una cosa que me atrajo siempre mucho porque podría ser perfectamente un texto de teatro contemporáneo, de esta dramaturgia fragmentada que está de moda ahora mezclando estilos, y podría perfectamente ser un texto teatral y yo lo tomé un poco así. Entonces, no, fue muy estimulante para mí.

¿Y por qué, entonces decidió no usar como recursos en la escena? Hay solamente una silla...

Bueno, por un lado porque la situación básica en la que se narra la historia, el marco narrativo, es la celda. Entonces dentro de la celda, la celda se convierte en un montón de espacios pero siempre es el juego dentro de la celda. Pero también por una opción estética personal desde hace mucho tiempo. Desde que comenzamos con este tipo de trabajos que procuramos siempre concentrar el trabajo en el trabajo del actor, aprovechando al máximo los recursos expresivos del actor con un mínimo de accesorios externos. Entonces todos los trabajos que hicimos fueron siempre con un mínimo de escenografía y utilería. Y este no es una excepción. Entonces simplemente la silla. Y el otro elemento que es, que me pareció simbólico, además muy rico para jugar escenográficamente fue el de la pantalla de cine a la que hace referencia Julius Fucik cuando comienza “esta pared es como una pantalla de cine”. Entonces es la pared de la cárcel, la pared de la celda, pero es la pared de la cárcel de Pankrác, y se convierte en muchas cosas.

¿Cree usted que la recepción es diferente, por ejemplo en Costa Rica, que es un país democrático, y en Argentina que tiene una historia de opresión militar?

No sé cómo irá a ser en la Argentina porque todavía no la he presentado, la presento ahora.

¿En España creo que presentó, no?

En España presenté, con muy buena recepción. Y presenté también en Guatemala. Y en Guatemala fue muy impresionante, porque Guatemala tiene una historia muy cruel de desaparecidos, de represión, de violación de los derechos humanos, entonces en Guatemala fue muy fuerte. En la Feria internacional del Libro en Guatemala, en el 2009 creo que fue.

Y ¿cómo fue en Costa Rica la recepción?

Muy bien. Fue muy bien. A ver, Costa Rica no ha tenido represión. Tuvo una guerra civil en el 48, tuvo militares antes. En el 48 se abolió el ejército sin embargo, o por eso, por muchas circunstancias, Costa Rica también ha sido utilizada un poco por el mundo occidental como una muestra de democracia perfecta. Pero eso es cuestionable. Yo, desde adentro lo cuestiono, sin

embargo sí hay una característica de muchos líderes de Costa Rica, especialmente a partir de todo el proceso de paz en Centroamérica y de un personaje que yo no participo mucho con él, que es Oscar Arias, Premio Nobel de la Paz pero que es muy cuestionado en Costa Rica. Sin embargo se impuso un poco como símbolo de Costa Rica la defensa de la paz, de los derechos humanos, entonces por un lado está ese elemento característico de ser costarricense en la actualidad, de ser un ser amante de la paz, respetuoso de los derechos humanos, y hay una sensibilidad. Costa Rica tiene conocimiento de violaciones de derechos humanos indirectos porque en la década de los 70, 80, Costa Rica asiló a muchos refugiados de Sudamérica o de Centroamérica también. Entonces casi cualquier costarricense tuvo contacto directo con un perseguido político. Entonces hay también una sensibilidad por ese lado.

Pero el libro no es conocido en Costa Rica.

El libro no es conocido en Costa Rica.

Los espectadores no sabían...

Era conocido en la época en que yo llegué a Costa Rica y estudio en la Universidad que fue cuando me lo regalaron, era conocido entre gente de izquierda. Entre gente de izquierda era un libro, creo que en todo el mundo en esa época. Fue un libro muy difundido por todo el mundo. Volviendo a la recepción en Costa Rica en la actualidad, empezamos a hacer funciones para colegios porque vimos que podía ser de interés en los años que se estudia la Segunda Guerra mundial en el colegio, pensamos que podía ser de interés, y efectivamente muchos profesores manifestaron interés en llevar a los estudiantes al teatro a ver la obra. Y el Ministro de educación la vio y le pareció un trabajo muy adecuado y la declaró de interés educativo. Entonces fue como un empujón muy importante para la obra, para nuestro trabajo. Y entonces gané el Premio Nacional por la mejor actuación. Pero creo que era por la obra también. Entonces esto, con respecto al reconocimiento o la recepción que hubo en Costa Rica. Fue muy bien. Es más, te cuento, pero esto es un paréntesis que no es de público costarricense pero fue a ver la obra el Embajador de Checoslovaquia en Costa Rica. Una chica que me ayudaba en la traducción había ido a la Embajada de Checoslovaquia a ver si había algún tipo de apoyo que nos podían dar cuando estaba haciendo la obra. Y nos dijeron que no, que no había apoyo para cultura. Que había apoyo para proyectos industriales o ese tipo de cosas, pero no culturales. Pero un día estando haciendo funciones, recibí un correo electrónico del embajador de Checoslovaquia que había ido a ver la obra y aunque no compartía la ideología de Fucik que es la obra, me agradecía mucho el haber rescatado la figura cultural de Checoslovaquia y la historia de Checoslovaquia. En fin, fue muy noble de su parte aún teniendo una diferencia ideológica, el haber ido a ver la obra, el haber agradecido. Entonces desarrollamos una relación por correo pero muy buena. Después me escribió al poco tiempo. Lo habían trasladado a Cuba, me escribió desde Cuba. Intentó llevar la obra a Cuba, al final no se pudo por razones ajenas, en Cuba misma. Y después me volvió a escribir, creo que desde Checoslovaquia, no hace mucho. Pero fue muy interesante.

¿Y usted cómo percibe a Julius Fucik como personaje? ¿Qué piensa usted sobre él?

Bueno, realmente desde que leí el libro me despertó mucha admiración como ser humano. Es lo primero, lo más importante, me parece. Su calidad humana. Independientemente de su

ideología, su visión del ser humano en el libro, las cosas que cuenta, la forma en que se refiere a los otros, él es muy profundo. Era un hombre por lo que se lee además creo que en esas circunstancias en las que escribió eso, esperando la muerte, creo que son circunstancias donde el ser humano aflora naturalmente, y en mucha profundidad, entonces es admirable realmente. A mí el haber estudiado el libro, el haber estudiado su vida, también me marcó mucho. Estudié simultáneamente para ayudarme en la puesta y en el trabajo actoral, estudié otras situaciones similares. Particularmente, los presos políticos de Chile con los que yo había tenido algún conocimiento. Incluso muchos chilenos que llegaron a Costa Rica en los 70 huyendo de la dictadura de Pinochet. Y eso fue muy fuerte, realmente una experiencia muy fuerte para mí montar este trabajo y entender en profundidad a ese personaje luchando por permanecer en la historia con ese amor al ser humano que tenía, indudablemente. Aún la forma en que trata y habla de su enemigo, el comisario, como otros carceleros, en el fondo hay una comprensión humana de esos personajes que uno dice “es admirable”, en esas circunstancias. Ver más allá del ego mismo del ser humano.

¿Sabía usted que durante mucho tiempo se publicó la versión censurada y que en la República Checa se publicó solamente en el año 95, la versión completa del libro? Y por ejemplo todas las traducciones en Argentina son de la versión censurada, no sé cómo es en otros países hispanohablantes, en España se publicó la versión completa...

No. La versión que yo tengo es del 70.

Porque en la República Checa, en Checoslovaquia antes, había recepciones muy diferentes. Después de la Segunda Guerra Mundial se censuró directamente después cuando se encontró las hojas y todo eso y el comité central del partido comunista decidió que para crear el héroe, hay que omitir algunas partes y hay que presentar un héroe, usarlo como propaganda...

Se omitieron algunas partes chiquitas como por ejemplo que habla sobre la expulsión de los alemanes después de la Segunda Guerra Mundial. Unas palabras, pero el cambio más grave es al final. Eso se publicó hasta acá. Y después toda esta parte se omitió y se publicó solamente el final. En total, se omitieron solamente 2 o 3 páginas del libro pero muy importante, porque en las últimas páginas habla sobre que después de unas semanas, empezó a hablar durante los interrogatorios. Y por eso se censuró.

Bueno, en ese sentido, digamos que si es esto que me decís, entiendo las razones para mantener una imagen ideal de una persona pero también entiendo, si no traicionó, entiendo que haya tenido esa estrategia.

También tengo para usted, si quiere, la última parte que yo traduje al español. Yo no soy traductora literaria pero puede ser interesante.

Ah, qué bueno. Muchas gracias.

Y voy a ver la obra en julio.

Bueno. A ver qué te parece. Espero tus opiniones también sobre el trabajo.

Sí, sí, es muy interesante. Yo creo que ahora se está separando una publicación nueva, una edición y que es ya la décima en Argentina que me sorprendió mucho.

¿La décima edición del libro?

Sí, en Argentina. Es interesante que todavía se publica o se publicó tantas veces.

Sí, es que es un libro muy potente. Un libro con mucha... un libro muy impactante y muy profundo. No sé. A mí, como te digo, yo cuando lo leí en el 70, yo era adolescente, ya mas que adolescente, joven, pero me impactó mucho. Y ahora que lo volví a leer y a trabajar, es un libro muy profundo que pone a pensar muchas cosas, no sólo de política, muchas cosas. Entonces no es raro que lo sigan publicando.

Hay una cosa que vas a notar en la obra. El personaje no es un joven, no es la edad que tenía Julius en su época. Pero bueno, es una licencia poética que me di. La verdad no tiene tanta... Bueno, Magdalena, muy bien entonces.

Muchas gracias.